T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ABDULFETTAH ŞEFKAT EFENDİ'NİN MANZÛME-İ SİYER-İ NEBÎ'Sİ

(Metin-Muhtevâ-Tahlil)

Fatma Nur SÜRER

Danışman

DOÇ. DR. Necdet ŞENGÜN

İZMİR-2016

YÜKSEK LİSANS
TEZ/ PROJE ONAY SAYFASI

2003800418

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Adı ve Soyadı : Fatma Nur SÜRER

Tez Başlığı : Abdulfettah Şefkat Efendi'nin Manzume-i Siyer-i Nebi'si (Metin - Muhteva-Tahlil)

Savunma Tarihi : 24.02.2016

Danışmanı : Doç.Dr.Necdet ŞENGÜN

JÜRİ ÜYELERİ

Ünvanı, Adı, Soyadı	Üniversitesi	İmza
Doç.Dr.Necdet ŞENGÜN	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	.....
Prof.Dr.Rıza SAVAŞ	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	.....
Yrd.Doç.Dr.Raşit ÇAVUŞOĞLU	İZMİR KATİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ	.....

Oybirliği (X)
Oy Çokluğu ( )

Fatma Nur SÜRER tarafından hazırlanmış ve sunulmuş "**Abdulfettah Şefkat Efendi'nin Manzume-i Siyer-i Nebi'si (Metin - Muhteva- Tahlil)**" başlıklı Tezi(X) / Projesi( ) kabul edilmiştir.

Prof.Dr. **Mustafa Yaşar TINAR**
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum **"ABDÜLFETTAH ŞEFKAT EFENDİ'NİN MANZÛME-İ SİYER-İ NEBÎ'Sİ (Metin-Muhtevâ-Tahlil)"** adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

..../..../.....

Fatma Nur SÜRER

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Abdülfettah Şefkat Efendi'nin Manzûme-i Siyer-i Nebî'si (Metin-Muhtevâ-Tahlil)

Fatma Nur SÜRER

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı

İslam Tarihi ve Sanatları Programı

Abdulfettah Şefkat Efendi'nin *Manzûme-i Siyer-i Nebî*'si (Metin-Muhtevâ-Tahlil) adı verilen bu çalışmada, eserin metni ortaya koyularak manzûme dînî ve edebî açıdan tahlil edilmeye çalışılmıştır.

Çalışma üç ana bölümden müteşekkil olup Giriş bölümünde siyer kelimesinin anlamı, Siyer ilminin doğuşu, gelişimi, edebî bir tür haline gelişi ve Türk edebiyatında Manzûm siyerler incelenerek bilgi verilmiştir.

Birinci bölümde, Abdülfettah Şefkat Efendi'nin yaşadığı dönem olan 19. yüzyıl'ın siyasî, ilmî, kültürel ve edebî yapısı hakkında kısa bir değerlendirme yapılarak, Şefkat Efendi'nin hayatı ve eserleri hakkında gerek kendi eserlerinden gerekse diğer ilgili kaynaklardan toplanan bilgiler aktarılmaya çalışılmıştır. *Manzûme-i Siyer-i Nebî*'nin özeti verilerek konunun daha iyi anlaşılmasını amaçlanmıştır. Özet verirken, eserde müellif tarafından ayrı başlıklar altında ele alınmayan konular, ayrı başlıklar altında özetlenmiştir. Ayrıca şekil özellikleri beyitlerden örneklerle açıklanarak birinci bölüm tamamlanmıştır.

Eserin yazılış sebebinin anlatıldığı ikinci bölümde yazma eserin yazılış sebebi ve muhteva özelliklerine geçilmiştir. Bu bölümde ayet ve hadisler, kelam-ı kibar niteliğindeki ifadeler tespit edilebildiği kadarıyla verilmiştir. Örf, adet,

inanç ve sosyal yaşam ile ilgili bilhassa düğün geleneklerine dair bilgiler örnekler verilerek incelenmiştir.

Üçüncü bölümde metin kurulumunda takip edilen usuller ve yazma eserin tanıtımı ile birlikte transkripsiyonlu metin verilerek çalışma tamamlanmış ayrıca yararlanılan kaynaklar kaynakçada alfabetik olarak sıralanmıştır.

19. yüzyıl Osmanlı toplumunda yetişmiş, III. Selim zamanında yaşamış olan Abdülfettah Şefkat Efendi'nin Hz. Peygamber'in hayatını anlatarak sonraki nesillere daha doğru ve faydalı bir eser bırakmayı gaye edinen *Manzûme-i Siyer-i Nebî*'si, çalışmanın konusunu teşkil etmektedir. Eserin daha önce çalışılmamış olması, Hz. Peygamber'in hayatının bilhassa evlilik öncesi dönemine dair detayların ve sosyal hayata dair bilgilerin okuyucuya aktarılmak istenmesi, Siyer alanında yapılmış diğer eserlere ve bu alanda çalışma yapan kişilere destek ve katkı sağlama temennisi bizi bu çalışmayı yapmaya sevketmiştir.

Anahtar Kelimeler:1) Manzûme-i Siyer-i Nebî 2) Abdulfettah Şefkat Efendi 3) Mesnevî 4) Hz. Muhammed, Mustafa 5) Din

ABSTRACT

Master's Thesis

Manzûme-i Siyer-i Nebî of Abdulfettah Şefkat Efendi (Text-Content-Analysis)

Fatma Nur SÜRER

Dokuz Eylul University

Graduate School of Social Sciences

Department of Islamic History and Arts

Islamic History and Arts Program

In the study we call as *Manzûme-i Siyer-i Nebî* -Prophetic Biography- (Text-Content-Analysis) Abdulfettah Şefkat Efendi, we have tried to analyze the text in terms of religious and literary by putting the text of the work forward.

Our study consists of three main chapters, and at the introductory chapter, about the meaning of the 'Word Prophetic Biography' the rising, development and becoming a type of literature of theProphetic Biography discipline are notified by analyzing the Poetical Prophetic Biography of Turkish Literature.

At the first chapter, 19th century, the period of Şefkat Efendi, about the political, disciplinal, cultural and literal structure, a brief evaluation has been done, we tried to transfer life, Works of Abdülfettah Şefkat Efendi both by means of the knowledge from his own works and by other related sources. We aimed Theme of the Poetical Prophetic Biography to be comprehended well by giving its summary. While summarizing, at the work the subjects weren't studied under different titles by the editor, but in this work we summarize different subjects under different titles. Also, figureproperties are explained by couplet samples. By displaying the arts, taking place on couplets, the first part is completed under the title of Literary Arts taking place on couplets.

The second chapter, it is passed to stating the reason of writing the work 'Poetical Prophetic Biography' and content properties.

In this chapter, verses, habits and expressions of Islamic rules are given as much as they are detected. Information about traditions, customs, belief and social life and especially customs about wedding ceremonies are analyzed by giving samples.

At the third chapter, the study is completed with the methods followed for the construction of the text, at the same time the utilized references are arranged alphabetical in the biography.

Abdülfettah Şefkat Efendi who lived in 19th Ottoman Society and during the period of III. Selim, writing *Manzûme-i Siyer-i Nebî* about the life of Hz. Mohammed aiming to inherit an accurate and beneficial work to next generation, it is the subject of our study. The case of Şefkat Efendi not studying *Manzûme-i Siyer-i Nebî* before, the wish of transferring the details of Hz. Mohammed's prior life of his marriage, and the wish to support and contribute to the persons and Works done on the Prophetic Biography Field prompts us to do this study.

Key words: 1) Manzûme-i Siyer-i Nebî 2) Abdulfettah Şefkat Efendi 3) Mesnevî 4) Hz. Mohammed, Mustafa 5) Din

ABDULFETTAH ŞEFKAT EFENDİ'NİN MANZÛME-İ SİYER-İ NEBÎ'Sİ (Metin-Muhtevâ-Tahlil)

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	İİ
YEMİN METNİ	İİİ
ÖZET	İV
ABSTRACT	Vİ
İÇİNDEKİLER	Viii
KISALTMALAR	Xİİ
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
19. YÜZYIL VE ABDÜLFETTAH ŞEFKAT EFENDİ'NİN HAYATI	
1.1. ABDÜLFETTAH ŞEFKAT EFENDİ'NİN YAŞADIĞI DÖNEM	7
1.1.1. Siyasi Hayat	7
1.1.2. İlmî, Kültürel ve Edebî Hayat	8
1.2. ABDÜLFETTAH ŞEFKAT EFENDİ'NİN HAYATI VE ESERLERİ	10
1.2.1. Hayatı (ö. H. 1242 / M. 1826)	10
1.2.2. Eserleri	11
1.2.2.1.Tezkire-i Şefkat-i Bağdâdî (H. 1229/ M. 1814)	11
1.2.2.2. Hadîkatü'l-Vüzerâ Zeyli	12
1.2.2.3. Zeyl-i Gülşen-i Mülûk Zeyl-i Hadîkatü'l-Mülûk	13
1.2.2.4. Manzûme-i Siyer-i Nebî ve Fezâ'il-i Evlâd-ı Resûl	13
1.3. MANZÛM SİYER'İN ÖZETİ	14
1.4. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ	25
1.4.1. Nazım Şekli	25
1.4.2. Vezin	26
1.4.3. Kâfiye	26

1.4.4. Dil ve Üslûb 29

İKİNCİ BÖLÜM
MANZÛM SİYER'İN MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

2.1. MANZÛME-İ SİYER-İ NEBÎ YAZILIŞ SEBEBİ 30
2.2. MANZÛM SİYER'İN MUHTEVA ÖZELLİKLERİ 31
2.2.1. Din 31
2.2.1.1. Allah 32
2.2.1.2. Melekler 33
2.2.1.2.1. Cebrâil/ Cebre'il 34
2.2.1.3. Kitaplar 35
2.2.1.4. Peygamberler 36
2.2.1.4.1. Hz. Âdem 36
2.2.1.4.2. Hz. Nuh 37
2.2.1.4.3. Hz. İbrâhim (Halîl) 37
2.2.1.4.4. Hz. İsmâîl 38
2.2.1.4.5. Hz. Mûsâ 38
2.2.1.4.6. Hz. Îsâ 39
2.2.1.4.7. Hz. Muhammed (s.a.v.) 40
2.2.1.5. Dört Halife 43
2.2.1.5.1. Hz. Ebû Bekir 43
2.2.1.5.2. Hz. Ömer 44
2.2.1.5.3. Hz. Osman 44
2.2.1.5.4. Hz. Ali 45
2.2.1.6. Ayetler ve Hadisler 46
2.2.2. Örf, Adet, İnanç ve Sosyal Hayat 54
2.2.2.1. Avlanma 54
2.2.2.2. Ticaret 54
2.2.2.3. Karz-ı Hasen 55
2.2.2.4. İnanış 55
2.2.2.5. Düğün Gelenekleri 57

2.2.2.5.1. Kız İstemek 57
2.2.2.5.2. Nişan 57
2.2.2.5.3. Mehir 57
2.2.2.5.4. Gelinin Çeyizinin Getirilmesi 57
2.2.2.5.5. Düğün İçin Davetçiler Gönderilmesi 58
2.2.2.5.6. Düğün Sofraları Kurulması 58
2.2.2.5.7. Nikâh Akdi 58
2.2.2.5.8. Nikâh Sonrasında Altın ve Gümüş Dağıtılması 58
2.2.2.5.9. Tütsüler Yakılıp Miskler Saçılması 59
2.2.2.5.10. Damadın Odasının Tezyini 59
2.2.2.5.11. Damadın Başına Cevher Saçılması 59
2.2.2.6. Köle Âzâd Etme 59
2.2.2.7. Ticaret İçin Sefer Dönüşü Müjdeci Gönderme 59
2.2.2.8. Süsleme, Giyim-Kuşam ve Eşyalarla İlgili Unsurlar 60
2.2.3. Deyimler, Kelâm-ı Kibar ve Diğer unsurlar 61
2.2.3.1. Deyimler 61
2.2.3.2. Kelâm-ı Kibar 63
2.2.3.3. Diğer Unsurlar 64
2.2.4. Şahıslar 65
2.2.4.1. Abdulmuttalib 65
2.2.4.2. Abdullah 65
2.2.4.3. Hz. Abbas (Ebu'l Fazl) 66
2.2.4.4. Akîl b. Ebû Tâlib 67
2.2.4.5. Âmine 67
2.2.4.6. Atîke 67
2.2.4.7. Bahira 68
2.2.4.8. Ebû Cehil (Ebu'l Hakem) 68
2.2.4.9. Ebû Leheb 69
2.2.4.10. Ebû Tâlib 69
2.2.4.11. Hz. Hamza 70
2.2.4.12. Hz. Hatice 70
2.2.4.13. Hz. Mariye 72

2.2.4.14. Meysere 72
2.2.4.15. Mukavkıs 73
2.2.4.16. Necâşi 73
2.2.4.17. Varaka b. Nevfel 74

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
MANZÛME-İ SİYER-İ NEBÎ'NİN TANITIMI

3.1. MANZÛME-İ SİYER-İ NEBÎ'NİN TAVSİFİ 74
3.2. ÇEVİRİ YAZIMDA TAKİP EDİLEN USÛL VE ESASLAR 74
3.3. MANZÛME-İ SİYER-İ NEBÎ (METİN) 78

SONUÇ 192
KAYNAKÇA 194

KISALTMALAR

b. : bin (oğul)
bkz. : bakınız
çev. : çeviren
DEÜ :Dokuz Eylül Üniversitesi
H. : Hicrî
Haz. : Hazırlayan
Hz. : Hazreti
İsam : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi
Ktp. : Kütüphanesi
M. : Milâdî
md. : madde
MEB : Millî Eğitim Bakanlığı
No. : numara
ö. : ölümü
s. : sayfa
SAV. : Sallallâhu aleyhi ve sellem
SBE : Sosyal Bilimler Enstitüsü
ss. : sayfadan sayfaya
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
trc. : tercüme eden
TTK : Türk Tarih Kurumu
t.y. : Türkçe yazma
vr. : varak
yy. : Yüzyıl

GİRİŞ

a. Siyer İlminin Doğuşu ve Edebî Bir Tür Halinde Gelişmesi

Türk İslam Edebiyatı'nın ana konularından birini oluşturan siyer-i nebîler, Hz. Peygamber'in doğumundan vefatına kadar hayatının bütün yönlerini ele alan eserlerdir.

Siyer sözlüktè; "yürümek, yönelmek, seyahat etmek" anlamlarına gelen "seyr" kelimesinden türetilmiş olup, "hal, hareket, tavır, gidiş, hayat tarzı" anlamlarına gelen "sîret" kelimesinin çoğuludur.[1] Sîret ve siyer Hz. Peygamberin hayatı, onun hayatını konu edinen ilim dalı ve bu dalda yazılan eserler için terim olarak kullanılmıştır.[2]

Savaşlarda gayr-i müslimlere, kadınlara, çocuklara nasıl davranılması gerektiği gibi hususlar megazî ve siyer ilminin doğuşuna katkıda bulunmuştur. Nitekim hadis kitaplarındaki "siyer", "megazî", "cihad" başlıklarıyla bölümler bulunurken fıkıh kitaplarında Hz. Peygamber'in gayr-i müslimlerle ve başka devletlerle münasebetlerini düzenleyen müstakil kitap veya kitaplardaki bölümler "siyer" adını almıştır.[3] Müslümanlar, sahabe neslinden itibaren, Rasulullah'ın hayat hikâyesini (sîre'sini) yazıyla tespit etmeye başlamışlardır. İlk önce onun savaşları ve gazveleri ve sonraları daha geniş bir alaka toplayan diğer konulardaki eserlerle siyer ve megazî ilminin temellerini atmışlardır.[4]

---

1 Mustafa Fayda, "Siyer ve Megazî", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,** Cilt: 37, İstanbul, 2009, ss. 319-324; İbrahim Mustafa ve diğerleri, **el- Mu'cemü'l-Vasît,** Çağrı Yayınları, İstanbul, 1990, s. 467; İlhan Ayverdi, **Kubbealtı Lugatı- Misalli Büyük Türkçe Sözlük,** Cilt: 3, İstanbul, 2011, s. 2849.

2 Mustafa Fayda, "Siyer ve Megazî", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,** ss. 319-324; Ali Öztürk,"Türk Edebiyatında Manzûm Siyerler", **Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı Sempozyumu,** İslami İlimler Dergisi Yayınları, (haz. Mahfuz Söylemez), Çorum, 2007, s. 213; Ayrıca bilgi için bkz. Seyfettin Erşahin, "Osmanlı Toplumunun Hz. Muhammed Hakkındaki Bilgi Kaynakları Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi", **İslamî Araştırmalar Dergisi,** Cilt: 18, Sayı: 3, Ankara, 2005, ss. 335-358.

3 Ayhan Tergip, "Siyer Yazıcılığı ve Türklerin Siyer İlmine Katkıları", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Klasik Türk Edebiyatının Kaynakları Özel Sayısı,** Cilt: 3, Sayı: 15, 2010, s. 223, **Erişim: http://www.sosyalarastirmalar.com/klasikturkedebiyati.htm;**Siyer kaynakları ile ilgili ayrıca bkz. Şaban Öz, **İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri,** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, ss. 23-60.

4 Muhammed Hamidullah, **İslâm Peygamberi,** (çev. Salih Tuğ), İrfan Yayıncılık, İstanbul, 1993, Cilt: 1, s. 9; Mustafa Fayda, "Siyer ve Megazi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,** ss. 319-324.

Rasulullah'ın vefatından sonra başta sahabe çocukları olmak üzere tâbiîn döneminde yetişen birçok şahsiyet siyer ve megazî sahasındaki çalışmālara katkıda bulunmuştur. Teyzesi Hz. Aişe olmak üzere bazı sahabîlerden aldığı hadisleri rivayet etmekle bilinen Urve b. Zübeyr bunların başında gelmektedir. İlk siyer metinleri olarak kabul edilen Urve'nin " el-Megazî" sini İbn İshak, Vâkıdî ve Taberî'nin eserlerinde bulmak mümkündür.[5]Siyer kitaplarına günümüzdeki şeklini veren İbn İshak'ın (ö. H. 151/M. 768) "*Sîre*" sidir.[6] Orijinal nüshası zamanımıza kadar gelemeyen bu eseri İbn Hişam (ö. H. 218/ M. 833) yeniden ele alarak " es-*Sîretü'n-Nebeviyye*" adlı kitabını oluşturmuştur.[7]

Bütün halinde asrımıza kadar gelmiş eserler arasında el-Vâkıdî (ö. H. 207/M. 823) nin "Kitâbü'*l-Megazî*"si bulunmaktadır. Siyer ve Megazî'ye yer veren ilk tabakat müellifi İbn Sa'd (ö. H. 230/ M. 845) dır. "et-Tabakâtü'l-Kübrâ" adlı eserinde o, sadece Rasulullah'dan değil, aynı şekilde onun yüzlerce sahabesinden de bahsetmektedir.[8]

İslamî Türk Edebiyatında siyer alanındaki ilk eserler ise tercüme şeklinde olmuştur. Türkçe tercümeler için seçilen eserler, Rasûl-i Ekrem hakkındaki bilgileri destâni-epik bir anlatımla ele alan daha sonraki dönemlere ait metinler esas alınarak yazılmıştır.[9] Siyer ve Sîretü'n-Nebî adı verilen eserlerde, konu olarak Hz. Peygamber'in dünyaya gelişi "Velâdet", peygamberliği "Risâlet", Mi'râc'ı, Hicret'i, savaşları "gazavât, seriyye" ve vefâtı derin bir heyecanla anlatılmıştır. Siyer kitapları mensur ve Manzûm olarak yazılmış olup, Manzûm olanlar mesnevî şeklindedir.[10]Öte yandan Hz. Peygamber'in doğumunu konu alan *Mevlîdler*, mucizelerini işleyen

---

5 Mustafa Fayda, "Siyer ve Megazî", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, ss. 319-324; Massad Süveylim Ali el-Shaman, **Türk Edebiyatında Siyerler ve İbn Hişam'ın Siyer'inin Türkçe Tercümesi** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1982, ss. X-XI.

6 Hamidullah, Cilt: 1, s. 9; Mustafa Fayda, "İbn İshak", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 20, İstanbul, 1999, ss. 93-96.

7 Sabri Hizmetli, **İslam Tarihi**, Ankara, 1995, Yeni Çizgi Yayınları, s. 25-26; Vasfi Mahir Kocatürk, **Türk Edebiyatı Tarihi,** Edebiyat Yayınevi, Ankara, 1970, s. 140

8 Hamidullah, Cilt: 1, s. 9; Mustafa Fayda, "İbn Sa'd", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 20, İstanbul, 1999, ss. 294-297.

9 Mustafa Uzun, "Siyer ve Megazî", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 37, İstanbul, 2009, ss. 324-326.

10 Nihad Sami Banarlı, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, MEB Yayınları, Cilt: 1, İstanbul, 2001, ss. 112-114; Halil İbrahim Şener-Alim Yıldız, **Türk İslâm Edebiyatı**, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2003, ss. 164.

*Mûcizat-ı Nebî*ler, miracını anlatan *Mîrac-nâmeler*, Hz. Peygamber'in dînî kaynaklarda yer alan isimlerini inceleyen *Esma-i Nebî*'ler, Hz. Peygamberi övmek maksadıyla yazılmış *Nât-ı Şerîf*'ler, Hz. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye gidişini konu alan *Hicret-nâmeler*, Hz. Peygamber'in ümmetine ahiretteki şefaatini konu alan *Şefaat-nâmeler*, Hz. Peygamber'in boyu, eli, yüzü, saçı, sakalı, ağzı, dişi, gülüşü, yürüyüşü, kokusu, konuşması, gibi özel hallerini konu alan, *Şemâil* türünde eserler de kaleme alınmış ve Türk edebiyatında müstakil birer tür olarak muamele görmüşlerdir.[11]

b. Türk Edebiyatında Manzûm Siyerler

Türk edebiyatında Hz Muhammed'in hayatına dair yazılmış olan belli başlı Manzûm siyerler kronolojik olarak şu şekilde sıralanabilir:

Yazıcıoğlu Mehmed (ö. H.855/ M. 1451):Muhammediye

Hz. Muhammed'in hayatına dair yazılmış en meşhur eserdir. Arapça kaleme aldığı *"Meğâribü'z-zamân li-ğurûbi'l-eşyâ fi'l-ayn ve'l-ayân"* adlı eserinden hareketle kardeşi Ahmet Bîcan'ın *"Envâru'l-Aşıkîn"*i ortaya koymasından bir müddet sonra *Meğâribü'z-zamân*'ın özellikle Hz. Peygamber ve ashabıyla alakalı kısımlarını Türkçe olarak yeniden yazmış ve eserine *"Kitâbü Muhammediye fi nât-ı Seyyidi'l-âlemîn habîbillâhi'l-'azâm Ebi'l-Kâsım Muhammedü'l-Mustafâ"* adını vermiştir.[12]

9008 beyitlik *Muhammediye* H. 853/ M. 1449 yılında telif edilmiştir. Hz. Peygamber'in yaratılışından başlayarak doğumu, savaşları, mucizeleri, kıyamet alametleri, âhiret hayatı ve hususiyetlerini anlatan üç geniş bölümden teşekkül etmiştir. *Muhammediye*'de hâkim olan nazım şekli tercî-i bendlerdir. Yirmi dört tercî-i bend ve bir terkîb-i bend bulunur. Eserin orijinal taraflarından biri de aynı aruz kalıbının bir uzunun bir kısanın münavebeli olarak kullanılmasıdır. Muhammediye'de bazı anlaşılması güç kısımların bulunmasına rağmen esere hâkim olan sade ve samimi konuşma dili, akıcı üslûbu onun halk arasında sevilmesine ve yayılmasına sebep olmuştur.

---

[11] Halil İbrahim Şener-Alim Yıldız, ss. 159-191.

[12] Mustafa Uzun, "Muhammediye", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Ankara, 2005, Cilt: 30, ss. 586-587.

Eserin yazma ve basma nüshaları mevcuttur. 77'si Türkiye kütüphanelerinde, 3'ü yabancı kitaplıklarda olmak üzere bilinen 80 yazma nüshası, 14 tane de basma nüshası bulunmaktadır.

Müellif nüshası:

İlāhun Vāḥidun Rabbun Teʿālā
Hüvallāhü ʾl-yedīʿu ʾl-Ḥaḳḳu ʾl-aʿlā

beytiyle başlar;

Ḥabībine ṣalāt ile taḥiyyāt
Daḥi āline kim ḫayru ʾl-beriyyāt

beytiyle sona erer.[13]

Abdurrahman (ö. ?-?): Siyer-i Nebî

Şekil ve muhteva bakımından Muhammediye'ye benzeyen bir başka Türkçe siyer Manzûmesi de Abdurrahman isimli bir müellif tarafından 15. yüzyıl'da yazılmış olduğu tahmin edilen "*Siyer-i Nebî*" dir.

Siyer-i Nebî yaklaşık 15 bin beyit civarında olup nûr-ı Muhammedî'den, Hz. Muhammed'in dünyaya gelişinden başlayarak vefatına, hatta vefatından sonra gelişen olaylara kadar anlatan oldukça hacimli bir eserdir. *Siyer-i Nebî*, müellif nüshası esas alınarak H. 1308/ M. 1890 yılında basılmıştır. *Siyer-i Nebî*, halk üzerinde çok etkili bir eserdir.[14] Türk halkı arasında en çok okunan eserlerden biri olmakla birlikte, geceleri kahvelerde ve evlerde bir kişi tarafından makamla okunmuş ve birçok kimseler tarafından dinlenmiştir.[15] Siyerde müellifin adı Abdurrahman olarak telaffuz edilmektedir.[16] Âlim bir zat olduğu ve ilim yolunda hizmet etmek istediğine dair bilgiler bulunmaktadır.[17]

---

[13] Amil Çelebioğlu, **Muhammediye I,** MEB Yayınları, İstanbul, 1996, ss. 57-101.
[14] Öztürk, s. 215.
[15] Kocatürk, s. 274.
[16] "Ki bize munis oldı naʿt-ı Raḥmān
Kemīne bendenüzdir ʿAbdurraḥmān" Bkz. Öztürk, s. 361.
[17] Kocatürk, s. 274.

Münîrî İbrahim Çelebi (ö. H. 927/ M. 1520-21): Siyer-i Nebî

Amasyalı Münîrî İbrahim Mehmet Çelebi tarafından kaleme alınan bu eser, Türkçe yazılmış siyer kitaplarının en hacimlilerindendir. Kadı Mustafa Darîr'in "*Siyer-i Nebî*"sinin Manzûm hali olarak kabul edilmektedir.[18]

Münîrî'nin kaynaklarda adı geçen 7 eseri bilinmektedir. Ancak bunlardan Türkçe "*Dîvân*"ı, "*Mihr ü Müşteri Mesnevîsi*" ve "*Siyer-i Nebî*" adlı eseri üzerinde inceleme yapılmıştır.[19] *Siyer-i Nebî*'de kullandığı dil sadedir. Fakat bazı tasvirlerde Farsça terkipleri ve söz sanatları kullanmış, atasözü ve deyimleri mesnevinin içine ustalıkla yerleştirmiştir.

Münîrî'nin *Siyer-i Nebî*'si yedi cilt olarak tertip edilmiştir. Tahminen 33.000 beyit civarında olup 866 varak hacmindedir. Eser mesnevî nazım şekliyle yazılmıştır. Klâsik tertip husûsiyetlerini ihtiva eder.

Üveys b. Muhammed Alaşehirli el-Üskübî (ö.H. 1037/ M. 1628): Dürretü't-Tâc fî Sîret-i Sâhibi'l-Mîrâc

Halk arasında Alaşehirli Kadı Veysî olarak tanınan Üveys b. Muhammed tarafından kaleme alınmıştır. Eser mevzusu ve menkıbelerinin çekiciliği dolayısıyla hem Veysî'ye hem de onun nesir tarzına geniş şöhret sağlamıştır. Umûmiyetle "*Siyer-i Veysî*" diye anılan bu eser, el yazması olarak defalarca yazılmış, ayrıca matbû nüshaları vücûda getirilmiştir.[20] Eserde tefsir, hadis ve edebiyat kitaplarına da atıflarda bulunulmuştur. Müellifin ölümüyle yarım kalan eser üzerine birçok zeyl yazılmıştır. Eser ağır bir üslûpla yazılmış fakat Türkler arasında büyük îtibar görmüştür.[21]

---

[18] Tergip, s. 228.

[19] Müniri için bkz. Ümran Ay, **Müniri'nin Manzûm Siyer-i Nebi'si** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Cilt: 1, İstanbul, 2007; Reyyan Çolak, **Müniri'nin Manzûm Siyer-i Nebi'si** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Cilt: 2-3, İstanbul, 2010; Mustafa Özkat, **Müniri'nin Manzûm Siyer-i Nebi'si** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Cilt: 4-5, İstanbul, 2011; Yılmaz Top, **Müniri'nin Manzûm Siyer-i Nebi'si** (Yayımlanmamış DoktoraTezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Cilt: 6-7, İstanbul, 2011.

[20] Banarlı, Cilt: 2, s. 681.

[21] Tergip, s. 229.

Abdulbâki Ârif Efendi (ö. H. 1125/ M. 1718): Siyer-i Nebî

Eser Manzûm olarak yazılmakla beraber Arapça ve Farsça siyer kaynaklarından istifade edilmiştir. Tamamlanamayan bu eser Damat İbrahim Paşa'nın isteği üzerine Ârif Efendi'nin dâmâdı Fâiz Efendi tarafından tamamlanmıştır. Dönemin meşhur bestekârlarından Yusuf Efendi tarafından da bestelenmiştir.[22]

İbrahim Hanîf Efendi (ö. H. 1217/ M. 1802): Siyer-i Nebî

Kaynaklarda; Seyyid, Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun[23], siyer müellifi olarak geçen Seyyid İbrahim Hanîf Efendi 19. yy.'ın âlimlerindendir.[24] Mesnevî nazım şekliyle yazılmış olan eser 3 cilttir. Fakat 2 cildi elde bulunmamaktadır. Eldeki tek cilt Hz. Peygamber'in hicretiyle başlar ve Gazâ-yı Muhammed b. Mesleme el-Ensârî ile son bulur. Metin içinde Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinden beyitler de kullanılmıştır.[25]

Seyyid İbrahim Hasîb Uşşâkîzâde (ö. H. 1136/M. 1723): Siyerü'n-Nebî

Uşşâkizâde Seyyid İbrahim Hasîb Efendi H. 1075/M. 1664yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir.[26]Hasîb Uşşâkizâde müderris, tarihçi ve üç dilde şairdir. Ayrıca müderrislik ve kadılık yapmıştır. *"Uşşâkizâde Tarihi"*, *"Zeyl-i Şakâyık"* ve *"Siyer-i Nebî"* adlı eserleri mevcuttur. *Siyer-i Nebî*'si Mehmet Erdem tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.[27]

---

[22] Tergip, s. 229.

[23] Mehmet Nâil Tuman, **Tuhfe-i Nâilî (Dîvân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri)**, (haz. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı), Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2001, Cilt: 1, s. 230.

[24] İbrahim Hanîf Efendi için Ayrıca bkz. Nurgül Özcan, Seyyid İbrahim Hanîf'in Siyer-i Nebî'si, **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Isparta, Mayıs, 2011, Sayı: 23, ss. 171-186; Cemil Akpınar, "Hanif İbrahim Efendi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 1997, Cilt: 16, s.40.

[25] El-Shaman, ss. LXXXIX- XCI.

[26] Hans Georg Majer, "Uşşâkîzâde" **İslam Ansiklopedisi**, MEB Yayınları, İstanbul, 1997, Cilt: 13, s. 77; Uşşakizade İbrahim Hasib Efendi için ayrıca bkz. Bünyamin Erul, "Uşşakizade İbrahim Efendi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Ankara, 2012, Cilt: 42, ss. 233-234.

[27] Mehmet Erdem, **Seyyid İbrahim Hasib Uşşakizade'nin Siyerü'n-Nebî'si**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 2000.

Bağdâdî Abdulfettâh Şefkat Efendi* (ö. H.1242/M. 1826): *Manzûme-i Siyer-i Nebî ve Fezâil-i Evlâd-ı Rasûl

Manzûm mesnevî türünde yazılmış olmakla beraber 1231 beyit tutarındadır. III. Selim zamanında kaleme alınmıştır. Eser, müellif hattıyla yazılmış olup Hz. Peygamber'in hayatının peygamberlik öncesi ve sonrasına dair mâlûmat vermektedir. Eser hakkında kapsamlı, genel bilgi ve teze konu olan eserin şekil, muhteva özellikleri ilerleyen bölümlerde anlatılacağından dolayı burada ayrıca bilgi verilmeyecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

19. YÜZYIL VE ABDÜLFETTAH ŞEFKAT EFENDİ'NİN HAYATI

1.1. ABDÜLFETTAH ŞEFKAT EFENDİ'NİN YAŞADIĞI DÖNEM

1.1.1. Siyasî hayat

19. yüzyıl, Osmanlı Türklerinin, yaşayabilmek için Avrupa medeniyetine dâhil olmak mecburiyetinde kaldıkları, aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğundaki gerilemenin devam ettiği bir dönem olmuştur. Osmanlı Devleti bu asırda Kırım'ı, Azerbaycan'ı Rusya'nın hâkimiyetine bırakmak zorunda kalmıştır. Başta Rusya olmak üzere Osmanlı İmparatorluğu'nun zengin topraklarını paylaşma gayesi güden büyük devletler, İmparatorluğun dâhilindeki Sırp, Yunan, Bulgar vb. azınlıkların arasına milliyetçilik hevesleri sokarak ve bu kavimleri silahlandırarak imparatorluğu parçalama yolunda, sistemli ve planlı bir şekilde çalışmışlardır.[28]

Bu yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunu yöneten padişahlar ve saltanat dönemleri şu şekildedir: III. Selim (1789-1807), IV. Mustafa (1808), II. Mahmûd (1808-1839), Sultan Abdülmecid (1839-1861), Sultan Abdülaziz (1861-1876), V.Murad(1876) ve II. Abdülhamid (1876-1909).[29]

---

[28] Detaylı bilgi için bkz. Banarlı, Cilt: 2, ss. 804-810.

[29] Ramazan Şeşen, İslam Medeniyeti Tarihi, İstanbul, 2012, İsar Vakfı Yayınları, ss. 629-633; Ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Vasfı Mahir Kocatürk, **Osmanlı Padişahları**, Buluş Kitabevi, Ankara, 1954.

Yaşanan hâdiselerle fikrî tekâmülün çabuklaştığı ve siyasî olaylar, iktisadî şartlarla birlikte yapılan yenilik çalışmāları neticesinde yeni bir medeniyet dairesine geçişin izlerini taşıyan 19. yüzyıl, Osmanlı'nın kuruluşundan itibaren gerek siyasî gerekse edebî mahiyette olsun, bütün alanlarda imparatorluğun en uzun yüzyılını[30] geçirdiği bir dönem olmuştur.

Dönemin önemli olayları arasında yeniçeri askerine karşı Nizam-ı Cedîd Ocağı'nın kurulması (1789-1807), Napolyon'un Mısır'ı İşgali (1789-1800), Nizam-ı Cedîd'e karşı başlayan Kabakçı İsyanı (1807), III. Selim'in tahttan indirilip akabinde öldürülüşü (1807), Balkanlarda Yunan ve Sırp ayaklanmāları (1807), IV. Mustafa'nın olaylara el koyması (1808) ancak onun da uzun zaman geçmeden öldürülmesi, II. Mahmud'un tahta çıkışı (1808), Rusya ile süren savaşlar (1806-1812), İran savaşı (1821-1823), Yeniçeri Ocağı'nın topa tutulup kaldırılması (1826), Rusların Edirne'yi alması (1828-1829), Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanması (1830), Fransa'nın Cezayir'i işgali (1830), Mehmed Ali Paşa'nın Mısır'dan ilerleyerek Suriye ve Irak'ı işgal edip Kütahya önlerine dayanması (1833-1841), Tanzimat Fermanı'nın ilanı (1839), Mısır ordusunun Nizip galibiyeti (1839), II. Mahmud'un ölümü ve sultan Abdülmecid'in tahta çıkışı (1839), Kırım Harbi (1853-1856), Islahat Fermanı (1856), İdari teşkilatın yenilenmesi (1856 ve 1864), Eflak ve Boğdan'ın Romanya Prensliği'ne geçmesi (1861), Osmanlı'nın Sırbistan ve Karadağ'dan çekilmesi (1862), Yemen İsyanı (1870-1873), Girit İsyanı (1876), Bulgar İsyanı (1876), Sultan Abdülaziz'in odasında öldürülmesi (1876), V.Murad'ın 90 günlük saltanatı sonrasında II. Abdülhamit'in tahta getirilmesi (1876), Kanun-i Esasi'nin ilanı (1876), Rus Harbi (1876-1877), Ayastefanos Antlaşması'nın imzalanması (1878), Karadağ, Romanya ve Sırbistan'ın bağımsızlığını kazanması(1878), Fransızların Tunus'u (1881), İngilizlerin İskenderiye'yi işgal etmesi (1882), Kıbrıs'ın İngilizlere (1878) ve Girit'in Yunanlılara bırakılıp Yunanistan'a karşı kısmi seferberliğin ilan edilmesi (1898) zikredilebilir.[31]

---

[30] Ayrıntılı bilgi için bkz. İlber Ortaylı, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000.

[31] 19. yüzyıl Osmanlı Tarihi için bkz. Hakkı Dursun Yıldız, **Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi,** Cilt: 11-12, Çağ Yayınları, İstanbul, 1989; Ziya Nur Aksun, **Osmanlı Tarihi,** Cilt: 3-4, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1994.

1.1.2. İlmî, Kültürel ve Edebî Hayat

19. yüzyıl ile birlikte ülkenin içinde bulunduğu gerilemeden çıkış yollarının aranması, daha sonraki dönemde ilim, sanat ve edebiyat alanına da intikal etmiştir. Fakat asrın ilk yarısında, klâsik şiir ve estetik zevk varlığını korumuştur.

Klasik üslûba bağlı eserler veren edipler olarak, Enderunlu Vâsıf, Şeyhülislam Ârif Hikmet Beyefendi, Keçecizâde İzzet Molla, Şeref Hanım, Leskofçalı Galib, Yenişehirli Avnî, Hersekli Ârif Hikmet, Âkif Paşa, Leyla Hanım, Pertev Paşa, Kâzım Paşa, Osman Nevres ve Âdile Sultan gibi şairleri saymak mümkündür.[32]Zira asrın ikinci yarısında yenilikler, yerli kültür ve medeniyete baskın gelmeye başlamış ve ülkenin her yerinde hissedilen bu etkileşim toplumsal yapının büyük bir hızla değişime hazırlanmasına sebep olmuştur. Yüzyıllardır inanılan ve uğrunda mücadele verilen değerlerden ayrılmaya başlayan Anadolu toplumunun zihniyet değişimi kendini hem siyasî hem kültürel hem de edebî alanda göstermiştir.[33]

Bu dönemde pek çok devlet adamı ve öğrenci ileri seviyede olduğu kabul edilen batının kurumlarını, ilim ve sanat alanında geldikleri noktayı görmeleri için Paris'e gönderilmiş, diğer taraftan Mühendishane ve Tıbbiye gibi kurumlar tesis edilmiştir. Paris'e giden ve tesis edilen okullarda öğretim gören öğrenciler, özellikle asrın ikinci yarısından sonra, sadece siyasî gidişatı değil, sanatı ve edebiyatı da değiştirmenin yollarını aramışlardır. Bu arayışla ortaya çıkan edebî metinler, Tanzimat edebiyatı yahut yeni edebiyat adıyla ele alınan bir edebî alanın oluşmasına imkân vermiştir. Tanzimat edebiyatını temsil edecek olan Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemāl gibi şairler klasik dönemin üslûbundan ve formlarından tamamen kopmuş değillerdir. Aksine bu üslûp ve forma aşina olarak, hem bu edebî alanı eski olarak nitelendirip eleştirmişler, hem de yeni bir dil geliştirmenin gayreti içinde olmuşlardır. Bu sadece nazımda karşımıza çıkan bir durum değildir; nesirde mahallîleşme temâyülünden dolayı, siyasî düşünceleri daha geniş kitlelere aktarmak için, gazetecilik dili ve sadeleştirme çabaları öne çıkmıştır. Tiyatro, hikâye, fıkra ve makale gibi yeni türler edebî hayatta varlık kazanmaya başlamıştır. Bununla birlikte

---

[32] Bilal Kemikli, **Türk İslam Edebiyatı Giriş**, Emin Yayınları, Bursa, 2010, s. 98.

[33] 19. yüzyılda Anadolu hakkında bkz. Hür Mahmut Yücer, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. yüzyıl)**, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003, ss. 53-121.

eski türleri devam ettiren nâsir ve müverrihler de olmuştur. Bu vadide, Şâni-zâde Atâullah, Mütercim Âsım, Vakânüvis Esad Efendi'yi, Fâtin Davud ve Mehmet Emin Bey'i anmak mümkündür. Keza şiirde, *"Dîvançe-i Cevdet"* ile klasikten yana olan, ancak tarih yazımcılığında batılı tarzda bir üslûp geliştiren Ahmet Cevdet Paşa'yı da anmak lazımdır.[34]

Tanzimat, Servet-i Fünûn, Edebiyat-ı Cedîde gibi adlarla devam eden edebî hayat İslamcılık, Batıcılık, Milliyetçilik ve Osmanlıcılık gibi modern fikrî akımlarla yeni ve farklı bir maceraya kaymıştır. Bilhassa aydınlanmacı pozitivist akımlar, edebiyatı, düşüncelerini yaymak için bir araç olarak kullanmışlardır. Bu çok seslilik, bir bakıma sanat ve edebiyat açısından zenginlik olarak telakki edilebilir. Ancak ideolojik yaklaşımlar, klasik üslûp ve onun üzerinde inşa edildiği kültürel değerleri yok etme çabasına dönüşürken, geleneği takip edenler ise yeniyi tanımadan ona düşman olarak sanat ve edebiyatta bir kutuplaşmayı ortaya çıkarmışlardır.[35]

1.2. ABDÜLFETTAH ŞEFKAT EFENDİ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

1.2.1. Hayatı (ö. H. 1242 / M. 1826)

Abdülfettah Şefkat Efendi'nin hayatı hakkında bilgi veren kaynaklar sınırlı, kaynaklardaki bilgiler de oldukça yetersizdir. Doğum tarihi, çocukluk yılları, nerede tahsil gördüğü, ailesi ve yakınları ile ilgili mâlûmat elde edilememiştir.

Abdülfettah Şefkat Efendi'nin aslen Bağdatlı olup isminin Abdulfettah olduğunu yine kendi eserinden öğrenmekteyiz. *"Tezkire"*sinde kendisi ile ilgili olarak şu bilgileri vermektedir:"*Boġaz içinde Ḳurıçesmede kūşe-gīr-i inzivā olup erbāb-ı maʿārifden ʿadīmü'l-miṣl żāhir ü bāṭını maʿmūr bir ẕāt-ı ʿālī-ḳadr ve ekṣeriyā neşr-i ʿulūm ile meşġūl ve ẕāt-ı ʿālīleri kütübhāne miṣüllü bir ẕāt ve mevlidi Baġdād-ı behişt-ābād olup ismi Seyyid ʿAbdü'l-fettaḥdır.*"[36]

Kaynaklardaki mevcut bilgilere göre, Abdülfettah Şefkat Efendi önce İstanbul'da mukim iken, bir müddet sonra Kırım Hanları'nın yanında kâtiplik vazifelerinde bulunmuştur. Sonra tekrar İstanbul'a dönmüş ve ardından Eflak ve Boğdan Beyleri'ne kâtip olmuştur. Hayatının sonlarını İstanbul Kuruçeşme'deki

---

[34] Kemikli, ss. 99-100.
[35] Kemikli, ss. 100-101.
[36] Abdülfettah Şefkat Efendi, **Tezkire-i Şefkat**, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Veliyüddin Efendi no: 3427, vr. 41/b.

evinde geçirmiştir. Bir müddet sonra rahatsızlanmış ve H. 1242/ M. 1826 yılında vefat ederek Kuruçeşme mezarlığına defnedilmiştir.

Araştırmaya konu olan *Manzûm Siyer'i*[37]de hayli yaşlandığı bir dönemde yazdığı yine aynı eserinden öğrenilmektedir. Hatta ayağında bulunan özürden dolayı bir asa yardımı ile yürüdüğünden bahsederek, *Manzûm Siyer*'i yazma kararı alınca o aşk ve şevkle kendinde güç bulduğunu söyleyerek asasını kaleme benzetir ve ayağının özrüne dahi sevindiğini ifade eder. Eseri yazmaya karar verdiğinde Ramazan ayı içerisinde olduklarından ve bu ay nihayete ermeden eserini tamamladığından söz eder.[38]

Abdülfettah Şefkat Efendi döneminin iyi eğitim almış bilgili kişilerindendir. Mehmet Süreyya, Şefkat Efendi'yi "âlim, fâzıl, şâir" olarak nitelendirirken, Mehmet Tahir "ilim ve kalem sahiplerinden bir zât", Şemseddin Sami ise "müteahhirîn şuarâ-i Osmaniye'den idi" şeklinde tanıtmaktadır. Abdülfettah Şefkat Efendi diğer eserlerinden ziyade ismini bilhassa *Tezkire*'si ile duyurmuştur. Yazdığı tezkirede kendisine dair bilgilerdevermektedir. Ayrıca kendi biyografisinde yer verdiği mülemma gazelinden ve *Manzûm Siyer*'inde yer alan bazı beyitlerden Arapça ve Farsça bildiği anlaşılmaktadır.[39]

1.2.2. Eserleri

1.2.2.1. Tezkire-i Şefkat-i Bağdâdî (H. 1229/ M. 1814)

Abdülfettah Şefkat Efendi'nin *Tezkire*'si antoloji niteliği taşıyan bir eser olup İsmail Beliğ'in "*Nuhbetü'l-Âsâr Li-Zeyli Zübdetü'l-Eş'âr*" adlı tezkiresine zeyl

---

[37] Tezin bundan sonraki kısmında incelemeye tabi tutulan eserin adı kolaylık olması bakımından *Manzûm Siyer* olarak zikredilecektir.

[38] Abdülfettah Şefkat Efendi, **Manzûme-i Siyer-i Nebî ve Fezâ'il-i Evlâd-ı Resûl**, Yapı Kredi Bankası Sermet Çifter Kütüphanesi, no: 870, vr.34/a.

[39] Mehmet Süreyya, **Sicill-i Osmanî Yahud Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniye,** (haz. Ali Aktan, Abdülkadir Yuvalı, Metin Hülâgü), Sebil Yayınevi, İstanbul, 1996, Cilt: 3, s.169; Bursalı Mehmet Tahir, **Osmanlı Müellifleri,** (haz. Ali Fikri Yavuz ve İsmail Özen), Meral Yayınevi, Yaylacık Matbaası, İstanbul, 1972, Cilt: 2, s. 401; Şemseddin Sâmî, **Kâmûsu'l-âlâm**, Mihran Matbaası, İstanbul, 1311/1894, Cilt: 4, s. 2862; Âgah Sırrı Levend, **Türk Edebiyatı Tarihi**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1973, Cilt:1, ss. 327-329; Haluk İpekten, **Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şu'ara Tezkireleri,** Edebiyat Kesimi Yayınları, Erzurum, 1988, ss. 167-169; Ahmet Atilla Şentürk ve Ahmet Kartal, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi,** Dergâh Yayınları, İstanbul, 2004, s. 480; Fatin Davud, "Hâtimetü'l-Eş'ar (Fatin Tezkiresi)", **T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Kültür Eserleri,** (haz. Ömer Çiftçi), s. 242, Erişim: http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-19117/h/metin.pdf.

olarak yazıldığını söyleyebiliriz. *Tezkire-i Şefkat*'te, Sultan I. Mahmut (H. 1143/ M. 1730) devrinden başlayarak tezkirenin yazılış tarihine (H. 1229/ M. 1814) kadar geçen 84 yıllık bir zaman diliminde ortaya çıkmış 125 şâir ele alınmaktadır. Eski Türk Edebiyatı'nda antoloji geleneğinin son temsilcisi Abdülfettah Şefkat Efendi'dir. Diğer tezkirelerde adı geçmeyen şâirlerden ilk defa bahsedilmiş ve bu şâirlerin şiirlerinden çok sayıda örnek verilmiştir. Bu açıdan üzerinde durulması gereken önemli bir eserdir. *Tezkire*'sinde yer alan şâirleri tanıtırken sırasıyla isimlerini, akrabalık bağlarını, mesleklerini ve ölüm tarihlerini de vermiştir. Her şâirin en az bir beyit veya bir şiirine yer vermiş, bazı şâirlerden ise daha fazla örnek vermiştir.

Abdülfettah Şefkat Efendi *Tezkire*'nin yazılış sebebini ise giriş kısmında oldukça ağır bir dille anlatmıştır.[40] Bu bilgilere göre; Vezir Yahya Paşazade Ali Bey'in bir toplantısında İbrahim Naşid Bey'in toplayıp yazdığı şiir mecmuasından söz açılmış, Abdülfettah Şefkat Efendi kendisinden istenildiği takdirde bu mecmuayı tanzim edebileceğini söylemiştir. Bunun üzerine Ali Bey, Şefkat Efendi'den mecmuayı düzenlemeye başlamasını istemiştir. Böylece Abdülfettah Şefkat Efendi kısa bir süre içinde tezkireyi yazmıştır. Tezkiredeki şiirler İbrahim Naşid Bey'e, şâirler hakkında toplanan mâlûmat da Şefkat Efendi'ye aittir. AbdülfettahŞefkat Efendi, İbrahim Naşid Bey'in mecmuasını harf sırasına koyduğunu ve düzene soktuğunu söylemektedir. Üç adet nüshası mevcuttur.[41] Bu nüshalar şu şekildedir: Beyazîd Devlet Kütüphanesi, Veliyüddin Efendi, No: 3427, 80 vr. (161s.); İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, No:3916, 83 vr., 1933; Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Tarih, No: 770, 106 vr. (210 s.).

1.2.2.2. Hadîkatü'l-Vüzerâ Zeyli

Abdülfettah Şefkat Efendi'nin *"Hadîkatü'l-Vüzerâ Zeyli"*adlı eseri, Osmanzâde Tâ'ib'in Osmanlı Devleti'nin başlangıcından 1703 yılına kadar görev yapan 108 sadrazam hakkında bilgi verdiği bir eserdir. Bu eseri Dilâverzâde Ömer

---

[40] Abdülfettah Şefkat Efendi, **Tezkire-i Şefkat**, vr. 2/a-4/a.

[41] Abdülfettah Şefkat Efendi Tezkiresi detaylı bilgi için bkz. Murat Önder, **Şefkat ve Tezkire-i Şuarâ'sı** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar, 2006; Ayrıca bkz. Filiz Kılıç, "Tezkire-i Şuarâ-yı Şefkat-i Bağdâdî", **T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Kültür Eserleri,** Erişim: http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10741,girispdf.pdf?0.

Vâhid (ö. M. 1758), 1703-1730 yılları arasında sadarette bulunan 13 sadrazamı ekleyerek zeyletmiştir. Şehrizâde Mehmed Saîd (ö. M. 1765) 1703-1756 yılları arasındaki 30 sadrazamı yazarak *"Gül-i Zibâ"* adıyla zeyli sürdürmüştür. Ahmed Câvid (ö. M. 1803) *"Verd-i Mutarrâ"* adını verdiği zeyliyle Koca Râgıb Paşa'dan Yusuf Ziya Paşa'ya kadar 24 sadrazam hakkında bilgi vermiştir. Son olarak AbdülfettahŞefkat Efendi Yusuf Ziyâ Paşa'dan Alemdar Mustafa Paşa'ya kadar esere zeyl yazmıştır.[42]

- *Verd-i Mutarrâ Zeyli*, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, No: 4884, İstanbul, 1271. 23s.

-*Hadîkatü'l-Vüzerâ Zeyli*, Osmanzâde Tâ'ib'in Hadikatü'l-vüzerâ'sına Zeyli, Süleymaniye Kütüphanesi, İzmirli Hakkı, No: 2372, HavadisMatbaası, 1854. 23s.

1.2.2.3. Zeyl-i Gülşen-i Mülûk Zeyl-i Hadîkatü'l-Mülûki ve'l-Vüzerâ

Osmanzâde Tâ'ib yazdığı*"Hadîkatü'l-mülûk"* adlı eseri ile Osman Gazi'den başlayarak 22 padişahın biyografisini vermiştir. *Hadîkatü'l-mülûk*'a Şehrizâde Mehmed Saîd, *"Gülşen-i Mülûk"* adıyla bir zeyl yazmıştır.[43] Abdülfettah Şefkat Efendi de bu esere bir zeyl yazmıştır. Eserin bir nüshası *Gülşen-i Mülûk Zeyl-i Hadîkatü'l-Mülûki ve'l-Vüzerâ*, Köprülü Kütüphanesi, Mehmed Asım Bey, No: 389, 1266, 1-34 vr. künyesiyle Köprülü kütüphanesinde kayıtlıdır.

1.2.2.4. Manzûme-i Siyer-i Nebî ve Fezâ'il-i Evlâd-ı Resûl

Peygamber Efendimiz'in mübarek vasıfları, hayatı ile Ehl-i Beyt'in yüksek menkıbelerinden bahseden mesnevî tarzında yazılmış bir manzûmedir.[44] Kütüphane kataloglarında yapılan araştırmalar neticesinde *Manzûm Siyer'in* başka nüshasına rastlanmamış olmakla birlikte araştırmaya konu teşkil eden bu eserin müellif hattı ile yazılmış olduğu söylenebilir. *Manzûm Siyer*'in teknik özellikleri, muhtevası ve tahlili ilerleyen bölümlerde ayrıntılı olarak verileceğinden burada sadece kısa bilgi

---

[42] Tahir, s. 401; Levend, s. 367; Ayrıca bilgi için bkz. Abdülkadir Özcan, "Hadîkatü'l-Vüzerâ",**Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 1997, Cilt: 15, ss. 22-23; Sait Aşgın, "Hadîkatü'l-Vüzerâ Üzerine Bir inceleme", **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi,** Sayı: 14, Ankara, 2003, ss. 145-161, Erişim: http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/1271/14630.pdf

[43] Levend, s. 366.

[44] Tahir, s. 401.

vermekle yetinilmiştir. Çalışmamızda esas alınan tek nüsha *Manzûme-i Siyer-i Nebî ve Fezâ'il-i Evlâd-ı Resûl*, Yapı Kredi Bankası Sermet Çifter Kütüphanesi, No: 870, 35 vr. künyesiyle Semet Çifter Araştırma Kütüphanesinde kayıtlıdır.

Kaynaklarda Abdülfettah Şefkat Efendi'nin bir "*Dîvânçesi*" olduğu rivayet edilse de tüm araştırmalara rağmen bu esere rastlanamamıştır.

1.3. MANZÛM SİYER'İN ÖZETİ

Abdülfettah Şefkat Efendi, *Manzûm Siyer*'in mukaddimesine "Besmele" ile başlamış ve Allah'ın yaymış olduğu izlerin işaretlerin hepsinde şüphesiz Allah'ın adının nakşı olduğunu şu beyitlerle ifade etmiştir:

Maṭla' -ı dībāce-i naẓm-ı Kerīm
Oldı *Bismillāhi 'r-raḥmāni 'r-raḥīm* (1)[45]

Hey 'et-i ṭuġrā-yı menşūr-i ilāh
Nakş-ı *bismillāh*dır bī-iştibāh (2)

Eserin mukaddime niteliğinde olan giriş bölümü 55 beyitten müteşekkil olup bu bölümde Allah'ın hükümlerinin yerine getirilmesinin peygamberlerin tebliği ile olduğu, onların âleme yıldız ve iyilik yolunun rehberi olup, küfür ve dalaleti mahvedip şirk ile bid'atı kökünden söküp atmakla vazifeli oldukları ifade edilir. Peygamberler dinin emirleridir ve gönderilen son peygamber de Hz. Muhammed'dir. O Allah'ın pak, tertemiz nurudur ve peygamberlerin çoğuna karşı "Sultan" olarak nitelendirilmiştir. İnsanlık âleminin olduğu kadar melekler topluluğunun da Hz. Muhammed'in lütfuna muhtaç olduğu belirtilmiştir.

Hz. Muhammed beyitlerin devamında güneşle özdeşleştirilmiş aynı zamanda çeşitli sıfatlarlatavsif edilerek methedilmiştir. Hz. Muhammed'in iki kürek kemiği arasında parlayan mühür onun son peygamber olduğunun şahididir. O yüksek soy sahibi, Rabb'in mühürlü mektubu bütün mahlûkata rahmet olmuştur.

Abdülfettah Şefkat Efendi, Hz. Muhammed'in nurunun Hz. Âdem'e yakın olmasaydı su ve çamurun bir araya gelemeyeceğini ve insanoğlunun yaratılmayacağını, tüm mahlûkatın varoluş sebebinin aslında o olduğunu ifade eder. Daha sonra "Ulu'l-azm" dediğimiz peygamberleri zikrederek onların lütuflandırılmalarının sebebini de Hz.

[45] Beyit sonlarında parantez içerisinde belirtilen numaralar *Manzûm Siyer*'in beyit numaralarını göstermektedir.

Muhammed ile ilişkilendirir. Mukaddimenin son bölümünde Hayy ve Kadim olan Allah'ın onu övdüğünü söyler ve akabinde acz ile tazarruda bulunur. Günahının çok olduğunu ve utandığını, kaleminin onun na'tını yazmaya cesaret etmesini mazur görmesini ister. Hz. Muhammed'in ailesi ve evlatlarına şifa dileyerek Refî olan Allah'ın huzurunda kabul olmasını diler. Sözlerinin bir kıymet arzetmediğini, zerreden bin kat daha kötü olduğunu söyleyerek kendisini üçüncü şahıs dili ile ifade eder. Bu kederli zatı, bütün yaratılmışların en merhametlisi olduğu ayetle sabit olan Ahmed'in nurunun hakkı için, sonra aile ve evlatlarının hakkı için, sırasıyla dört halifenin ve tüm ashabın hakkı için muradına erdirmesi duasında bulunur. Hayy ve Celîl olan Allah'tan mağfiret niyaz eder. Abdülfettah Şefkat Efendi girizgâh olarak nitelendirebileceğimiz bu bölümün sonrasında Hz. Muhammed'in kıssasına geçiş yaparak *Manzûm Siyer*'ine başlar.

Eserin mukaddime bölümünden sonra peygamberlik öncesi ve sonrası ile ilgili olayların anlatıldığı bölüm oldukça geniş tutulmuştur. Bu bölüm toplam 858 beyit olup Hz. Peygamberin hayatının anlatıldığı kısımdır. Abdülfettah Şefkat Efendi kalemini bülbüle benzetir ve bülbüle şevk ile nağmeli, dinleyeni divane ve aciz bırakacak şekilde etkileyici olan bu kıssayı anlatmaya başlamasını söyler.

Allah'ın sevgili kulu Hz. Muhammed'in yeri ve Kuran ayetlerinin indiği yer Hicaz bölgesidir. O topraklarda Rasulullah'ın ravzası bulunmaktadır. Abdülfettah Şefkat Efendi onun ravzasındaki kokusuna feda olmak istediğini, Hz. Muhammed'in toprağını gözüne sürme olarak sürüp bin kere de olsa canını ona kurban etmeyi arzulayarak kıssasına giriş yapar.

Ḳıṣṣa-yı şevḳe çü yoḳdur intihā
Ḳıṣṣaya yeğdir ḳılınsa ibtidā (66)

Eserde kıssaya geçilen bölümün başlığı Farsça olup şu şekildedir:

"Āġāz-ı Ẕemẕeme Ṭırāzī-yi Ḳalem-i Ferḫunde-dem ʿAndelīb-āsā Der Gülşen-i Naʿt-ı Muḥammed Ṣallallāhu Teʿālāʿ Aleyhi ve Sellem ü Sebeb-i Naẓm-ı Dāstān-ı Sulṭān-ı Firişte-Ḫıdem"

Hz. Muhammed'in Nûrunun Hz. Âdem'den Kendisine Kadar İntikali

İnsanların en hayırlısının tertemiz pak nuru Hz. Âdem'den itibaren nesilden nesile intikal edip nihayetinde Hz. Muhammed'in babası Abdullah'da tecelli etmiştir.

Nūr-ı pāk-ı ḥażret-i ḫayru 'l-beşer
Şulbden şulbe idüp seyr ü sefer (67)

Tā sa'ādetle o nūr-ı feyż-i bār
Şulb-i 'Abdullāhda ḳıldı na't ḳarār (68)

Ta ki bu nur Abdullah'ın Âmine ile evlenmesinin ve Âmine'nin hamile kalmasının ardından, anne karnında henüz altı aylıkken babası vefat eden Hz. Muhammed'e geçmiştir.

Āmine ḫātūna naḳl itdi o nūr
Andan itdi dehre lebrīz-i sürūr (71)

Hz. Muhammed'in Ailesi ve Hz. Muhammed'in Ebû Tâlib'in Himayesine Verilişi

Hz. Muhammed'in babası Abdullah, Peygamberlik gelmeden evvel tek olan Allah'a inanıyordu. Bu yüzden Abdülfettah Şefkat Efendi onun cennete gireceğini söylemenin günah olmayacağını söyler.

Vālidiñ çün ismi' Abdullāhdır
Dāl olur Allāhdan āgāhdır (81)

Cennete girer disem olmaz günāh
Naşş-ı *len neb'as* olur baña güvāh (82)

Sācidīn içre teḳallüb āyeti
Def' ider rūy-ı süḫandan şübheti (83)

Hz. Hamza'nın Ebû Tâlib Hakkında İman Etmeden Öldüğünü Söylemesi

Hz. Hamza (Şîr-i Yezdân) Ebû Tâlib hakkında iman etmeden dalalet üzere öldüğünü söylemesi üzerine Hz. Muhammed Allah'tan amcasını affetmesi duasında bulunur.

Abdülfettah Şefkat Efendi *Manzûm Siyer*'de Ebû Tâlib'in insanların en hayırlısı olduğuna dair Hz. Abbas'tan bir rivayet olduğunu nakletmiştir.

Vārid oldı ḥażret-i 'Abbāsdan
'Amm-i peyġamber o ḫayru 'n-nāsdan (105)

Hz. Abbas Ebû Tâlib'in ölüm halinde iken yanında olduğunu, ölmeden önce

kelime-i tevhidi tekrarlayıp aynı zamanda Hz. Muhammed'in Allah'ın Rasulü olduğunu dili ile ikrar ettiğini ifade eder. Abdülfettah Şefkat Efendi bunu ümitsizlik anında edilen iman-ı yeis olarak telakki etmediğini söyler.

Hems ile gördüm ki söyler bir kelām
Güş urup derk eyledim anı tamām (107)

Can ile tevḥīdi tekrār eyledi
Hem Rasūlullāhı iḳrār eyledi (108)

Ger buña īmān-ı ye's itdiñse nām
Anı sen di ben diyemem ve's-selām (109)

Hatice'nin Hz. Muhammed ile İlgili Gördüğü Rüya ve Rüyasını Yorumlatması

Hatice'nin görmüş olduğu rüyada ayın dairesi yere inerek gelip avucuna yerleşmiş, dünya ile felekleri aydınlatmıştı. O devirde Hatice'nin amcasının oğlu usûl bilen, Tevrat'ın emir ve işaretleri ile içeriğine vakıf bir kişi idi. İki cihanda övülmüş olan peygamberin yakında geleceğini inen vahiyde görmüştü. Onun ismi "Mahmut", "Muhammed" ve "Emin" idi. O güneş Mekke'den doğacaktı ve her taraf nur ile dolacaktı.

ʿĀlem-i rü'yāda görmişdi meger
Kim nüzūl itdi yire ḳurş-ı ḳāmer (220)

Geldi āġūşında oldı cāy-gīr
Eyledi arż ile eflākı münīr (221)

Hz. Muhammed'in Kervan ile Sefere Çıkması

Hz. Muhammed sefer için hazırlıklarını tamamlar ve kafile Mekke'den ayrılarak Şam'a doğru yola çıkar. Bir müddet yolculuktan sonra Hatice'nin hizmetinde bulunan Meysere kendisine gelerek her ne emri varsa hepsini yapmaya hazır olduğunu söyler. Ona görülmemiş eşsiz güzellikte bir bahçe ile gayet gösterişli hoş, salınan bir binek atı ve bir gemi hediye eder. Ayrıca kendisine altından kını olan keskin bir kılıç da teslim ederek tüm bunların seyyidesi Hatice'den armağan olup,

kendisinin de bundan sonra kafile başı olduğunu ve her emrine âmâde olduğunu söyler.

Her ne emr itdiyse ol ṣāḥib-cemāl
Cümlesiñ idem edā ey nīk-ḳāl (297)

Kafilenin Manastırın Yakınında Konaklaması ve Rahip Bahîrâ'nın Daveti

Yolculuk esnasında kafile hayli yol kat ederek büyük bir manastırın olduğu bir beldeye varır. Orada Bahira adında gayet inançlı, cömert bir zat bulunuyordu. Kervan Şam'a giderken bu beldede manastırın yakınlarında durdular. Zayıflıktan kupkuru olmuş bir ağacın altını yer edindiler. Rahip Bahira o ağacın canlanıp yeşerdiğini görünce içini bir coşku kapladı. Bir ziyafet tertiplemeye karar verdi. Tüm hazırlığını tamamladıktan sonra kervanın yanına giderek herkesi davet etti. Fakat davete Muhammed hariç herkes katıldı. Rahip davete katılanları karşıladı ve onları dikkatle incelediğinde aradığı kişinin aralarında olmadığını gördü. Kervana gittiğinde Muhammed'i ağacın altında oturuyor buldu. İncil ve Zebur onu nasıl tarif ettiyse hepsini onda açık bir şekilde gördü. Kendisini kırmayıp hüzünlü kulübesini nuruyla aydınlatmasını rica etti. Fahr-i Âlem onu kırmadı ve ricasını gayet samimi, gösterişten uzak bularak, davetini kabul etti. Davetten sonra Rahip Bahira onlara Şam'a gitmemelerini öğütledi ve kafileyi uğurladı.

Hz. Muhammed'in Manastıra Girdiğinde Putların Yere Devrilmesi Mucizesi

Rahip Bahîrâ'nın daveti ile Hz. Muhammed manastırın içine girince tüm putlar yere serildi. Tüm ruhbanların içine bir ateş düştü. Rahman'ın nuru ile şeytanlar uzağa atıldı. "Emin" olan Muhammed meclise ayak basınca o manastır cehennemden serin bir cennete döndü.

Nūr-ı Aḥmed girdi çün deyre derūn
Ẕillet ile oldı putlar ser-nigūn (407)

Çünki ṣadr-ı meclīse irdi emīn
Dūzaḫ iken deyr olup ḫuld-i berīn (409)

Şam'a Yakın Bir Bölgede Kafilenin Konaklaması, Yapılan Kârlı Ticaret ve Yahudilerin Hz. Muhammed'e Zarar Verememeleri Mucizesi

Şam'a iki fersah kala kervan durdu. Bir fersah mesafede çadırlar kuruldu. Şam'a haber ulaşınca ticaret ehli bölük bölük birleştiler ve dalga misali kervana gitmek için karar kıldılar. Bu defa yapılan ticaret Muhammed'in olmasıyla beraber çok karlı ve bereketli oldu.

Cem' olup ehl-i ticāret fevc fevc
Kārbāna 'azm idüp mānend-i mevc (459)

Belki evc sermāye deñlü oldı sūd
Böyle bir luṭf itdi Ḫallāḳ-ı Vedūd (463)

Bu esnada Yahudi kavminden bir grubun Muhammed'i tanımaları ve ona zarar vermeye niyetlenmelerinin ardından peygamberin mucizesi ortaya çıktı ve heybetiyle o gürûhu kuvvetsiz bıraktı. Hiçbirisi bir şey söylemeye, bir şey yapmaya muktedir olamazlar. Hayy ve Samed olan Allah en sevgili kulunu bu şekilde korumuştur.

Muṣṭafānıñ mu'cizi oldı 'ayān
İtdi heybet ol gürūhı nā-tüvān (489)

Birisi güftāra ḳādir olmadı
Hem ikisi bir araya gelmedi (490)

Ticaret Dönüşü Mekke'ye Müjdeci Olarak Gönderilen Hz. Muhammed'in Kısa Sürede Gidip Dönmesi Mucizesi

Kervanın Mekke'ye doğru yola çıkmasından sonra Meysere bir müjdeci göndermeye karar verdi. Bir mektup yazarak mektubunda tüm olup bitenleri anlattı ve mektubu Muhammed'in götürmesini talep etti. Muhammed kuvvetli bir deveye binerek Cebrail'in de yardımıyla süratle yol aldı. Üç saatte hiç zahmet çekmeden Mekke'ye geldi. Hatice'nin evine gitti. Hatice'nin yazdığı cevap mektubu alarak gece vakti yola çıktı, sabah kervana ulaştı. Mektubu Meysere'ye sundu, Meysere mektubu inceleyince seyyidesi Hatice'nin el yazısını görüp tanıdı. Mektupta saat üçte mektubun ulaştığı, saat yedide cevap yazıldığı yazıyordu. Hz. Peygamber Hudâ-yı

Müstean'ın yardımıyla hızla gidip geldi. Bu hal şüphesiz bir keramettir. Yoksa normalde bu işin vuku bulması imkânsızdır.

Ṭayy olınca arż ol faḫr-i enām
Bir nefesde Mekkeyi ḳıldı maḳām (519)

Ḳalmadı şüphe kerāmetdür bu ḥāl
Yoḫsa ẓāhirde olur bu iş muḥāl (587)

Hatice'nin Hz. Muhammed'in İzdivacını Talep etmesi

Hatice kalbinde saklı kıldığı ve kimseyle paylaşmadığı sırrını Atike'ye âşikar ederek Muhammed'in izdivacı konusunda ona yol göstermek istediğini, kendisine makamı yüksek, vasıfları güzel birini sevkedeceğini söyledi. Sonra Muhammed'e tâlip olduğunu bu işte büyüklerin rızasını alarak şehrin ileri gelenleriyle birlikte kendisini istemeye gelmelerinin kendisini mutlu edeceğini ifade etti. Haber Haşimoğulları arasında duyulunca herkes Ebû Tâlib'in evinde toplandı. Hamza, Abbas, Ebû Bekir, Akîl ve daha nice nam, makam sahibi kişiler oturup kız isteme ile ilgili konuşup bir neticeye varmaya çalıştılar.

Hz. Muhammed ve Hz. Hatice'in Nişanı, Düğünü ve Öncesinde Yapılan Hazırlıklar

Kız isteme merasiminin ardından Haşimoğullarının ileri gelenleri nişan fikri ile bir araya geldiler. Muhammed nişan ve düğün için gerekli eşyaları almak üzere Ebû Bekir'in dükkânına gitti. Sıdık-ı Ekber hazırladığı armağanları İki deveye yükleyerek hazırladı. Atlas ve sırma ile dokunmuş ipek ve diba kumaş, lâl ve mücevherlerle dolu iki kutu, küpe, taç, halhal, kemer, tabla tabla misk ile amber, hem görülmemiş bir mercan ve hurma bahçesi verdi. Aynı zamanda otuz renk şeker ve bitkiler hazırladı. Bununla birlikte Ebû Bekir bu iyiliğin sırrının vefadan kaynaklandığını söyleyerek on iki köleyi de azad etti.

Hatice için bir kese halis tam ayar altını mihr-i muaccel olarak belirlediler. Sonra haberciler göndererek Mekke halkına duyurdular. Bir hafta boyunca düğün yapıldı. Düğünde şekerler, şerbetler ve hesapsız türlü nimetler Mekke halkının tümüne nasip oldu. Hatice'nin vekili Varaka idi. Nice büyük efendiler şahit oldular veikisini birbirine nikâhladılar. Düğünde o kadar çok altın ve gümüş dağıtıldı ki

bundan istifade etmeyen hiçbir muhtaç kalmadı. Tüm insanlar ve melekler bu izdivaç ile mutlu odular. Bu mutlu, uğurlu nikâh akdi güzel bir şekilde nihayet buldu.

Oldılar şādan ḳamu ins ü melek
Ṣīt-i tebrīk ile ṭoldı nüh-felek (840)

ʿAḳd-i ferrūḫ buldı çün ḥüsn-i ḫitām
Gitdi herkes oldı defʿ-i iẕdiḥām (841)

Hz. Muhammed'in Evliliği Sonrası Mekke'deki Söylentilere Hz. Hatice'nin Verdiği Cevap

Mekke'de Hz. Muhammed'in karısının malı, mülkü ile mutlu olduğuna dair boş sözler ve laflar söylenmeye başlayınca Hz. Peygamber bu duruma çok üzüldü. Hatice ondaki bu kederi anladı. Bununla beraber bir toplantı tertip etmeye karar verdi. Sahraya geniş, uzun bir kilim serdirdi. Serilen kilim üzerine altın, gümüş, inci, cevher pek çok yeni giyecek, sayısız koyun ile deve, on iki bin at, beş bin katır, altınla işlenmiş iki bin top ipek kumaş, aynı zamanda görülmemiş üç yüz cariye ve sadâkât sahibi üç yüz delikanlı getirdiler. Hatice halka hitaben, kendisinin ve eşinin mālda hevesi olmadığını, bunca malı hep eşine bağışladığını, kendisine ancak kul, köle olacağını ve ancak onun rızasını istediğini belirtti.

Abdülfettah Şefkat Efendi eserde son bölümde aklı olan kişinin mala, paraya tenezzül etmeyeceğini eğer kişi Hz. peygambere âşık ise canı gönülden ona selam ve dua etmesini söyleyerek kendisinin affı için temennide bulunur.

Bād-ı cūd Aḥmed ola maḳṣūd-ı cān
Māl u cāna baḳar mı ʿāḳil olan (905)

Sende ʿāşıḳsañ eger ey pāk-ẕāt
Cān [u] dilden ḳıl selām ile ṣalāt (906)

Yedi beyitten oluşan selam ve dua beyitlerinin sonrasında Hz. Muhammed'e vahyin inişini anlatan bölüme geçiş yapılmıştır.

Hz. Muhammed'e Hira Mağarasında Cebrail'in Vahyin Getirmesi

51 beyitten oluşan bölümde Hz. Peygamberin vahyi nasıl ve nerede aldığı, sonrasında neler yaşadığı, Cebrail'in özellikleri tüm ayrıntılarıyla anlatılır: Hayru'l

enâm bir müddet sonra ilahî aşkın cezbesine kapıldı. Başkalarının sohbetinden gönlü soğudu. Halka karışmadan uzlete çekilerek daima Rabb'in zikriyle meşgul olmaya başladı. Bir gün mağarada Hakk'ın zikri ile meşgulken, gökyüzünde şimşek gibi bir nur gördü. Gökyüzüne baktı ve göğün kapısı açıldı. Kapıdanbir nur çıktı ve o nur ile birlikte toprağın yüzeyi baştan aşağı nurla kaplandı. Nurun içinden güneşten parlak, peri gibi bir melek çıktı. Hz Peygamber'e kendini tanıtarak, adının Rahman'ın meleği olan "Cebrail" olduğunu söyledi. Ona "İkra" emr-i ilahisi ile ilk vahyi getirdi. Hz. Muhammed'e ledün ilmini de öğretti. Cebrail o anda uçtu, gözden kayboldu. Bu ilk vahiy idi ve vahyin heybetinden korku içinde kalmıştı. Titreyerek evine gitti. Hatice'ye başından geçenleri anlattı ve Hatice'yi hak din olan İslam'a davet etti. Hz. Muhammed Allah tarafından İslam'a davet ile görevlendirildikten sonra "Kum fe enzir" ayetinin nazil olmasıyla birlikte, sesini herkese duyurmaya ve İslam dinini tebliğ etmeye başladı.

Da'vete me'mūr olup çünki rasūl
Ḳum fe-enẕir āyeti ḳıldı nüzūl (995)

Başladı tebl̄iġe ol 'āl̄i-maḳām
Eyledi bed'e ṣalā-yı ḫāṣ u 'ām (996)

Varaka'nın Hatice'ye Hz. Muhammed'in Nübüvvetini Haber Vermesi

Bazı siyer ashabı Hatice'ye bu durumu haber veren kişinin Varaka olduğunu söylemişlerdir. Hatice'nin Varaka'ya Cebrail'in nasıl olduğunu ve o büyük meleğin kime hangi vazife ile geldiğini sorması üzerine Varaka şaşırarak onun Hakk'ın meleği olup, inen vahyi taşımakla vazifeli olduğunu söylemiştir. O meleğin ancak büyük peygamberlere geldiğini de sözlerine ekleyerek şayet Cebrâil indiyse tüm sıkıntıların bertaraf olacağını, putların yok olacağını ve son peygamberin gelme vakti olduğunu söylemiştir.

Söylemişler ba'ż aṣḥāb-ı siyer
Varaḳadur viren Ḫadīceye ḫaber (975)

Vaḳtidür kim gelse ḫatm-i mürsel̄in
Pāk ola eṣnāmdan rūy-ı zem̄in (985)

Hz. Muhammed daha sonra Varaka ile ilgili, onu cennette sağda ve solda Tavus kuşu gibi dönerek, ruhlar topluluğu ile seyran ettiğini gördüğünü ve kendisini ümmetine kabul ettiğini söylemiştir.

Didi bu ḳıssīs içün faḫr-i rasūl
Gördüm anı cennet içre ṣaġ u ṣol (989)

Beni taṣdīḳ eyledi ol pür-uṣūl
Ben daḫi ümmetlige ḳıldım ḳabūl (991)

Hz. Ebû Bekir'in Rüyası ve İslam Dinini Kabulü

Hz. Muhammed bir gün Mekke sokaklarında dolaşırken Ebû Bekir'e rastladı. Hiç tereddüt etmeden onu dine davet ederek, risaletini tebliğ etti. Ebû Bekir, bir mucize getirdiği takdirde kalbinin tam mutmain olacağını söyleyince, Hz. Muhammed ona delil olarak yıllar önce gördüğü rüyayı hatırlattı. Ebû Bekir Hz. Muhammed'den bu sözü iştir işitmez hiç tereddüt etmeden İslamiyet'i kabul ederek Müslüman oldu.

Dīni taʿlīm itdi faḫru 'l-mürselīn
Girdi dīn-i Ḥaḳḳa ol merd-i güzīn (1003)

Eyledi iḳrār-ı tevḥīd-i Ḫudā
Hem nebīdür didi ḥaḳḳan Muṣṭafā (1004)

Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ali'nin İmân Sırasının Mukâyesesi

Bazı Siyer yazarları Mustafa'nın amcasının oğlunun ilk mü'minlerden olduğunu yazmışlardır. Aynı zamanda mü'minlerin annesinden sonra Hz. Muhammed'in Hz. Ali'ye geldiğini ve akabinde Hz Ali'nin İslam dinine dâhil olduğunu söylemişlerdir. *Manzûm Siyer*'de Hz. Muhammed'in Hz. Ali'ye her zaman yol gösterici olduğu, onun putlara asla tapmadığı ifade edilmiştir.

Yaʿni ẕāt-ı Murtażā şīr-i Ḫuda
Fāiż-i īmān olandır evvelā (1036)

Putlara aṣlā ʿibādet ḳılmadı
Şirk aṣḥābıyla ülfet ḳılmadı (1041)

Abdülfettah Şefkat Efendi onun henüz çocukken Hakk'ın yolunu anladığını, İslam'a dâhil olmasından maksadın sadece beyatını tekrarlamaktan ibaret olduğunu, zaten mü'min doğduğunu fakat yine en doğrusunu Allah'ın bileceğini söylemiştir.

Ṭoġdı mü'min o şeh-i ʿālī-cenāb
Söz budur vallāhü aʿlem bi'ṣ-ṣavāb (1050)

Hz. Hamza'nın Müslüman Oluşu

Ebû Leheb ve Ebû Cehil'in Hz. Muhammed'e ettiği ezayı işiten Hamza mescitte bulunan yeğeninin yanına gelir. Onu gayet hüzün içinde görünce durumunu sorar. Hz. Peygamber amcasını tek olan Allah'a inanamaya davet eder. Hamza önce kendisine ezâ edenlere haddini bildirip, sonra her ne isterse yapacağını söyler. Hz. Muhammed amcasına olanları anlatır. Hamza hışımla yerinden kalkarak soluğu Ebû Cehil'in yanında alır ve Muhammed'in sahipsiz olmadığını haykırarak elinin tersi ile vurur. Ebû Cehil'in eli kılıcının kabzasına doğru gidince, Hamza elindeki yay ile onun başına vurarak başını yaralar. Oradan ayrılıp yeğeni Muhammed'in yanına gelen Hamza orada şehadet getirir ve İslam dinine dâhil olur.

İtdi iḫlāṣ ile İslāmı ḳabūl
Eyledi telḳīn-i dīn aña rasūl (1080)

Hz. Ömer'in Müslüman Oluşu

Mekke'de şirk ve küfürde ileri gidenler haset ateşiyle yanarken bu duruma nasıl tedbir alacaklarını konuşmak için bir yerde toplanmaya karar verdiler. Her kim Hz. Peygambere bir kötülük etmeyi düşünürse ona el birliği ile yardım edeceklerdi. Müşrikler Ömer'den onu öldürmek için yardım istediler. Ebû Cehil kendilerine yardım ederse Ömer'e iki yüz güzel cariye, on bin dirhem altın bağışlayacağını söyledi. Ömer cesaretiyle meşhurdu. Bu işi üstlenmeye karar verdi. Yanına kılıcını da alarak yola çıktı. Mü'minlerden bir kişi onu süratli bir şekilde giderken görünce bundan maksadının ne olduğunu sordu. Ömer Hz. Muhammed'i öldürmek istediğini söyleyince, kız kardeşi ve damadının da İslam'ı kabul ettiğini öğrendi. İşin aslını öğrenmek için derhal kardeşinin evine yöneldi. Eve girdiği zaman işittiği sesten çok etkilenen Ömer, tüm gam ve kederinden arındıran, insanı aciz bırakan bu sesin ne olduğunu sordu. Kız kardeşi dinlediğinin âlemlerin Rabbi tarafından indirilen Ta-Ha suresi olduğunu belirtince Ömer damadını da alarak Hz. Peygamber'in mescidine

ilerledi. Şehadet getirerek İslam dinini kabul etti. Böylece Hz. Ömer'in Müslüman oluşu ile Müslümanların sayısı kırka ulaşmış oldu.

Can ile ḳıldı şehādet der-zamān
Şübhe yoḳ birdür Ḫudāvend-i cihān (1118)

Hem Muḥammeddür rasūl-i Kirdgār
Hādī-yi ḫayr-ı sübül faḫr-i kibār (1119)

Manzûm Siyer'de buraya kadar anlatılan hadiseler detaylı bir şekilde verilmiş olup, sonraki beyitlerde bahsedilen olaylar detaylandırılmadan birkaç beyitle iktifa edilmiştir. Bahsedilen olaylar sırası ile şu şekildedir: Şakk-ı Kamer mucizesi, Hz. Peygamber'in Mirac'a yükselmesi, Medine'ye Hicret, Bedir Savaşı, Mekke'nin Fethi, Devlet Başkanlarına İslam'a davet mektuplarının yazılması ve Habeş Kralı'nın İslamiyeti kabul etmesi, Mısır Mukavkısı'nın Hz. Peygamber'e gönderdiği hediyeler ve Hz. Muhammed'in gönderilen cariyelerden Mariye ile evliliği.

1.4. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

1.4.1. Nazım Şekli

Metin mesnevî nazım şekli ile yazılmıştır. "Sözlük anlamıyla "ikişer, ikişerlik" demek olan mesnevî aslı Arapça olduğu halde Arapçada kullanılmayan bir kelimedir. Edebiyatta aynı vezinde ve her beyti kendi arasında ayrı ayrı kafiyeli nazım şekillerine "Mesnevî" adı verilmiştir. İki beyitten başlayarak 20-30 beyte kadar olan kısa mesnevîler yazıldığı gibi, mesnevî şekliyle binlerce beyit süren uzun hikâyeler, kitaplar da yazılmıştır.[46] Üzerinde çalıştığımız bu eser de bilhassa Hz. Peygamber'in hayatının belli dönemlerinin anlatıldığı 1231 beyitten meydana gelmektedir.

Mesnevînin asıl konusu, bölüm bölüm ve ayrı başlıklar altında anlatılır. Bu başlıklar genellikle Farsçadır.[47] Mesnevî nazım şekliyle kaleme alınan *Manzûm Siyer*' in metni de iki bölüm halinde ve ayrı başlıklar altında anlatılmıştır. Eser Hz. Muhammed'in peygamberlik gelmeden önceki hayatı ve peygamberlikten sonraki hayatı olmak üzere iki genel bölüm halinde yazılmış, bölümler içinde yer alan konu

[46] Haluk İpekten, **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1994, s. 49.
[47] İpekten, s. 49.

geçişleri ayrı başlık altında belirtilmemiştir. Tamamı Farsça olan başlıklar şu şekildedir:

1- Āġāz-ı Ẕemẕeme Ṭırāzī-yi Ḳalem-i Ferḫunde-dem ʿAndelīb-āsā Der Gülşen-i Naʿt-ı Muḥammed Ṣallallāhu Teʿālā ʿAleyhi ve Sellem ü Sebeb-i Naẓm-ı Dāstān-ı Sulṭān-ı Firişte-Ḫıdem

2- Dāstān-ı Nüzūl-i Vaḥy-i Mübīn ez-Cenāb-ı Ḥażret-i Rabbi'l-ʿĀlemīn Der-Ġār-ı Ḥirāya Be-ān Şāh-ı Milket ve bi-Ḳādirīn Ṣallallāhü ʿAleyhi ve ʿAlā Ālihi ve Aṣḥābihi Ecmaʿīn

1.4.2. Vezin

Metinde, remel bahrinin "Fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilün" kalıbı kullanılmıştır. Remel bahrinin bu müseddes kalıbı Türk edebiyatında en çok kullanılan kalıplardandır. Kısa oluşu nedeniyle pek çok mesnevî bu kalıpla yazılmıştır.[48] *Manzûm Siyer*'e bakıldığında vezin bakımından belirgin, dikkate değer hatalar olmadığı ve eserin genel anlamda kullanılan aruz kalıbına uygunluk arzettiği söylenebilir. Abdülfettah Şefkat Efendi, eserinin bahsi geçen aruz kalıbına uygunluğunu bozmamak için bazı kelimelerde kısaltmâlar ve bazı kelimelerde de birleştirmeler yapmıştır. "Ki eyleye-K'eyleye, hakkı içün-hakkiçün, Ebû Talib-Bû Talib, Eger-ger" kelimelerinde olduğu gibi.

1.4.3. Kâfiye

Kafiye şiirde mısra sonlarında bulunan sözcüklerin son heceleri arasındaki ses benzerliğidir.[49] Eser kâfiye bakımından incelendiğinde bütün beyitlerin kendi aralarında uyumlu bir kâfiye düzeniyle yazılmış olduğu görülür. Kullanılan kâfiye çeşitleri ve örnekleri şöyle sıralanabilir:

Yarım Kafiye: Dize sonlarında redif harici yalnızca bir harfin benzeşmesiyle ortaya çıkar.[50]

Ḥabbeẕā ey ḫāme-i bülbül-nevā
Şevḳ ile āġāzeye ḳıl ibtidā (57)

---

[48] İpekten, s.208.

[49] Kafiye ve çeşitleri için bkz.İskender Pala, **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, L&M Yayınları, İstanbul, 2000, ss. 262-264; Banarlı, ss. 54-55; İsmail Durmuş ve diğerleri, "Kafiye", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 2001, Cilt: 24, ss. 149-153.

[50] Pala, s. 263.

Ḳıṣṣa-i şevḳa çü yoḳdur intihā
Ḳıṣṣaya yeġdir ḳılınsa ibtidā (66)

Gevher-i yek-dānedir ol pür-kerem
Bī-ṣadef oldıysa ol dürre ne ġam (73)

Terbiye itdi Rasūl-i Ḥaḳḳı ol
İtmeyiser Ḥaḳ anı ḍāl ü melūl (104)

Tam Kafiye: Dize sonlarında redif harici bir sesli, bir sessiz harfin benzeşmesiyle ortaya çıkar.[51] *Manzûm Siyer*'de kullanılan tam kafiye örneklerinden bazıları şu şekildedir:

Ger buna īmān-ı ye's itdiñse nām
Anı sen di ben diyemem ve's-selām (109)

Nūr-ı ḫūrdan neyleye ḫuffāş leīm
Nefret eylerdi Muḥammedden 'azīm (112)

Beni bu luṭf ile mesrūr eylediñ
Ḳāle gelmez deñlü mecbūr eylediñ (236)

Zengin Kafiye: Kafiye yapılan kelimelerde birden fazla sesli ve sessizin benzeşmesidir.[52]

Belki vardır bunda Ḥaḳḳıñ ḥikmeti
Kim baña ilhām ider bu ṣoḥbeti (173)

Daḫi virdi çoḳ hediyeler baña
Yola çıḳdık da virem anı saña (274)

Olasın peyġamber-i āḫir zamān
Cisr-i cāhıñ ola bu heft-āsumān (279)

Yā ilāhī ḳıl bunı baña naṣīb
Kim ola rūz-ı mülāḳāt-ı ḥabīb (249)

Redif: Şiirlerde mısra sonlarında görevleri aynı olan eklerin ya da anlamları aynı olan sözcüklerin tekrarlanmasıdır. Eserdeki rediflerden örnekler şu şekildedir:

---

[51] Pala, s. 264.
[52] Ahmet Kabaklı, **Türk Edebiyatı**, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul, 1985, Cilt:1, s. 646.

Heykel-i pür-nūra zīb ü fer **vire**
Teşnegānıñ ʿaşḳına Kevṯer **vire** (70)

Raʿd-veş bir āh-ı sūzan **eyledi**
Kim ḳamu ḥużżārı giryān **eyledi** (163)

Böyle nādān ṭıflı irsāl **eylediñ**
Gör ki bu işde ne ihmāl **eylediñ** (574)

Türkçe Kelimelerle Yapılmış Kafiyeler:

Didi ey cānım oġul ben **giderim**
Muṣṭafāyı saña teslīm **iderim** (89)

Didi ben bu kāra çāre **bulmuşum**
Anıñ içün ḫāneñize **gelmişim** (153)

Anıñ ile aña gelin **aluruz**
Elbet anıñ bir ḳolayın **buluruz** (161)

Farsça Kelimelerle Yapılmış Kafiyeler:

Maḥremiñden rāzı **pinhān** eyleme
Bu faḳīri zār u **giryān** eyleme (934)

Oldı anıñ duḫteriniñ **aḫteri**
Seyyide ehl-i cināna **yekseri** (861)

Çün işitdi bu sözi ṣadr-ı **güzīn**
Şād olup ḳıldı duʿā vü **āferīn** (309)

Arapça Kelimelerle Yapılmış Kafiyeler:

Añlamam bu sözi lākin **muʿteber**
Bu rivāyetde gerek ḫayl-i **naẓar** (1039)

İtdi cūş ol bezmde feyż-i **Ṣamed**
Gitdi mīm-i Aḥmed ü ḳaldı **eḥad** (1131)

Bildi kim oldur Rasūle **münteẓar**
Emrine rām olısardır baḥr u **ber** (261)

Arapça – Farsça Kelimelerle Yapılmış Kafiyeler:

Geldi götürdi Ḫadīceden **selām**
Ḫāṭırıñ ṣordı didi ey **nīk-nām** (264)

Olasın peyġamber-i āḫir **zamān**
Cisr-i cāhıñ ola bu heft-**āsumān** (279)

Baʿd-ezīn fermān seniñ ey **şehsüvār**
Her ḫuṣūṣ içün seniñdir **iḫtiyār** (306)

Arapça- Türkçe Kelimelerle Yapılmış Kafiyeler:

Seyyidem eyler size medḥ ü **duʿā**
Ḫizmetiñ bābında emr itdi **bañа** (265)

Kendü ʿindinde ger eylerse **kerem**
Red idüp alma anıda **söylemem** (634)

Türkçe – Farsça Kelimelerle Yapılmış Kelimeler:

Geldi bir ḫādim didi ey **māh-rū**
Müjdeci gelmiş Muḥammed **ileru** (529)

Böyle ṣandı kārbān içün o **māh**
Rūz şeb itmekde böyle **āh vāh** (532)

1.4.4. Dil ve Üslûb

Manzûm Siyer dil ve üslûb bakımından sade ve anlaşılır, okuyanın kolaylıkla anlayabileceği bir dille kaleme alınmıştır. Metinde yazıldığı döneme ait Türkçe, Farsça ve Arapça kelime ve tamlamalar sıklıkla kullanılmıştır. Kelime ve tamlamalar kullanılırken ağır ve anlaşılması güç bir dil kullanılmamıştır. Metinde geçen Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalar mananın anlaşılmasını yer yer güçleştirse de genel olarak bakıldığında, Türkçe kelimelerin çoğu günümüzde dahi okuyanın anlayabileceği kelimelerdir. *Manzûm Siyer*'de didaktik üslûpla beraber lirik üslûp da dengeli bir dağılım göstermektedir. Siyer bilgisi vermekle beraber Abdülfettah Şefkat Efendi, zaman zaman his ve duygularını ölçülü bir şekilde vererek metin dengesini sağlamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

MANZÛM SİYER'İN MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

2.1. MANZÛM SİYERİN YAZILIŞ SEBEBİ

Abdülfettah Şefkat Efendi *Manzûm Siyer*'in yazılış sebebini 1185-1230. beyitler arasında şu şekilde vermiştir:

Oldı bā'iş bir 'azīziñ ḫātırı
Şevḳe getürdi bu ṭab'-ı fātırı (1185)

İtdi bir mecmū'aya bir gün naẓar
Ḫayli vaḳt eyleyüp ol nāmver (1197)

Ṣoñra ol mecmū'ayı şundı baña
Didi bir ḫoşça teemmül ḳıl aña (1200)

Didi zaḫmetdür saña ey üstād
Yoḫsa sen ḳılsañ eger naẓmıñ murād (1211)

Olur idi bu mübārek dāstān
Bā'iṣ-i tefrīḥ-i ḳalb-i rāstān (1212)

Ḳalbini ḳırmaḳ mürüvvet görmedim
Lāyıḳ-ı ṭavr-ı mürüvvet görmedim (1214)

"Bir aziz dostun hatırı sözkonusu oldu. Dedesi ve annesi Muhsinzade olarak şöhret bulmuştu. Beni şevke getirdi. Marifet yolunun bulunması için yüce bir menkibe anlattı. O kerim bu fakiri çok severdi. Ülfeti Allah içindi ve Allah yolunda arkadaşlık ederdi. Bir gün bir mecmuaya baktı ve üzerinde bir hayli vakit harcadı, inceledi. Bunu yazan kişinin Siyer'de mālumatı varmış, ancak nazım ve kafiyeye pek riayet etmemiş dedi. Sonra o mecmuayı bana uzattı. Onu dikkatli bir şekilde incelememi istedi. Onun vezin bakımından başarılı olmadığını, aynı zamanda hata ve yanılmasının da çok olduğunu gördüm. Sûfiyane, intizamsız, gereksiz şeylere çokça yer vermişdi. O kerim: "Ey Hoca! Sana zahmet oldu. Yoksa sen bu nazmı isteyip yazsan, o zaman bu mübarek destan, doğruluk üzere olan kalplerin felah bulmasını sağlar. Aynı zamanda bu eser senden bize hatıra kalır." dedi. Kalbini kırmak istemedim. Kendimi bu tavra layık görmedim. Ona: "Ey yüce gönüllü! Çok zamandır uzak kaldım, çekildim, ihtiyarladım. Bu hazîn kalbim güçsüz kaldı. Bülbülün bestesi

hazan kaldı. Ancak, emrin başım üstünedir. Ey himmeti çok olan! En güzel gün batımı gibi, ihtiyarlık zamanımda, bu nazma düzen vereyim. Güçsüz, kuvvetsiz tabiatım bu yolda azmetti, karar kıldı. Âsâ kalem oldu ve ayağımın özrüne dahi sevindi. Bu yol ayrımında ona yetişti, umut oldu. İçinde bulunulan ay Ramazan ayı idi ve bütün cihan Ramazan ile şâd olmuştu. Böyle mutlu bir vakti fırsat bilip, Hazret-i Hak'dan meded umdum. Hakk'ın yardımıyla Ramazan ayı sona ermeden eser nihayet buldu."

Abdülfettah Şefkat Efendi, yazılış sebebini açıkladıktan sonra sırasıyla evvela nûr-ı Muhammedî'nin hakkı ve hürmeti için, sonra sırası ile dört halifenin hakkı için, ayrıca hata ve unutmalarının affı için Yüce Allah'tan bu eseri mübarek kılmasını niyaz eder. Hz. Peygamber'e ailesine ve zürriyetine hayır duada bulunur, ona salât ve selam getirerek eserini bitirir:

ʿAfv ḳıl sehv ü ḫaṭā-yı ḫāmemi
Ḳıl mübārek naẓarına ḫāmemi (1225)

Ḥaḳ anı ceddinden aʿlā eyleye
Nāil-i maḳṣūd-ı *evfā* eyleye (1229)

Ḫānedānıñ luṭf-ı Ḥaḳ maʿmūr ide
Ḫāṭırından ġam ġubārıñ dūr ide (1230)

Ola lā-yuḥṣā ṣalāt ile selām
Ravża-i pāk-i rasūle ve'ṣ-selām (1231)

Abdülfettah Şefkat Efendi'nin *Manzûm Siyer*'i yazmasına sebep olan hatırlı dostunun Muhsinzade ailesinden sadrazam Mehmet Paşa'nın kızı Rukiye Hanım'ın oğlu Mehmet Bey olduğu düşünülmektedir.[53]

2.2. MANZÛM SİYER'İN MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

2.2.1. Din

Edebiyatımızda mesnevîler konu bakımından incelendiği zaman birçok mesnevînin içeriğini "dînî konu"ların teşkil ettiğini söyleyebiliriz. Bu anlamda incelememize konu olan *Manzûm Siyer'* de içerik ve öz itibariyle oldukça fazla dînî

[53] Detaylı bilgi için bkz. Muammer Ülker, "Abdullah Hamdi Bey", **Tükiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedi**, 1988, Cilt: 1, ss. 103-104.

kavram ile örülmüştür. Burada sırası ile eserde yer alan dînî kavramlar açıklanmaya çalışılacaktır.

2.2.1.1.Allah

Kur'an-ı Kerim, Allah'ın âlemin yaratıcısı ve devam ettiricisi olduğunu ifade ederken, bir bakıma apaçık bir bakıma gizli olduğunu söylemiştir.[54]

Allah, Kur'an'da kullarına kendini tanıtmak maksadıyla isimlerini belirtmiştir ve bu isimlere genel anlamda "Esmâü'l-hüsnâ" adını vermiştir. "İster Allâh deyin ister Rahmân deyin. Hangisini derseniz olur. Çünkü en güzel isimler O'na hastır."[55] Esmâü'l-hüsnâ terkibi naslarda Allah'a nisbet edilen isimleri ifade eder. Sadece Kur'an'da geçen ilâhi isimler yüzden fazladır; geniş anlamıyla bu tabir bunların hepsini kapsamakla birlikte terim olarak daha çok doksan dokuz ismi içerdiği kabul edilir.[56] Edebiyatımızda Kur'an-ı Kerîm'de geçen bu esmâ-i ilahiyyelerden etkilenilerek Manzûm ve mensur esmâ-i hüsnâlar oluşturulmuştur.[57] Abdülfettah Şefkat Efendi, eserinin birçok yerinde çeşitli vesilelerle Allah'ın isimlerini zikretmiştir. Bu isimler arasında en çok zikredilenler Hak, Hudâ ve Allah isimleridir. Alfabetik olarak Allah hakkında kullanılan kavramlar ve kullanım sıklıkları şu şekildedir:

Allâh (114), **Bismillâh**(1, 2, 950), **Habîbullâh** (196),**Vallâhi** (389, 1050),**Lütfullâh**(552), **Beytullâh** (595), **Bârekallâh** (1168), **Lillâhi** (1207), **Afüvv** (44, 103), **Celâl** (102, 103, 382, 898,1104), **Celîl** (4), **Cevâd** (40, 977), **Dâver** (456), **Hak/Hak Teâlâ** (17, 75, 96, 173, 204, 227, 266, 283, 614, 615, 617, 647, 661, 663, 799, 1153, 1193), **Rasûl-i Hak**(104), **Râh-ı Hak** (1046), **Dîn-i Hak** (1081), **Cevr-i Hak** (1023), **Bâb-ı Hak** (119), **Hazret-i Hak** (1164, 1221, 967), **Lutf-ı Hak** (123, 1230, **Nûr-ı Hak** (319, 430) **Avn-i Hak** (515, 815), **Zikr-i Hak** (943), **Mekteb-i Hak** (955), **Hakk-ı Zü'l-Minen** (684, 862), **Hâlik** (145, 348, 565), **Hallâk**(463, 563 (**Hallâk-ı Cihân**), **Hayy** (29, 44, 491, 743), **Hazret-i cân-ı âferîn** (781), **Hudâ**(103,

---

[54] Hadîd 57/3, Allâh hakkında detaylı bilgi için bkz. Bekir Topaloğlu, "Allâh", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 1989, Cilt: 2, ss. 471-498; Duncan Black Mac Donald, "Allah", **İslam Ansiklopedisi,** MEB Yayınları, İstanbul, 1997, Cilt: 1, ss. 360-374; Bekir Topaloğlu, "**Allah İnancı**", İsam Yayınları, İstanbul, 2006.

[55] İsrâ 17/110. Esmâü'l-hüsnâ için ayrıca bkz. A'râf 7/180, Tâhâ 20/8, Haşr 59/24.

[56] Bekir Topaloğlu, "Esmâ-i Hüsnâ", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 1995, Cilt: 11, ss. 404-418.

[57] Detaylı bilgi için bkz. Halil İbrahim Şener, **Türk Edebiyatında Manzûm Esmâü'l-Hüsnâlar** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1985.

849, 982), **Hudâ-yı Zü'l-Celâl**, (585), **Hudâ-yı Müsteân** (987), **Eltâf-ı Hudâ** (1034), **Lutf-ı Hudâ** (1082), **Ashab-ı Hudâ** (1139), **Hudâvend-i Celîl** (953), **Hudâvend-i Rahîm** (1155), **Hudâvend-i Cihân** (1118), **İlâh** (2, 45), **Kadim** (29), **Kerem-Kânî** (31), **Kerîm** (350), **Kirdikâr** (1119), **Lutf-ı Ezel** (438), **Mecîd** (341), **Müsteân** (874, 585, 1010), **Rab** (63), **Mahbûb-ı Rabbânî**, (318), **İlhâm-ı Rabbânî**,(854, 1114), **Rabbi'l-âlemîn** (927), **Rahîm** (1, 1155), **Rahmân** (1), **Samed** (491, 743), **Sübhân** (8, 318, 935), **Sübbûh** (977), **Vedûd** (463), **Yezdân** (102)

Allāh Allāh ne ʿaceb ṣırdır bu ḥāl
Künhini derk eylemez fikr ü ḫayāl (114)

Ḥaḳ Teʿālā anı mesrūr eylesiñ
Ḫānesiñ luṭf ile maʿmūr eylesiñ (617)

Ümmetinden nice sulṭān-ı ʿaẓīm
Ḳıldı ẓāhir ol **Ḫudāvend-i Raḥīm** (1155)

Belki evc sermāye deñlü oldı sūd
Böyle bir lüṭf itdi Ḫallāḳ-ı Vedūd (463)

2.2.1.2. Melekler

Melekler, Allâh'ın nurdan yarattığı, kendilerine kudret verdiği ve ilahî emirleri gerçekleştirmede sorumlu tuttuğu varlıklardır. Yemezler, içmezler ve uyumazlar. Sürekli tesbîh ve zikir içindedirler. Cebrâîl, Mikâîl, İsrâfil ve Azrâîl bu meleklerin en büyükleridir. Diğer meleklerden bazıları ise Mukarrebun, Hafaza, Kirâmen Kâtibîn, Münker-Nekir ve Rıdvân'dır.[58] Kur'an-ı Kerim'de meleklerle ilgili pek çok ayet bulunmaktadır.[59] İman esaslarının ikincisi olarak meleklere iman gelmektedir.

Abdülfettah Şefkat Efendi *Manzûm Siyer*'de meleklerle ilgili olarak, insanlık âleminin olduğu kadar melekler topluluğunun da Hz. Muhammed'in lutfuna muhtaç olduğunu, onun fermanına itaat ettiklerini ve melek topluluğunun ondan medet

[58] Melekler hakkında bkz. Bekir Topaloğlu, Yunus Şevki Yavuz, İlyas Çelebi, **İslâm'da İnanç Esasları**, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, ss. 231-250; Ali Erbaş, Mehmet Sait Özervarlı "Melek", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Ankara, 2004, Cilt: 29, ss. 37- 42.

[59] Melekler ile ilgili bazı âyetler için bkz. Bakara 2/30-34, 97-98, 102; A'râf 7/ 206; Enbiyâ 21/ 26-28; Sâffât 37/ 164-166; Necm 53/ 5-14, 26; Müddessir 74/ 30-31; Kadir 97/ 3-5.

umduklarını belirtir. Eserde vahiy getirmekle vazifeli olan ve dört büyük melek arasında zikredilen Cebrâil'den bahsedilmiştir.

Luṭfına fevc-i **melek** muḥtācdır
Taḥt-ı cāhı süllemi mi'rācdur (10)

Bende-i fermānıdur ins ü **melek**
Hem anıñ-çün yaradılmış nüh-felek (11)

Şīve-i reftārına ḥayrān **melek**
Şem'-i ruḫsārına sergerdān felek (127)

Aña imdād idiser ceyş-i **melek**
Daḥi cevlān-gāh olur buna felek (432)

Oldılar şādan ḳamu ins ü **melek**
Ṣīt-i tebrīk-ile ṭoldı nüh-felek (840)

2.2.1.2.1. Cebrâil/ Cebre'il

İbranice "Allah'ın kulu" manasında yahut Arap-İbranî dilinde "az, çok zorla olgunlaştırmak" manasına gelen cibr ile ilâh isimlerinden "îl"den meydâna gelen bu kelime murakkap ve mürsel meleklerden birinin adıdır. Kur'an'da Cabra'îl, Cabraîl ve Cibrîl şekillerinde kıraati vardır. Allah ile peygamberleri arasında elçilik ifâ etmesi ve Allah'ın emir ve vahiylerini tebliğe memur bulunması ile Müslümanlıkta salât ve selâma lâyık pak (mukaddes) bir şahsiyet sayılır.[60]

Cebrâil'in adı Hristiyanlıkta "Kutsal Ruh" olarak geçmektedir. Eserde Cebrâil'in adı "Ruh-ı azam" (12), "Cibrîl-i Emîn" (518), "Cibrîl" (610), Nûr-i pâk" (946) "Eşrâf-ı Nûr" (947), "Peyk-i Rahmân" (949), "Peyk-i Hüdâvend-i Celîl" (953), "Peyk-i Hak" (958, 978), "Peyk-i Celîl" (966) şeklinde kullanılmıştır.

Metinde Cebrâil, Hz Peygamberin nübüvvetini başlatan vahyin hâmili vazifesiyle söz konusu edilmektedir. (978) Cebrâil "ulu'l-azm" dediğimiz büyük peygamberlere vahiy getirmekle görevlidir. (980) Eserde Cebrâil'in, Hz. Peygamber Hira mağarasında Hakk'ın zikri ile meşgulken (943), göğün kapısının açılması ile beraber içinden saf, pak bir nur olarak çıkıp gelmesi ile yerin yüzeyinin nur ile kaplanması, bu nurun mağaranın yakınına gelmesiyle beraber içinden güneşten daha parlak, peri gibi bir meleğin zuhur ederek, kendini Rahman'ın meleği Cebrâil olarak

[60] Halim Sabit Şibay, "Cebrâîl", **İslâm Ansiklopedisi**, MEB Yayınları, İstanbul, 1977, Cilt: 3, s.41.

tanıtması ve Hakk'ın selamını iletmesi (945, 946, 947, 949), yerinin Sidre olduğunu söylemesi (966) Allah'tan getirdiği "Oku!" emrini iletmesi (950), Hz. Peygamber'in kendisinin "ümmî" olduğunu söylemesi üzerine (954) Cebrâil'in, bu ilmin "hâs" bir ilim olduğunu, bu ilmi Hakk'ın mektebinde okuma yazma bilmeyenin de okuyabileceğini söylemesi (955, 956), bunun üzerine ledün ilmini Hz. Peygamber'in gönül levhasına yerleştirmesi (957) konu edilmiştir:

Didi āgāh ol eya şāh-ı celīl
Bana dirler peyk-i Raḥmān **Cebreīl** (949)

Didi bilgil kim menim **peyk-i Celīl**
Menzilim sidre adım hem **Cebreīl** (966)

Şam seferi dönüşünde, Mekke'ye üç günlük mesafede konakladıkları esnada, Mekke'ye Hz. Muhammed müjdeci olarak gönderildiğinde, Cebrâil'in yardımıyla gidiş-dönüş mesafesi oldukça kısa bir sürede gerçekleşmiştir.

Emr olundı gide **Cibrīl-i emīn**
Ṭayy ide ṭomār-veş arżı hemīn (518)

Ṭayy olunca arż ol faḫr-ı enām
Bir nefesde Mekkeyi ḳıldı maḳām (519)

2.2.1.3. Kitaplar

Allah, insanlığın ilk atası Hz. Âdem'in yaratılışından bu yana, bütün toplumların istifadesi, dünya ve ahiret saadetinin temini için, peygamberlerine Cebrâil aracılığıyla suhuf ve kitaplar indirmiştir. İslam akaidine göre inanılması zaruri olan esaslardan biri de ilahi kitaplara iman etmektir.[61] *Manzûm Siyer*'de Kur'an, Tevrat, İncil, Zebur ve Suhuf'tan değişik vesilelerle bahsedilmiştir. Hz. Muhammed'in adının Tevrat'da "Mazmaz", İncil'de ise "Feraklid" olarak geçtiği de yer almaktadır.

Bir gün **İncīle** iderdi ol naẓar
Ferakḷīdiñ vaṣfını gördi meger (335)

[61] Kitaplar hakkında bkz. Topaloğlu ve diğerleri, ss. 213-226.

Daḫi **Tevrātda** adı **Māzmāz**dır
Anlar anı ol ki ehl-i rāzdır (422)

Bazı beyitlerde Kur'an'ın bilinen isimlerinden "Furkan, Ahkâm, Delîl" kelimeleri kullanılmıştır. Abdülfettah Şefkat Efendi Furkan'ın, feyzi ile doğuya ve batıya nur yaydığını, diğer kitapların hükümlerinin kalktığını belirtir.

Feyż ider **Furḳānı** şarḳ u ġarba nūr
Nesḫ olur İncīl ü Tevrāt u Zebūr (338)

Līk şimdi vaḥy nāzil olmamış
Aña **aḥkām** u risālet gelmemiş (428)

Didi ey peyk-i Ḫudāvend-i Celīl
Çün oḳudırsıñ baña gel ol **delīl** (953)

Kim yaḳındır Mekkeden ide ẓuhūr
Nāsiḫ-i **Tevrāt** u **İncīl** ü **Zebūr** (443)

2.2.1.4. Peygamberler

Dilimizde peygamber, Farsça "peyam" ve "ber" kelimelerinin birleşmesiyle "peyam-ber" haber getiren şeklinde kullanılan bir kelime olup, Allah'ın kendisine vahyettiği bilgileri insanlara tebliğ etmekle görevlendirilen kimsedir. Arapçada "Resul" elçi; "Nebî" haber getiren, haber veren şeklinde iki farklı kelime ile ifade edilmektedir. Peygamberler; diğer insanlardan farklı olarak, doğruluk, güvenilirlik, tebliğ, keskin zekâ ve günah işlememe gibi vasıflara sahiptirler.[62]

Abdülfettah Şefkat Efendi, *Manzûm Siyer'* inde, Hz. Âdem, Hz. Nûh, Hz.İbrâhim (Halîl), Hz. İsmâîl, Hz. Mûsâ, Hz. Îsâ (Mesih) ve Hz. Muhammed'den bahsetmiştir.

2.2.1.4.1. Hz. Âdem

Hz. Âdem insanların atası ve ilk peygamberdir. Çamurdan yaratılmış[63] bedenine Allah'ın ruh üflemesiyle hayat bulmuştur. Allah'ın kendisine eşyanın isimlerini öğrettiği Hz. Âdem'e İblis dışında bütün melekler secde etmiştir. İblis'in

---

[62] Ali Yardım, **Peygamberimiz'in Şemâili**, Damla Yayınevi, İstanbul, 1997, ss. 1-6.
[63] "O ki yarattığı her şeyi güzel yaptı, insanı yaratmaya da çamurdan başladı." Secde 32/7.

gururlanarak secde etmemesi Kur'an-ı Kerim'de detaylı bir şekilde hikâye edilir.[64] Kur'an-ı Kerim'de Hz. Âdem'in yaratılışı, ona eşyanın isimlerinin öğretilmesi, İblis'in büyüklük taslayıp secde etmemesi, Havva ile cennette yasak yiyecekten yemesi, cennetten çıkarılmaları, dünyada uzun yıllar ayrı kalmaları, Allah'tan af ve mağfiret dilemeleri, çocukları Habil ile Kabil arasında olan olaylar ayrıntılı anlatılır.[65]

Abdülfettah Şefkat Efendi, Hz. Muhammed'in nurunun Hz. Âdem'e yakın olmasaydı su ve çamurun bir araya gelemeyeceğini ve insanoğlunun yaratılmayacağını, tüm mahlûkatın varoluş sebebinin aslında Hz. Muhammed olduğunu söyler.

Olmasaydı Ādeme nūrı ḳarīn
İmtizāc etmezdi aṣlā mā' vü ṭīn (23)

2.2.1.4.2. Hz. Nuh

Hz. Nuh Hz. İdris'in torunu olup insanlığın ikinci atası olarak kabul edilmektedir. Hz. Nuh gönderildiği toplumu devamlı Hakk'a itaat etmeye, putlardan uzaklaştırmaya ve iyilik üzere olmaya davet etmiş fakat kavminin kendisini yalanlaması üzerine devamlı sabır ve tahammül içinde olmuş, nihayetinde Allah'tan gelen bir emir üzere, yaklaşan ve gelmesi kesin olan tufandan kendisine inananlarla birlikte korunmak için bir gemi yapımına başlamıştır. Hz. Nuh'un başından geçenler ve bu tufandan müminlerin kurtulup inkâr edenlerin helak olacağı da Kur'an'da açıklanmıştır.[66]

Abdülfettah Şefkat Efendi *Manzûm Siyer*'de Hz. Muhammed'in lutfu ve feyzi ile Hz. Nuh'un tufandan kurtuluşa erdiğini ve Hz. Nuh'un gemisinin yine onun lutfu ile Cudi Dağı'na oturup, eman bulduğunu söyler.

Şürṭa-i luṭf olmasa feyż-i demi
Cudiye irmezdi Nūḥı ol gemi (24)

---

[64] Konu ile ilgili olarak bkz. Bakara 2/34, İsra 17/61, Kehf 18/50, Taha 20/116.
[65] Hz. Âdem'le ilgili olarak bkz. Bakara 2/31, 33, 34, 35, 37, Âl-i İmran 3/33, 59, Mâide 5/27, A'raf 7/11, 19, 26, 27, 31, 35, 172, İsrâ 17/61, 70, Kehf 18/50, Meryem 19/58, Tâhâ 20/115, 116, 117, 120, 121, Yasin 36/60.
[66] Bkz. Hûd 11/40, 42, 43.

2.2.1.4.3. Hz. İbrâhim (Halîl)

Hz. Muhammed'in atası olan Hz. İbrahim nebîlerin büyüklerinden "ulu'l-azm" dediğimiz peygamberlerin ikincisidir. En çok Nemrut tarafından ateşe atılması ve ateşin, Allah tarafından gülşene çevrilmesi ile anılır.

Metinde Hz. İbrahim'in yerie "Halîl" ismi kullanılmış ve Hz. Muhammed'in nuru sayesinde Hz İbrahim'e Nemrud'un ateşi gül bahçesi olmuştur. Hz. İbrahim, Nemrud tarafından ateşe atılınca, Cebrail ona gelip isteğini sordu. İbrahim de "Ben Allah'ın kuluyum, dileğim O'nadır, sana değil, Allah nedilerse yapsın" cevabını verdi. Bu olaydan sonra Hz. İbrahim'e Halîlu'llah denildi. Ateşe atılan İbrahim bir gül bahçesine düştü.[67]

Olmasa nūrı Ḫalīle tū emān
Āteş olur mıydı aña gülsitān (25)

2.2.1.4.4. Hz. İsmâîl

Hz. İbrahim'in Hacer ile yapmış olduğu ikinci evliliğinden, Hz. İsmail dünyaya gelmiştir. Hz. İsmail henüz yedi-sekiz yaşlarına geldiğinde, Hz. İbrahim'e oğlunu kurban edeceğine dair verdiği söz hatırlatıldı. Babasının Hz. İsmail'e bu konu hakkında ne düşündüğünü sorması üzerine, tam bir teslimiyet ve samimiyet gösteren Hz. İsmâîl, babasının emrolunduğu şeyi yapmasını bu takdirde kendisini sabredenlerden bulacağını söyledi. Bu teslimiyetin bir karşılığı olarak Allah Hz. İbrahim'e melek aracılığı ile bir koç gönderdi ve onu kurban etmesini emretti. İslam dininde ki kurban ibadetinin temelinde bu hâdise yer almaktadır. Bu hâdise Kur'an' da açıklanmaktadır.[68]

Abdülfettah Şefkat Efendi Hz. Muhammed'in nuru sayesinde Hz. İsmâîl'in kurban olmadığını, Hz. Muhammed'in nuru âşikar olunca, Allah'ın kurban edilmek üzere koçu gönderdiğini söyler.

Nūrı tā anda nümāyān olmadı
Kebş İsmāʿīle ḳurbān olmadı (26)

---

[67] Pala, ss. 202-203.
[68] Sâffât 37/100-111, En'âm 5/86-87, Sa'd 38/48, Meryem 19/54-55.

2.2.1.4.5. Hz. Mûsâ

Hz. Mûsâ "ulu'l-azm" denilen büyük peygamberlerin üçüncüsüdür. Hz. Mûsâ, Hz. Yusuf'tan sonra Mısır'da İsrailoğullarına peygamber olarak gönderilmiş ve Yakub ile Yusuf'un şeriatleri üzre kalmıştır. Kuran'da adı en çok zikredilen peygamber Hz. Mûsâ'dır. Hayatı, peygamberliği, Firavun ile mücadelesi gibi hususlar Kur'an'da anlatılmaktadır.[69]

Metinde Hz. Mûsâ'nın Hz. Muhammed'in adını işitmeseydi Firavun'un şerrinden kurtuluşa eremeyeceğinden, başlarına gelen türlü sıkıntıdan Hz. Muhammed'in mübarek isminin hürmetine kurtuluşa erdiklerinden bahsedilir:

İtmeseydi nāmını Mūsā menāş
Be's-i fir'avnīden olmazdı ḫalāş (27)

Eserde Hz. Mûsâ'nın mucizelerinden olup, yolculuklarında uzun mesafelerin kısalmasına ve yolculukların normalden çok daha kısa sürede tamamlanmasına dair telmihte bulunulmuştur.

Nitekim Mūsāya üc günlük ṭarīḳ
Oldı bir günlük mesāfe ey refīḳ (586)

Allah'ın insanlara gönderdiği bütün peygamberler muhatapları tarafından mecnûn, kâhin, sihirbaz ve şâir olmakla itham edildiler. Kur'an'da peygamberlerin göstermiş oldukları mucizelerin sihir, büyü olarak adlandırılmasından bahseden pek çok ayet mevcuttur.[70]Hz. Mûsâ, Nemrud ve inanmayanlar karşısında Allah'ın izniyle bir takım mucizeler göstermiş fakat bu mucizeler Hz. Mûsâ'ya karşı olanlar tarafından sihir ve büyü olarak telakki edilmiştir.

Didiler Mūsāya sāḥir Ḳıbṭiyān
Münkeriñ inkārı hiç itmez ziyān (590)

Bir nebī yoḳ aña sāḥir dinmedi
Siḥrden necāta ḳādir dinmedi (591)

---

[69] Bkz. Kasas 28/29-35, Tâhâ 20/09, 11, 17, 19, 36, 40, 49, 57, 61-91, Şu'arâ 26/18-24, A'raf 7/115, 103-134; Hz. Mûsâ ile ilgili geniş bilgi için bkz. Ömer Faruk Harman, "Mûsâ", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 2006, Cilt: 31, ss. 207-213.

[70] Bkz. Şuarâ 26/34, 35, Zâriyât 51/52, Âl-i İmrân 3/184, Duhan 44/14, Sâffât 37/36, Tûr 52/29, 33, 34, Hâkka 69/41, 42, Zuhruf 43/30, Sa'd 38/4, 5, Enbiyâ 21/5, Nahl 16/103, Furkan 25/4, 6, 7, 8, Hûd 11/ 13, Bakara 2/23, İsrâ 17/88, 95.

2.2.1.4.6. Hz. Îsâ

Hz. Îsâ, Hz. Meryem'in oğludur. "Ulu'l-azm" dediğimiz büyük peygamberlerin dördüncüsüdür. Kendisine dört büyük kitaptan biri olan "İncil"indirilmiştir. Kur'an'da Hz. Îsâ'nın hayatı ile ilgili olarak bilgiler ve mucizeleri anlatılmıştır.[71]

Ölüleri Allah'ın izni ile diriltmek Hz. Îsâ'nın mucizelerinden biridir. Abdülfettah Şefkat Efendi'ye göre Hz. Muhammed, Hz. Îsâ'ya nefesinin feyzinden vermeseydi, ölüleri diriltme kabiliyetine sahip olamazdı. Onun ölüleri diriltmesi dahi Hz. Muhammed'in feyzi ile olmuştur. Metinde Hz. Îsâ'nın adı "Mesih" olarak da zikredilir.

Feyż-i demden virmese ʿĪsāya fer
Mürdeyi iḥyāya bulmazdı ẓafer (28)

Ben ẓalām-ı şirkden ḳurtulmuşum
Hem Mesīḥi ʿabd -i Ḥaḳdur bilmişim (426)

2.2.1.4.7. Hz. Muhammed (s.a.v.)

Allah'ın insanlığa gönderdiği son peygamber olan Hz. Muhammed, M. 571 yılında Mekke'de dünyaya gelmiştir.[72] Kırk yaşında peygamberlikle görevlendirilen Hz. Muhammed, 13 yılını Mekke, 10 yılı da Medine olmak üzere 23 yıl boyunca bütün insanlığı İslam'a çağırmıştır.[73]

Muhammed kelime olarak "övülmüş" anlamına gelmektedir. Hiçbir şekilde yalan söylemediği ve güvenilir olduğu için "Emîn" sıfatı ile anılmıştır. Hz. Muhammed hatemü'l-enbiyâdır. O âlemlere rahmet olarak gönderilen son peygamberdir ve ondan sonra peygamber gelmemiş ve gelmeyecektir. Peygamberliği evrensel ve cihanşümuldur.

---

[71] Bkz. Bakara 2/87, 253, Âl-i İmran 3/45, 84, Nisâ 4/156, 157, 171, Mâide 5/17, 46, 72, 114, 116, En'am 6/85, Meryem 19/34.

[72] Hz. Peygamber'in hayatı ile ilgili geniş bilgi için bkz. Hamidullah, Cilt:1-2, İstanbul, 1993.

[73] Mustafa Fayda, "Muhammed", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 2005, Cilt: 30, ss. 408-423; Zülfikar Güngör, "Edebiyatımızda Hz. Peygamber Sevgisi", **Diyanet Aylık Dergi**, Sayı: 161, Ankara, Mayıs, 2004, ss. 56-57.

Hz. Peygamber, edebiyatımızda "Ahmed, Ahmed-i Muhtar, Fahr-ı Cihân, Habîbullah, İki Cihan Serveri, Mahmûd, Mustafa, Rasûl, Rasûlullah" gibi ad ve sıfatlarla anılmıştır. Dînî ve tasavvufî edebiyatımızda [74]Manzûm eserlerde tevhid ve münacatlardan sonra Hz. Peygamber ile ilgili na'tlar; mensur eserlerde de besmele ve hamdeleden sonra salvele ile konuya girilmesi âdet haline gelmiş bir uygulamadır.[75]*Manzûm Siyer*'de Hz. Peygamber'in sıfatları yanı sıra bilinen isimlerinden en meşhurları olan "Ahmed, Mahmud, Muhammed, Mustafa" sıklıkla kullanılmıştır. İsim ve sıfatların zikredildiği beyit numaraları şu şekildedir:

Ahmed (46, 181, 339, 350, 407, 411, 506, 535, 802, 855, 905, 1042, 1048, 1131, 1223), **Ahmed-i Dürer** (424)**Muhammed** (46, 112, 176, 195, 206, 217, 225, 232, 260, 339, 370, 384, 424, 466, 478, 479, 529, 66, 598, 712, 714, 756, 876, 897, 920, 958, 1031, 1034, 1079, 1119)**Mahmûd** (225),**Mustafâ** (50, 89, 113, 448, 489, 508, 553, 556, 620, 800, 950, 1004, 1036, 1052, 1079, 1188) **Afitab** (226, 340, 523, 571, 644, 835, 1006), **Âlî Makâm** (996), **Âlî Tebâr** (197), **Bu'l-Kâsım** (232), **Cân-ı Cihân** (267, 373, 474, 698, 793, 945), **Cemâl-i Şems-i Tâbân** (605), **Cevâd** (999), **Çâre-i Bîçâre-gân** (907), **Dürr** (73), **Dürr-i Yetîm** (72), **Ehl-i Râz** (422), **Emîn** (178, 225, 232, 307, 409, 553, 78, 1192), **Enbiyâlar Hâtemi** (427), **Erhame'l-Halk** (41), **Eslem** (268), **Fahr-i Âlem** (140, 199, 231, 281, 344, 403, 450, 462, 472, 474, 494, 511, 694, 767, 770, 1020), **Fahr-i dû cihân** (224), **Fahr-i Cihân** (292, 303, 382, 498, 538, 691, 863, 864,) **Fahr-i Cümle Mürselîn** (339, 360), **Fahr-i Enâm** (15, 53, 355, 519, 554, 777, 782, 911, 930, 1140, 1149), **Fahr-i Kâinât** (1187), **Fahri'l-Mürselîn** (84, 576, 935, 1003), **Fahr-i Rusûl** (52, 790, 866, 989), **Fahri'l-Verâ** (358), **Fazlı zâhir** (715), **Feraklid** (335, 423), **Şeh Fermān Revā-yı İns ü Cān** (848), **Güzîn** (3), **Habîb** (249, 254, 578), **Habîb-i Dâver** (456), **Habîb-i Ekrem** (140), **Habîbullâh** (196), **Habîb-i Zü'l-Minen** (862), **Hâdî-yi Râh-ı Hüdâ** (908), **Hâdî-yi Hayr-i Sübül-i Fahr-i Kibâr** (1119), **Halkı Hûb** (715), **Hâsı Mahbûb-ı**

---

[74] Geniş bilgi için bkz. Mustafa Kara, "Hz. Peygamber'in Tasavvufî Düşüncedeki Yeri", **Diyanet Dergisi**, Cilt: 25, Sayı: 4, Ekim-Kasım-Aralık, Ankara, 1989, ss.221-237; Hamdi Gündoğar, **Kur'an'da Hz Muhammed (s.a.v)' in Özellikleri,** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, 1998.

[75] Geniş bilgi için bkz. Halil İbrahim Şener-Alim Yıldız, **Türk İslâm Edebiyatı**, Rağbet Yayınları, İstanbul 2003; Necla Pekolcay ve diğerleri, **İslamî Türk Edebiyatında Şekil ve Nev'îlere Giriş,** Kitabevi Yayınevi, İstanbul, 1994, ss. 157-192; Na'tler ve yazılış sebepleri ile ilgili geniş bilgi için bkz. Emine Yeniterzi, **Türk Edebiyatında Na'tler**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1993.

Hüdâ-yı Zü'l-Celâl (849), **Hâsı Rabbi'l-Âlemîn** (451), **Hâtem-i Hayru'l-Mürselîn** (451, 1148, 1172), **Hatmü'l-Mürselîn-i Cân u Cihân** (1126), **Hatem-i Enbiyâ** (19), **Hayru'l-Beşer** (77, 229, 401, 881, 921, 1115, 1133), **Hayr-ı Makdem** (182, 398, 410, 539, 608, 724, 777), **Hayl-i Enbiyânın Serverî** (1022), **Hümâm** (280, 288, 326, 569, 842, 1002, 1190), **Hüsrev-i Devrân** (500), **Hazret-i Hayru'l-Enâm** (923), **Kâid-i Cebş-i Rasûl** (910), **Kâid ü Sâlâr-ı Ceyş-i Mürselîn** (225), **Kâmyâb** (340), **Mahbûb** (491), **Mahbûbe'l Kulûb** (715), **Mahbûb-ı Rabbânî** (63), **Mahbûb-ı Rabbi'l-Âlemîn** (391), **Mâh-ı Yesrib-i Bârgâh** (909), **Mânend-Mâh** (180, 293), **Mehbit-i Âyât-ı Furkânî** (18), **Merd-i Güzîn** (268, 1120), **Mihr-i Enver** (397), **Mihr-i Tâbdâr** (1008), **Muktedâ-yı İns ü Cân** (373), **Mûnis-i Rûh-ı Revân** (642), **Murâd-ı Cân-ı Ğamgîn** (606),**Mûtemen** (198), **Nâmdâr** (337), **Nâme-i Memhûr-ı Rab** (20), **Nâsih-i Edyân** (420), **Nebî** (915, 1004), **Nebîler Serverî** (336), **Nebiyyi's-Seyf** (337, 431), **Nesli Tâhir** (715), **Nîk-H˘âh** (470), **Nîk-kâl** (297), **Nîk-nâm** (410), **Nûr-ı Âşikar** (250), **Nûr-ı Ayn** (772), **Nûr-ı Basar** (613), **Nûr-ı Emîn** (183) **Nûr-ı Hakk** (17, 430), **Nûr-ı Pak** (8, 960), **Nûr-ı Pâk-i Hazret-i Hayru'l Beşer** (67), **Nûr-ı Rahmân** (408), **Nûr-ı Tâbân** (79), **Padişah** (180, 246), **Peygamber-i Âhir Zaman** (279, 320, 687, 1022, 1126), **Pinhân-ı güzîn** (516), **Pîşevâ-yı Mürselîn** (449), **Pîşvâ-yı ins ü cân** (907), **Pür Kerem** (73), **Pür usul** (277, 427), **Rahat-ı Cân** (605), **Râh-ı Hidâyet Rehberi** (336), **Rahmeten lil-âlemîn** (17, 115, 914), **Rasûl** (21, 64, 74, 76, 97, 104, 261, 427, 439, 567, 808, 913, 967, 973, 995, 1054, 1079, 1080, 1119, 1230), **Rasûlullâh** (108, 1117), **Rasûl-i Ekrem** (1154), **Refî** (38), **Rehber-i Râh-ı Yakîn** (449), **Rehnümâ-yı Cüz'i Küll** (910), **Sadr-ı Celâl** (102), **Sadr-ı Güzîn** (309), **Sahib-Cemâl** (297), **Sâhib-Terâne** (848), **Sâlâr** (307), **Sâlâr-ı Cem'i Asfiyâ** (398), **Seyyid-i Evlâd-ı Âdem** (450), **Seyyid-i Kevnî** (256), **Sultân** (8, 801, 779, 919, 956), **Sultân-ı Âzîm** (72, 1155), **Sultân-ı Dîn** (295, 339, 609, 776, 778, 851, 882, 929, 1088, 11309, **Sultân-ı Evrenk-i Cemâl**(849), **Sultân-ı Levlâk** (121), **Şâh-ı Âlem** (457), **Şâh-ı Benâm** (395), **Şâh-ı Celîl** (949), **Şâh-ı Dîn** (512, 541, 765, 941, 997, 1083, 1089, 1127, 1151), **Şahenşâh-ı Hatmi'l Mürselîn** (7, 985), **Şâh-ı Güzîn** (208, 570, 795), **Şâh-ı Kâmyâb** (571, 959), **Şâh-ı Levlâk** (1099), **Şâh-ı Mensuru'l-livâ** (908), **Şâh-ı Rusûl** (289, 562), **Şefî** (38, 1029, 1077), **Şefîa'l Müznîbinâ Serverâ** (31), **Şeh/Şah** (34, 35, 64, 115, 120, 124, 132, 137, 179, 181, 244, 322, 342, 412, 434, 477, 487, 669, 678,

691, 932, 853, 843, 961, 1027), **Şeh-i Âlî Cenâb** (847), **Şeh-i Devrân** (499), **Şeh-i Emced-i Dürer** (424), **Şehi Evreng-i Mülk-i Sermed** (767), **Şeh Fermanda Fevc-i Melek** (850), **Şeh-i İklim-i Sermed** (1223), **Şeh-i Kevneyn** (122, 349, 806, 1040, 1053, 1087), **Şeh-i Merdân** (1224), **Şehsuvâr** (306), **Şehsuvâr-ı Arş-ı Temkîn** (606), **Şehsuvâr-ı Hayl-i Adnânî** (18), **Şehsuvâr-ı İns ü Cân** (603), **Şehsuvâr-ı Mülk-i Dîn** (1136), **Şems** (16, 853), **Şems-i Tâbân** (1010), **Tabîb** (254), **Ümâm** (967), **Vâlâ Neseb** (20, 520), **Vâsıl-ı Karîb İlâh** (909), **Yetîm** (311, 386, 682, 706, 1143), **Zât-ı Pak** (75), **Zîbâ Habîb** (647).

2.2.1.5. Dört Halife

Hz. Peygamber'in 632'de vefatının ardından Medine İslam Devleti'nin yönetimini üstlenen dört sahabeye Dört Halife denir. İslam tarihinde Hulefa-i Râşidîn devri adı verilen ve yaklaşık otuz yıl süren bu dönemde Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali halifelik yapmıştır.[76] Edebiyatımızda ise Farsça dört dost anlamına gelen "çehâr-yâr" kelimesiyle anlatılırlar.[77]

2.2.1.5.1. Hz. Ebû Bekir

Hz. Peygamber'in 632 yılında vefatı üzerine devleti yönetmek üzere halife seçilen Hz. Ebû Bekir, Râşid halifeler olarak bilinen dört halifenin ilki ve ilk müslüman olan kişilerdendir. "Es-Sıddık" ve "el-Atîk" lakaplarıyla anılan Hz. Ebû Bekir İslam'dan önce de saygın ve dürüst kişiliği ile tanınan bir tüccardır. Hz. Peygamber'den birkaç yaş küçük olan Hz. Ebû Bekir, İslam'dan önce putlara hiç tapmamıştır. İslam'dan önce puta tapmayıp tek Allah'a inanan kişilerden, "hanif"lerden olan Hz. Ebû Bekir ömrü boyunca Hz. Peygamber'in yanından hiç ayrılmamıştır. Bu sebepledir ki Müslümanların Mekke'den Medine'ye hicreti sırasında, Hz. Peygamber'in yanında bulunmasından dolayı, mağara arkadaşı anlamına gelen "yâr-ğâr" olarak anılmıştır. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de geçen "mağrada bulunan iki kişiden biri[78] ifâdesi ile Hz. Ebû Bekir'den bahsedilmektedir.[79]

---

[76] Mustafa Fayda, "Hulefâ-yı Râşidîn", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 1998, Cilt: 18, ss. 324-338; Ayrıca bilgi için bkz. Mahmud Şakir, **Dört halife: Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali Hulefâ-i Râşidîn,** (çev. Ferit Aydın), Kahraman Yayınları, İstanbul, 1994.

[77] Pala, s. 109.

[78] Tevbe 9/40.

Hz. Muhammed'e göre Hz. Ebû Bekir'in kendisine yaptığı iyilikler, vefadan kaynaklandığı gibi; O, kardeşlik, ihsan, muhabbet her ne varsa tüm bu vasıfları da kendisinde toplayan sadık ve gerçek bir dosttur.

Luṭf u iḥsān u muḥabbet sendedir
Bezl ü īşār u fütüvvet sendedir (797)

Gerçi herkesde ṣadāḳat lāfı çoḳ
Yār-ı ṣādıḳ sen gibi ʿālemde yoḳ (798)

Abdülfettah Şefkat Efendi, Hz. Ebû Bekir ile ilgili olarak bilinen isminin dışında "Yâr-ı ğar" (802, 1001), "Kân-ı vefâ" (796), "Sıddık-ı Ekber" (47, 783, 810), "Yâr-ı Sâdık" (798) sıfatlarını da kullanmıştır.

2.2.1.5.2. Hz. Ömer

Mekkeli Hattâb'ın oğlu olan Hz. Ömer, hicretten kırk iki yıl önce Mekke'de dünyaya geldi. Hz. Peygambere vahiy indiği sırada yirmi dokuz yaşındaydı. Hayatta iken cennetle müjdelenen on kişiden biridir. Hz. Ebû Bekir'in vasiyeti üzerine İslam'ın ikinci halifesi olmuştur. On yıllık halifeliği süresince pek çok yer fethedilmiş; adaletten ayrılmamasından dolayı da ehl-i kitap tarafından kendisine haklıyı haksızdan ayıran anlamında "Fârûk" lakabı verilmiştir.[80]

Manzûm Siyer'de Hz. Ömer'in Müslüman oluşunun hikâyesine yer verilmiştir. Onun İslam'ı kabulü ile Müslümanları sayısının 40'a ulaştığı da eserde yer alan bilgilerdendir. Abdülfettah Şefkat Efendi aynı zamanda dört halifenin İslâm'a dâhil olmasıyla birlikte Müslümanlığın oldukça güçlendiğini ifade etmiştir.

Erbaʿīn oldı anıñla mü'mīnīn
Dīni iʿlān itdi ol merd-i güzīn (1120)

Çār- rükn oldı çü dīne çār-yār
Ol binā ġāyetle oldı esġırār (1121)

Ẓāhir oldı Mekkede fevz ü ṣalāḥ
Döndi dehre bāng-ı ḥayy ʿale'l-felāḥ (1122)

---

[79] Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Fayda "Ebû Bekir", **Türkiye Diyanet vakfı İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 1994, Cilt: 10, ss. 101-108; İbrahim Sarıçam, **Hz. Ebû Bekir**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002.

[80] Hz. Ömer hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.Ahmet Cemil Akıncı, **Hz. Ömer**, (haz. Saim Yılmaz), Bahar Yayıncılık, İstanbul, 2006; Ahmet Ağırakça, **Hz. Ömer**, Beyan Yayınları, İstanbul, 1994.

Eserde Hz Ömer kendi isminin dışında"Bin Şeci' "(1096), "Merd-i Nâmdâr" (1096), "Pehlivan" (1097), "Faruk" (1098), "Velî" (1117) sıfatları kullanılarak da zikredilmiştir.

2.2.1.5.3. Hz. Osman

Râşid Halifelerin üçüncüsü olan Hz. Osman, ticaretle uğraşan varlıklı bir kişiydi. İlk müslümanlardan ve cennetle müjdelenen on kişiden biridir. Hz. Peygamber'in iki kızıyla evlendiği için iki nur sahibi anlamına gelen "Zi'n-Nûreyn" lakabıyla anılmıştır. Hz. Ömer'in şehit edilmesinden sonra halife olan Hz. Osman nezaketi ve kibarlığı ile tanınan bir kişiydi. Halifeliği sırasında Kur'ân-ı Kerim'i çoğaltmış ve çeşitli merkezlere göndermiştir. Hz. Osman, birçok örnek tavır ve davranışı olmakla birlikte daha çok güzel ahlâkı ve yumuşak huyluluğu ile tanınmaktadır.[81]Eserde Hz. Osman "Zi'n-Nûreyn" sıfatı ile de zikredilmiştir.

Ẕāt-ı ẕi 'n-nūreyn ile nice ulū
Muṣṭafāya ümmet oldılar ḳamu (1052)

2.2.1.5.4. Hz. Ali

Milâdî 601 ile 662 yılları arasında yaşamış olduğu rivayet edilen Hz. Ali, Hz. Peygamber'in amcası Ebû Tâlib'in oğlu ve Hz. Osman'dan sonra devletin başına getirilen dördüncü halîfedir. Hz. Muhammed'in yeğeni ve aynı zamanda damadı olan Hz. Ali, Hz. Peygamber'in yanında ve onun terbiyesiyle yetişmiş olup 8-10 yaşlarında İslâm'ı kabul eden ilk dört kişiden biri olmuştur. Hiç puta tapmamış ve bu sebeple "Kerremallâhu vecheh" unvanıyla anılmıştır. Hz. Muhammed'in kızı Fâtıma'dan Hasan, Hüseyin ve Zeynep adlı üç çocuğu olmuştur. Böylelikle Hz. Peygamberin soyunu devam ettirmiştir. Haricîlerin suikastı sonucu şehîd edilmiştir. Birçok tarikatın silsile yoluyla Hz. Ali'ye ulaştırıldığı görülür.[82]

Abdülfettah Şefkat Efendi, eserde kendi isminin dışında "Şeh-i Merdan" (48), "Şeh-i Âlî Cenâb" (1050), "Murtazâ, Şîr-i Hüdâ" (1037, 1042, 1083), "Haydar"

---

[81] Hz. Osman hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Şakir, ss. 305-348; Mehmet Hocaoğlu, **Hz. Osman-ı zinnureyn(r.a)'in Hayatı**, Sönmez Neşriyat, İstanbul, 1968.

[82] Hz. Ali'nin hayatıyla ilgili geniş bilgi için bkz. Şakir, ss. 351-393; Abdulhâlik Bakır, **Hz. Ali ve Dönemi**, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2004; Ethem Ruhi Fığlalı,"Ali", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 1989, Cilt: 2, ss. 371-374.

(1040), "Şîr-i Yezdân" (1224) lakaplarıyla ifâde ettiği Hz. Ali hakkında, Hz. Ebû Bekir'in mi yoksa kendisinin mi daha önce Müslüman olduğu hakkında farklı görüşler olduğunu belirterek; Hz. Ali'nin küçük yaştan beri Hz. Muhammed'in yanında onun terbiyesi ile yetiştiğinden ve onun hiçbir zaman putlara tapmayıp zaten Müslüman doğduğundan, Hz. Peygamber'in davetine icabet ile sadece imanını tekrarladığından bahseder.

Ṭoġdı mü'minīn o şeh ʿālī-cenāb
Söz budur vallāhü aʿlem bi'ṣ-ṣavāb (1050)

Hz. Muhammed Hz. Ali'nin kendi canından, kanından olduğunu söyleyerek, onu kendisine yardımcı, dost ve kardeş olarak kabul ettiğini belirtir.

Didi yoḳ ḫāşā ḳarındaşımdır ol
Hem muʿīn ü yār u sırdāşımdır ol (1044)

Cismi cismim ḳanı ḳanımdır benim
ʿAfvı ʿafvım cānı cānımdır benim (1045)

2.2.1.6. Ayet ve Hadisler

Ayetler:

Manzûm Siyer'de çesitli vesilelerle Kur'ân-ı Kerîm'den iktibaslar yapılmış ve bazı âyetlere telmihte bulunulmuştur.[83] İktibas, düşünceyi kuvvetlendirmek ve sözü güzelleştirmek için özellikle âyet ve hadîslerden bir kelimeyi ya da bir cümleyi tam, yarım veya mânâsı ile alıp aktarmaktır. Telmih ise, çoğu kimse tarafından bilinen bir olay, kıssa, âyet, hadîs, nükte, atasözleri veya inanca işaret etme ve hatırlatma sanatıdır.[84] *Manzûm Siyer*'de geçen bu iktibas ve telmihler şu şekildedir:

Bismillāhi 'r-raḥmāni 'r-Raḥīm. "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla."[85]

Maṭlaʿ-ı dībāce-i naẓm-ı Kerīm
Oldı *Bismillāhi 'r-raḥmāni 'r-raḥīm* (1)

---

[83] Ayetlerin mealleri için bkz. Diyanet İşleri Başkanlığı, **Kur'an-ı Kerim Meali**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, (haz. Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin), Ankara, 2005.
[84] Pala, ss. 242, 460.
[85] Neml 27/30

Ve mā erselnāke illā raḥmeten li'l-ʿālemīn. "(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik."[86]

Nūr-ı Ḥaḳdır *raḥmeten-li'l-ʿālemīn*
Nūrda pīş ü pes olmaz bil yaḳīn (17)

Raḥmeten-li'l-ʿālemīn iken o şāh
İtmemiş ki kimseye bir kubḥ nigāh (115)

Çün saña aṣḥāb-ı kehfim ben hemīn
Raḥmet it yā *raḥmeten li'l-ʿālemīn* (914)

ve mā künnā muaẕẕibīne ḥattā nebʿase rasūlā."Biz bir peygamber göndermedikçe azap edici değiliz."[87]

Cennete girer disem olmaz günāh
Naṣṣ-ı *len nebʿas* olur baña güvāh (82)

Fe-kāne ḳābe ḳavseyni ev ednā."(Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar, yahut daha az oldu."[88]

Gāh miʿrāca çıḳup sulṭān-ı dīn
*Ḳābe ḳavseyn*e ḳarīn oldı ḳarīn (1130)

İḳterabeti's-saʿatü ve'n-şaḳḳa'l-ḳamer. "Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı."[89]

Eyledi māha işāret şāh-ı dīn
Heybetinden iki *şaḳḳ* oldı hemīn (1127)

Ḳum fe enẕir. "Kalk da uyar."[90]

Daʿvete meʾmūr olup çünki rasūl
Ḳum fe enẕir ayeti ḳıldı nüzūl (995)

Ve ʿallemnāhü min ledünnā ʿilmen. "Derken, kullarımızdan bir kul buldular ki, ona katımızdan bir rahmet vermiş, kendisine tarafımızdan bir ilim öğretmiştik"[91]

Ṣoñra ol Sulṭāna taʿẓīm eyledi
Hem *ledün ʿilmi*ni taʿlīm eyledi (956)

---

[86] Enbiya 21/107.
[87] İsra 17/15.
[88] Necm 53/9.
[89] Kamer 54/1.
[90] Müddesir 74/2.
[91] Kehf 18/65.

İḳra': "Oku!"[92]

Muṣṭafāya eyledi Ḥaḳdan selām
İḳra' bismillāh didi ey nīk nām (950)

Ḳul hüv'allahu eḥad."De ki O Allah birdir."[93]

İtdi cūş ol bezmde feyż-i Ṣamed
Gitdi mīm-i Aḥmed ü ḳaldı *eḥad* (1131)

Mā -zāġa'l-baṣaru ve mā-ṭaġā." Göz (gördüğünden) şaşmadı ve (onu) aşmadı."[94]

Kühl-i *mā-zāġ* ile çeşmi sürme-sā
Cilve-gāhı rāh-ı rāst-ı *mā-ṭaġā* (130)

La-'amrük. "Ömrüne and olsun ki..."[95]

Câme-i levlāk ḫil' atdür aña
Hem *la-'amrük* tac-ı 'izzetdür aña (9)

Ve ḳalū lā-teḫaf ve lā-taḥzen. "Eliler ona 'Korkma, üzülme! Biz seni ve aileni kurtaracağız dediler.[96]

Laġziş-i pāyın anıñ ma' ẕūr ṭut
Lā-teḫaf'a gönlüni mesrūr ṭut (33)

Ṣümme yüczāhü'l cezāe'l-evfā. "Sonra çalışmasının karşılığı kendisine eksiksiz verilecektir."[97]

Ḥaḳ anı ceddinden a' lā eyleye
Nāil-i maḳṣūd-ı *evfā* eyleye (1229)

Tilke'r-Rusulu feḍḍalnā ba'ḍahum 'alā ba'ḍin. " İşte peygamberler! Biz, onların bir kısmını bir kısmına üstün kıldık."[98]

Enbiyālar ḫayline sulṭān odur
Nūr-ı pāk-i ḥażret-i Sübḥān odur (8)

---

92 Alak 96/1.
93 İhlas 112/1.
94 Necm 53/ 17.
95 Hicr 15/72.
96 Ankebut 29/33.
97 Necm53/41.
98 Bakara 2/ 253.

Subhānelleẕī esrā bi ʿabdihī leylen mine'l mescidi'l-harāmi ile'l mescidi'l- aḳṣalleẕī bārekną. "Kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed'i) bir gece Mescid-i Harâm'dan, çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah'ın şanı yücedir."[99]

Luṭfına fevc-i melek muḥtācdur
Taḥt-ı cāhı süllemi *miʿrāc*dur (10)

Gāh *miʿrāc*a çıḳup sulṭān-ı dīn
Ḳābe ḳavseyne ḳarīn oldı ḳarīn (1130)

Ve mā yenṭiḳu ʿanil hevā.İn huve illā vahyun yūḥā. "O, nefis arzusu ile konuşmaz.(Size okuduğu) Kur'ân ancak kendisine bildirilen bir vahiydir." [100]

Şehsuvār-ı ḫayl-i ʿAdnānī odur
Mehbit-i āyāt-ı furḳānī odur (18)

Ve mā erselnāke illā raḥmeten li'l ʿālemīn. "(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik."[101]

Cümle maḫlūḳāta ol vālā-neseb
Oldı *raḥmet* nāme-i memhūr-ı Rab (20)

Yā eyyuhe'r-resūlu belliġ mā ünzile ileyke min rabbik. "Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan, onun verdiği peygamberlik görevini yerine getirmemiş olursun."[102]

Tā ki tenfīẕ ide ol emr-i güzīn
Naṣṣ ile tebliġ-i ḥükm-i mürselīn (3)

Enbiyālar cümleten me'mūrdur
Vaḥy-i münzel anlara menşūrdur (6)

İnnallāhe ve melāiketehū yuṣallūne ʿale'n- nebiyyi, yā eyyuhelleẕīne āmenū ṣallūʿaleyhi ve sellimū teslīmen."Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber'e salât

---

[99] İsra 17/1.
[100] Necm 53/3, 4.
[101] Enbiya 21/107.
[102] Mâide5/67; Hz. Peygamber'e Kur'an'ı açıklama görev ve yetkisinin verildiğini gösteren diğer ayetler için bkz. Nahl 16/64, Nahl 16/44, İbrahim 14/4, Nur 24/54.

ediyorlar. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin, selâm edin."[103]

Sende ʿāşıḳsañ eger ey pāk-ẕāt
Cān [u] dilden ḳıl selām ile ṣalāt (906)

Eṣ-ṣalāt ey çāre-i bī-çāregān
Es-selām ey pīşvā-yı ins ü cān (907)

Eṣ-ṣalāt ey şāh-ı menşūru 'l-livā
Es-selām ey Hādi-yi rāh-ı Ḫudā (908)

Eṣ-ṣalāt ey māh-ı Yesrib bārgāh
Es-selām ey vāṣıl-ı ḳurb-ı ilāh (909)

Eṣ-ṣalāt ey reh-nümā-yı cüz 'i küll
Es-selām ey ḳāid-i cebş-i rusūl (910)

Ḫażret-i Ḫaḳdan ṣalāt ile selām
Āl ü evlādına ey faḫr-ı enām (911)

Mā kāne Muḥammedun ebā eḥadin min ricāliküm, ve lākin rasūlallāhi ve ḫāteme'nnebiyyīne. "Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat O, Allah'ın Resûlü ve nebîlerin sonuncusudur."[104]

Enbiyālardur emīri 'l-ceyş-i dīn
Oldı şahenşāh-ı *ḫatmi 'l-mürselīn* (7)

Ketf-i pākinde o mühr-i pür-żiyā
Oldı şāhid ki ola *ḫatm enbiyā* (19)

Hem şehādet eylerim bu pür-uṣūl
Enbiyālar ḫātemidür hem rasūl (427)

Hem odur *āḫir zamān peyġamberi*
Daḫi ḫayl-i enbiyānıñ serveri (1022)

...ve lākin ceʿalnāhü nūran nehdī bihī men neşāu min ibādinā ve inneke le tehdī ilā sırāṭın mustekīmin. "Fakat biz onu, kullarımızdan dilediğimizi, kendisiyle doğru yola eriştireceğimiz bir nur yaptık. Şüphesiz ki sen doğru bir yola iletiyorsun."[105]

---

[103] Ahzab 33/56.
[104] Ahzab 33/40.
[105] Şûrâ 42/52-53., Hz. Peygamber'in insanlara rehber olması ile ilgili ayetler için ayrıca bkz. Nur 24/ 54, Mü'minûn 23/73, A'raf 7/ 158, Ra'd 13/ 7.

ʿĀleme necm-i hidāyet olalar
Rehber-i rāh-ı ʿināyet olalar (4)

Ḳul hüvallāhü eḥad. "De ki O Allah'tır, tektir."[106]

Hem şehādet itdi kim *birdir ilāh*
Cān ile didi ki *lā rabb-i sivāh* (972)

Eyledi iḳrār-ı *tevḥīd-i Ḫudā*
Hem nebīdür didi ḥaḳḳan Muṣṭafā (1004)

Nuṭḳa gelür şems-i tābān ol zamān
Dir ki bil *birdir Ḫudā-yı müsteʿān* (1010)

Cān ile ḳıldı şehādet der-zamān
Şübhe yoḳ *birdir Ḫudāvend-i cihān* (1118)

Ve leḳad raāhu nezleten uḫrā. "Andolsun ki, o, Cebrâil'i bir başka inişte daha (aslî suretiyle) görmüştü."[107]

Geldi ḳurb-ı ġāra çün eşrāf-ı nūr
Nūr içinden bir melek ḳıldı ẓuhūr (947)

ʿ***İnde sidreti 'l müntehā.*** "Sidretü'l-Müntehâ'nın yanında..."[108]

Didi bilgil kim menim peyk-i Celīl
Menzilim *sidre* adım hem Cebreīl (966)

Ve enẕir ʿaşīrateke 'l-aḳrabīne."(Önce) en yakın akrabanı uyar."[109]

Başladı tebliġe ol ʿālī maḳām
Eyledi bedeʾ ṣalā-yı ḫāṣ u ʿām (996)

Ḳāle li 'l-melei ḥavlehū inne hāẕā lesāḥirun ʿalīm."Firavun, çevresindeki ileri gelenlere, 'Şüphesiz bu bilgin bir sihirbazdır' dedi."[110]

Didiler Mūsāya *sāḥir Ḳıbṭiyān*
Münkeriñ inkārı hiç itmez ziyān (590)

---

[106] İhlas 112/1.
[107] Necm 53/13.
[108] Necm 53/14.
[109] Şuarâ 26/214.
[110] Şuarâ 26/34.

Keẕâlike mā etellezīne min ḳablihim min rasūlin illā ḳālū sāḥirun ev mecnūn."İşte böyle! Onlardan öncekilere hiçbir peygamber gelmemişti ki"O bir büyücüdür." yahut"bir delidir" demiş olmasınlar."[111]

Bir nebī yoḳ aña sāḥir dinmedi
Siḥrden necāta ḳādir dinmedi (591)

Ve leḳad naṣarakumullâhu bi bedrin. "Andolsun, siz son derece güçsüz iken Allah size Bedir'de yardım etmişti."[112]

Bedre gitdi şehsuvār-ı mülk-i dīn
Ol ġazāda ḳıldı ḳahr-ı müşrikīn (1136)

Üẕine lilleẕīne yüḳātilūne bi ennehüm ẓalemū. "Kendilerine savaş açılan Müslümanlara, zulme uğramaları sebebiyle cihad için izin verildi."[113]

Ol benī es'seyf'e *emr oldı ġazā*
Ol ġazādan ehl-i küfr itdi 'azā (1135)

İnnā fetaḥnā leke feṭḥan mübīnā."Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik."[114]

Daḥi Mekke *feṭḥ olup* buldı şafā
Oldı pestden pāk hem beyt-i Ḫudā (1139)

İnne mā tūadūne le -ātin ve mā entüm bi mu'cizīn. "Şüphesiz size edilen va'd edilen şeyler mutlaka gelecektir, siz bunun önüne geçemezsiniz."[115]

Da'vete emr eyledi ḫalḳı ḳamu
Cenneti *va'd ü va'īd* eyle ṭamu (968)

Abdülfettah Şefkat Efendi *Manẓûm Siyer*'de bu tür telmih ve iktibasların yanında Kur'an'dan Ta-ha suresinin adını da zikretmektedir:

---

[111] Zâriyat 51/52; Konu ile ilgili diğer ayetler için ayrıca bkz. Âl-i İmran 3/184, Duhan 44/14,Saffat 37/36, Tur 52/29, Hakka 69/41, 42, Zuhruf 43/30, Sa'd 38/4, 5, Enbiya 21/5.
[112] Âl-i İmran 3/123.
[113] Hacc 22/39.
[114] Fetih 48/1.
[115] En'am 6/134. Bu konudaki diğer ayetler için bkz. İsra 17/105, En'am 6/19, A'raf 7/184-188, Yunus 10/2, Ra'd 13/7, İbrahim 14/44, Hicr 15/89, Nahl 16/2, Kehf 18/2-4 Meryem 19/97.

Didi *Ṭāhā* sūresidür ey emīn
İtdi inzāl anı Rabbu'l-'ālemīn (1114)

Hadisler:

İnnî lem üb'aṣ le'ânen ve innemâ bü'iṣtu raḥmeten. "Ben lanetçi olarak gönderilmedim! Ben ancak âlemlere rahmet olarak gönderildim."[116]

Nūr-ı Ḥaḳdur *raḥmete'n-li'l-'ālemīn*
Nūrda pīş ü pes olmaz bil yaḳīn (17)

Küntü nebiyyen ve Ādemü beyne'l-mā'i ve'ttīn. "Âdem, su ile çamur arasında iken ben Nebî idim."[117]

Olmasaydı Ādeme nūrı ḳarīn
İmtizāc itmezdi aṣlā mā' vü ṭīn (23)

Levlāke. "Sen olmasaydın, felekleri yaratmazdım."[118]

Cāme-i *levlāk* ḫil'atdür aña
Hem le-'amrük tāc-ı 'izzetdür aña (9)

Seyfini ḳılmış ḥamāil gidiyor
Şah-ı *levlāk*i tefeḫḫuş ediyor (1099)

Hemser-i sulṭān-ı *levlāk* oldı ol
Ḫāk-i pāyı tāc-ı eflāk oldı ol (121)

Es-ṣabru miftaḥu'l-ferec. "Sabır, başarının anahtarıdır."[119]

İẕin vir ḳılma benimle bunda lecc
Ṣabr ḳıl *es-ṣabru miftāḥu'l-ferec* (174)

---

[116] Ebu'l Hüseyin Müslim bin Haccac el-Kuşeyrî, **el-Cami'us-Sahîh**, Kitabü'l-birr ve's-sıla ve'l-âdâb, no: 87, Cilt: 4, Mısır, 1374/1955, s. 2007.
[117] İsmail b. Muhammed el-Aclûni el-Cerrâhi, **Keşfü'l-Hafâ**, no: 2007, Cilt: 2, Haleb, 1932, s. 129.
[118] Aclûni, no: 2123, Cilt:2, s. 164.
[119] Aclûni, no: 1590, Cilt:2, s. 21.

2.2.2. Örf, Adet, İnanç ve Sosyal Hayat

Dîvan şiirinde toplumsal ve beşerî davranışları bulmak mümkün olduğu için daha ileriki dönemde bu eserleri okuyan bir kimse şiir vasıtasıyla o devrin sosyal ve kültürel özelliklerinden ipuçları bulabilir.

Abdülfettah Şefkat Efendi'nin *Manzûm Siyer*'inde bilhassa Hz. Peygamber ile Hz. Hatice'nin evlenmesi, düğün öncesi yapılan hazırlıklar, mihrinin belirlenmesi, nikâh akdinin gerçekleşmesi, gelinin ve damadın süslenmesi, zifaf odasının tezyini, gelin ile damadın karşılanmaları gibi olaylar detaylı olarak anlatılmış ve o döneme ait bilgiler verilmiştir. Arap toplumunda yer alan diğer örf ve âdetlere ilişkin, avlanma, köle azad etme, borç para verme, kadının ticarette yer almasına dair bilgiler de bulmak mümkündür.

2.2.2.1. Avlanma

Avlanma ilk insandan beri süregelen, gıda ihtiyacını temin dışında, Arap yarımadası için bir övünç kaynağı ve cesaret göstergesiydi. Hz. Hamza'nın İslamiyet'e girişi ile ilgili meşhur rivayette kendisinin avdan döndüğü ve elinde ki yayla Ebû Cehil'in başını yardığı nakledilir.[120]

Ḳabża-i tīġa irince el hemān
Tīġ ṣaldı destine geldi kemān (1067)

Ferḳine ḍarb idüp itdi iki ṣaḳḳ
Ṣoñra urdı tā ḳalınca bir ramaḳ (1068)

2.2.2.2. Ticaret

Eski zamanlardan beri, Arabistan yarım adasında ticaret yapılıyor; hatta bunucanlandırmak için her sene panayırlar kuruluyordu. Tüccarlar, toplum içinde saygı gören insanlardı. Hanımlardan ticaretle meşgul olanlar vardı. Akla ilk gelen isim de şüphesiz, Hz. Hatice'dir. Hz. Hatice, ücretle adam tutar ya da güvenilir kimselerle mudarabe (Bir taraftan sermaye diğer taraftan emek ve çalışma üzerine kurulan bir ortaklık çeşidi) yoluyla ticaret ortaklığı yapardı. Malını çalıştırmak için kişilerle anlaşır, onlarla kâr ortaklığı yapar ve muhtelif yerlere ticaret kervanları

[120] İbn-i Hişam, **Hz. Muhammed'in Hayatı (es-Sîretü'n- Nebevî)**, (çev. İzzet Hasan, Neşet Çağatay), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1992, s. 183.

gönderirdi. Bu da Hz. Hatice'nin bugünkü anlamda uluslararası ticarî tecrübeye sahip olduğunu göstermektedir.[121]Nitekim Hz. Peygamberle tanışması da bu ticaret ortaklığına dayanmaktadır.[122]

Kārbān-ı bint Ḫuveylid ey hümām
Bu yaḳında idiser āheng-i Şām (154)

Hep Ḫadīce mülkidür ol ḳafile
Bī-ḥisāb anda metāʿ u rāḥ ile (191)

2.2.2.3. Karz-ı Hasen

Faizsiz ödünç para verme manasına gelen bir tabirdir.[123] Eserde düğün için borç para almak anlamında kullanılmıştır.

Didi ol gülruḫa lāyıḳdur nişān
Çāresi ḳarż ile bulmaḳdur hemān (763)

Ḳarż istense dirīġ itmez hemīn
Ki oldı cānıyla muḫib şāh-ı dīn (765)

2.2.2.4. İnanış

İslamiyet ortaya çıktığı sırada Mekkeliler putperest-müşrik bir inançta bulunmakla birlikte, "Vahid" ve "Kahhar" sıfatlarını taşıyan üstün bir Allah düşüncesine esasen sahiptiler; put tanrılar ise Allah katında aracı durumundaydılar. Merak sâikiyle Hristiyanlık, Zerdüştün Mecusiliği, Ateizm vs. gibi felsefî düşünceler kolaylıkla burada taraftar buluyordu ve onlar arasında beklenmedik bir hoşgörü yaygındı. Aynı ocak içinde muhtelif din mensupları barınabiliyordu.[124]

Eserde Araplar'ın iki büyük putu olan "Lat" ve "Uzza" nın ismi zikredilir ve Hz. Muhammed'in putlara tapmayıp tek Allah'a inanmaya davet etmesinden ve onlara ibadet etmenin hiçbir faydası olmadığından, putların insan yapımı, hiçbir şeye kadir olamayan cansız varlıklar olduğunu anlatmasından bahsedilir.

---

[121] Ömer Sabuncu, **Hz. Peygamber'in İlk Hanımı Hz. Hatice'nin Hayatı ve Kişiliği**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),Şanlıurfa, 2008, s. 17.

[122] Ayrıca bilgi için bkz. Mehmet Azimli, **Siyeri Farklı Okumak**, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2013, ss. 96-98.

[123] Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, MEB Yayınları, İstanbul, 1993, Cilt: 2, s. 204.

[124] Hamidullah, Cilt: 1, s. 25.

Lāt u ʿUzzā Ḥaḳ içün ben bu zamān
Virmeyim ol nākese aṣlā emān (1057)

Daḫi bāṭıldır bu *evṣān*-ı saḫīf
Anlara ḳılma ʿibādet ey şerīf (1011)

Put nedir kim aña ʿābid olasıñ
Gāh rākiʿ gāh sācid olasıñ (1074)

Bā-vücūd anlar ola ṣunʿ-ı beşer
Ḳādir olmayan ide nefʿ u żarar (1075)

Ayrıca Arap toplumunda Hanifler mevcuttu. Bunlar, Museviliği ve İseviliği reddederek, Hz. İbrahim dininiaraştıran, bu dini hayata kavuşturacak yeni bir peygamber gelmesini bekleyen muvahhitlerdi. Fakat aralarında bir grup teşkil etmemiş, hiçbir bağla bağlanmamışlardı. Müşterek bir ibadetleri yoktu.[125]

Manzûm Siyer'de, Haniflik ile ilgili olarak Hz. Muhammed ve Hz. Hatice'nin evlenmesi ile birlikte Hanifliğin yüceltilmiş olduğundan bahsedilerek, Haniflik "Dîn-i İbrâhim" kavramıyla zikredilir. Hz. Muhammed'e vahyin gelişiyle beraber Varaka, tüm âlemin şirkten temizlenip Hanifliğin hâkim olmasını temenni eder. Ayrıca Hz. Peygamber'in ailesinin ve ceddininin hiçbir zaman şirk içinde olmadıkları, tek olan Allah inancına sahip olup, Hanifliği benimsedikleri de eserde yer alan bilgiler arasındadır.

Dīn-i İbrāhīmi tervīc itdiler
Āfitāba māhı tezvīc itdiler (835)

Ola çirk-i şirkden ʿālem naẓīf
ʿĀleme ẓāhir ola dīn-i ḥanīf (983)

Ṣulb-i müşrikden nümāyān olmadı
Cedd-i pāki şirke pūyān olmadı (78)

Vālidiñ çün ismi ʿAbdullāhdır
Dāl olur Allāhdan āgāhdır (81)

[125] Geniş bilgi için bkz. Mahmud Es'ad Seydişehrî, **Tarih-i Din-i İslam, İslam Tarihi: Giriş kısmı ve Mekke devri**, (çev. Önder Avcı), Dîvan Yayınları, İstanbul, 1983, Cilt: 1, ss. 284-357.

2.2.2.5. Düğün Gelenekleri

2.2.2.5.1. Kız İstemek: Hz. Hatice'nin Atike vasıtasıyla Hz. Muhammed'e karşı hiserini açıklayıp, kendisini istemeye gelmelerinden memnun olacağını söylemesi üzerine Ebû Tâlib, Ebû Bekir, Hamza, Akil gibi Haşimoğullarının önde gelenleri kız isteme işini konuşmak için bir araya gelirler. Hz. Hatice gereken hazırlıkları yaptıktan sonra amcasının oğlu Varaka ile konuşarak, kendisine vekil olmasını ister.

Bir yere gelüp idüp feṯḥ-i kelām
Bu mübārek emre virmek-çün niẓām (703)

Hem ḳarındāşını da'vet eyledi
Mācerāyı cümle aña söyledi (733)

Didi sensin cümle sırra āşinā
Gel cevāb içün vekīl ol sen baña (734)

2.2.2.5.2.Nişan: Hz. Muhammed ile Hz. Hatice'nin nişan hazırlıklarında, kız tarafına gönderilecek çeyizlerin temin edilmesinde, Hz. Ebû Bekir yardımcı olmuş, çok sevdiği dostuna türlü hediyeler hazırlayarak onu memnun etmiştir.

Ḥāżirūn ḳıldı iki ḥaml-i baḳır
Aṭlas u ẕerbeft ü dībā vü ḫarīr (785)

Daḫi iki dürc-i pür la'l ü güher
Güşvār u tāc u ḫalḫāl ü kemer (786)

Ṭabla ṭabla öd [ü] misk ile 'abīr
Hem daḥi bir naḫl-ı mercān bī-naẓīr (787)

2.2.2.5.3. Mehir: Nikâh için hazırlıklar devam ederken Hatice için bir kese halis tam ayar altın mihr-i muaccel olarak belirlenir.

Daḫi bir bedre ẕer-i kāmil 'ayār
Virdiler mihr-i mu'accel çün ḳarār (819)

2.2.2.5.4. Gelinin Çeyizinin Getirilmesi: Hz. Ebû Bekir'in hediye ettiği eşyalar ve mallar develere yüklenerek Ebû Tâlib'in evine götürülür. Sonra Atike ile beraber hediyeler alınıp Hatice'ye gönderilir.

Üştürāna ḥaml-i emvāl itdiler
Ḫāne-i ʿamm-i rasūle gitdiler (808)

ʿĀtikeyle mālı esbāl itdiler
Seyyideye anı irsāl itdiler (812)

2.2.2.5.5. Düğün İçin Davetçiler Gönderilmesi: Hatice ile Hz. Muhammed'in düğünü için Mekke ehline davetçiler gönderilip, haber verildi. Bütün kadınlar toplanıp Hatice'nin evini şenlendirdiler.

Baʿd-eẕān daʿvetciler gönderdiler
Mekke ehline ḫaberler virdiler (820)

Cümle ḫātunlar gelip cemʿ oldılar
Bezmine ol gül-ruḫuñ şemʿ oldılar (821)

2.2.2.5.6.Düğün Sofraları Kurulması: Düğünde şekerler, şerbetler, türlü nimetler hesapsız bir şekilde Mekke halkının tamamına nasip oldu. Kadınların sohbeti tamamlanınca Ebû Tâlib bir çağrı yaptı. Bir hafta boyunca zevk ve safa içinde her yere özel sofralar kuruldu.

Şehd ü şekker nezl ü niʿmet bī-ḥisāb
Oldı Baṭḥā ḫalḳı cümle behre-yāb (823)

1.5.7. Nikâh Akdi: Hamza, Ebû Bekir, Ebû Tâlib ve onlarla beraber diğer ileri gelenler Hatice'nin evine doğru gittiler. Daha nice efendilerde şahit oldular. Güneş ile Ay'ı birbirine nikâhladılar. Teşbih sanatı kullanılarak Hz. Muhammed güneş, Hz. Hatice ise ay ile özdeşleştirilmiştir.

Dīn-i İbrāhīmi tervīc itdiler
Āfitāba māhı tezvīc itdiler (835)

2.2.2.5.8. Nikâh Sonrasında Altın ve Gümüş Dağıtılması: Nikâhtan sonra o kadar çok altın, gümüş ve padişahlara layık hazineler dağıtıldı ki her ihtiyaç sahibi bundan istifade etti.

Ol ḳadar sīm ile zer oldı niṣār
Dökdi her muḥtāca genc-i şāhvār (836)

2.2.2.5.9. Tütsüler Yakılıp Miskler Saçılması: Amberin ateşi ile tütsüler yakıldı. Tütsüler öyle koku saldılar ki sanki gökteki bulutlar gölgelik oldu. Amberin kokusu göklere kadar ulaştı. Şehri siyah renkli bir misk kokusu kapladı.

Tüde tüde ʿūd-i ʿanber oldı dūd
Şanki oldı sāyebān ebr-i kebūd (838)

2.2.2.5.10. Damadın Odasının Tezyini: Nikâh akdi güzel bir şekilde neticelenince herkes dağıldı. Damadın odasını ve Hatice'yi değerli mücevherlerle süslediler. Öyle ki, Hatice'nin güzelliği irem bağını kıskandıracak şekilde idi. Tüm odaya cevherler saçtılar. Öyle ki bu cevherler göğe saçılmış yıldızlar gibiydi.

Ḥücre-i dāmādı tezyīn itdiler
Saḳf-i saṭḥa gevherā-gīn itdiler (842)

2.2.2.5.11. Damadın Başına Cevher Saçılması: Damadın odasının yollarına gül suları serpildi. Hz. Muhammed zifaf odasına teşrif buyurup kapıyı açınca, başına inci, cevherler saçıldı.

Ferḳına dürr-i cevāhir ṣaçdılar
Dest-i taʿẓīm ile bābı açdılar (852)

2.2.2.6. Köle Âzâd Etme: Kur'an-ı Kerim köle azad etme hususunda Müslümanları teşvik etmektedir.[126] İslamiyetin gelmesiyle birlikte kölelik ortadan kalkmıştır.[127] *Manzûm Siyer*'de Hz. Hatice ile Hz. Peygamberin evliliği sırasında köle azad edildiğinden bahsedilmektedir.

Meysereyi bu süḥan şād eyledi
Hem Ḥadīce anı āẕād eyledi (758)

Ḥamza vü Bū Ṭālib ü ʿAbbās hem
Nice bende itdiler āẕād o dem (760)

ʿĀtike hem üç ġulām āzād idüp
Çoḳ yetīmi bezl ile dil-şād idüp (761)

2.2.2.7. Ticaret İçin Sefer Dönüşü Müjdeci Gönderme: Hatice'nin ticaret için gönderdiği kervan Bahira'nın uyarısı üzerine Şam'a iki fersah yol kalınca

[126] Köle azad etme ile ilgili ayetler için bkz. Beled 90/13, Bakara 2/177.
[127] Köle azad etme ile ilgili bilgi için bkz.Hamidullah, Cilt: 2, ss. 691-694.

konaklar ve çadırlar kurulur. Burada yapılan çok kârlı ticaretin ardından Mekke'ye yola çıkarlar. Bir müddet yol aldıktan sonra Mekke'ye müjdeci göndermeye karar verirler. Meysere'nin tüm olanları anlattığı mektupla birlikte müjdeci olarak Muhammed gitmeye gönüllü olur.

Mekkeye üç gün mesāfe ḳaldı yer
Müjdeci göndermege ḳaṣd etdiler (504)

Meysere bir nāme inşā eyledi
Sergüzeşti cümle inhā eyledi (505)

2.2.2.8. Süsleme, Giyim-Kuşam ve Eşyalarla İlgili Unsurlar: *Manzûm Siyer*'de Hz. Peygamber'in yaşadığı döneme ait süsleme, giyim kuşam, binit ve kullanılan eşyalarla ilgili de pek çok unsura temas edildiği görülmektedir.

Süsleme:

Zer	Ol kadar sīm ile *zer* oldı nisār	(836)
Lâl	Dahi iki dürc-i pür *laʿl* ü güher	(786)
Güher-gevher, dürr	Şāhalar *dürr* ü *güher*le pür-niẓām	(788)
Cevher-gevherâ	Ferş-i zertārına *gevher* şaçdılar	(844)
	Micmer-i pür *cevher* içre yandı öd	(846)
	Sakf-i sathın *gevherā*-gīn itdiler	(842)
Gûşvâr, tāc, halhal	*Güşvār u tāc u halhāl* ü kemer	(786)
Mercan	Hem dahi bir nahl-ı *mercān* bī-nazīr	(787)
Sîm	Ol kadar *sīm* ile zer oldı nisār	(836)
Dinar, dirhem	Ol kadar bezl oldı *dīnār u dirhem*	(837)

Giyim-Kuşam-Eşya-Koku:

Atlas	*Atlas* u *zerbeft* ü *dībā* vü *harīr*	(785)
Zerbeft (Altın ve sırma işlemeli kumaş)		
Dîbâ (Altın işlemeli ipek)		
Harîr (ipek)		
Bürd, Libas	Dahi nevʿ-ā-nevʿ *bürd* ile *libās*	(886)

Elbise, Zîn (Eyer)	Esleme hem *elbise* hem esb ü *zīn*	(268)
Perde	*Perde* içre ol mâh-ı müşkîn-*niḳāb*	(892)
Rikâb	Zer-i hālisden *rikāb* ile *licām*	(300)
Licâm (Dizgin)		
Nikâb (peçe)		
Dâmen	Pâk *dāmen* ola būyı gül gibi	(186)
Od, misk, abīr	Tabla tabla *öd [ü]misk* ile *abīr*	(787)
Gülāb	Rehgüẕārı oldı pāşīde *gülâb*	(847)
Kâfûr	Şemʿ-i *kāfūr* ile zerrīn *şamdān*	(845)
Şamdan		
Şimşîr-i tîz-i zer-niyām	Dahi bir şimşīr-i tīz-i zer-niyām	(304)
(Altın kını olan keskin kılıç)		
Hil'at	Atlas-ı eflâk-i aṭf-ı *hilʿati*	(125)
Gîsû	Nefḥadır ol gīsū-yı anber şemīm	(611)

Binitler:

Esb (At)	Esleme hem elbise hem *esb* ü zīn	(268)
Rahş (Gösterişli At)	Şoñra bir şâhâne *rahş*-ı ḫoş hirām	(300)
Küvsefend (Koyun)	Nice biñ hem *küvsefend* ile *cemel*	(887)
Cemel (Deve)		
Feres (At)	Hem on iki biñ *feres* beş biñ *beġl*	(887)
Beğl (Katır)		

2.2.3. Deyimler, Kelâm-ı Kibar ve Diğer Unsurlar

2.2.3.1. Deyimler

Deyimler, gerçek mânâları dışında kullanılarak yeni bir mânâ ifade eden ve bir düşünceyi dile getiren, iki ya da daha çok kelimeden meydana gelen kalıplaşmış söz dizileridir. Uzun konuşmayı sevmeyen, birkaç sözle bütün gayesini anlatmayı hünersayan bir milletin dildeki en büyük hazinesi de iki-üç kelime ile pek çok şeyi

anlatmasını sağlayan deyimleridir.[128] *Manzûm Siyer*'de deyimler açısından zengin bir içeriğe sahiptir. *Manzûm Siyer*'de bulunan deyimlerden bazıları aşağıdaki gibidir:

Ezber kılmak	(12)
Ardından görmek	(15)
Pis ü pes	(17)
Şahid olmak	(19)
Hüsn-i kabûl	(21)
İctisar etmek	(32)
Mazur tutmak	(33)
Mesrur tutmak	(33)
Vesile olmak	(34)
Muvafık olmak	(35)
Yâd eylemek	(54)
Bünyâd eylemek	(54)
İhya etmek	(62)
Bûyına fedâ olmak	(64)
Canı kurban olmak	(65)
Seyr ü sefer etmek	(67)
Karar kılmak	(68)
Def etmek	(83)
Nam ü şan vermek	(92)
Şâd olmak	(97)
Melûl olmak	(97)
Canından aziz tutmak	(98)
Hayretle nazar eylemek	(106)
Gûş urup derk eylemek	(107)
Izdırab eylemek	(133)
Gözüm nuru	(183)
Bûyı gül olmak	(186)
Zahmete katlanmak	(197)
Dili cûş eylemek	(217)
Yoluna feda olmak	(234)
Hatır sormak	(264)
Gönlünü hoş tutmak	(267)
Tali'i el vermek	(275)
Dili mesrur tutmak	(275)
Yüz tutmak	(293)
Hatm-i kelam kılmak	(329)
Menzil be-menzil gitmek	(330)
Hâk-i pâyına yüz sürmek	(349)
Davete icabet etmek	(367)
Safa ile gitmek	(376)
Medhe şayan bulmak	(380)
Canına ot tıkılmak	(408)

[128] Hüseyin Adıgüzel, **Deyim Hazinemiz,** Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1990, ss.5-6.

Tevessül eylemek (552)
Tevekkül eylemek (552)
Can u dilden söylemek (684)
Candan geçip yardan geçmemek (805)
Hatırını gözlemek (872)
Emrine münkad olmak (873)
Bülbül gibi âh etmek (932)
Nara urmak (1063)
Haddini bildirmek (1065)
Ramak kalmak (1068)
Cana ateş salmak (1113)

2.2.3.2. Kelâm-ı Kibar

Atalarımızın, uzun tecrübelerine dayanan hükümlerini, gözlemlerini genel kural, düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştıran; birtakım gelenek, görenekleri ve inanışları yansıtan kalıplaşmış sözlere "kelâm-ı kibar"adı verilir. Günümüzde "özdeyiş" ya da "vecize"olarak da adlandırdığımız bu sözler, genellikle herkes tarafından bilinen ve hatırda kalan sözlerdir. Şiirde anlamın güzelliği ve ifadenin akıcılığı bu türden veciz ifadelerin kullanımıyla pekiştirilir.

Manzûm Siyer'de de bazı veciz sözlere yer verilmiştir. Bu tür sözler, şaire ait hikmetli sözler olabileceği gibi, kelâm-ı kibârdan nakledilmiş sözler de olabilir. Eserde geçen kelâm-ı kibâr olarak nitelendirebileceğimiz beyitler aşağıda verilmiştir:

Ḳadd-i dil-cūsı olup serv-i çemān
ʿArʿar-ı dilkeş ḥirām-ı bāġ-ı cān (125)

Cüftsizlik Ḫāliḳa lāyıḳ hemān
Cüft ile ārām ṭutdı ins ü cān (145)

Nūr-ı Ḥaḳ ḫāk ile rū-pūş ola mı
Muʿcizeyle siḥr hem dūş ola mı (319)

Ṣabr u ārāmını yaġma ḳıldı ʿaşḳ
ʿĀḳil iken anı şeydā ḳıldı ʿaşḳ (346)

Rehber-i rāh-ı ṭaleb ʿaşḳ oldı ʿaşḳ
Vaṣl-ı maʿşūḳa sebeb ʿaşḳ oldı ʿaşḳ (352)

ʿAşḳdır nāḳışları kāmil iden
ʿAşḳdır her maḳsūda vāṣıl iden (353)

Olmaya bīmāra çün rūz-ı şifā
Bī-sebeb eyler ṭabībinden ibā' (436)

Baṭn-ı māderde o kim ola şaḳī
Eylemez bir kimse anı muttaḳī (437)

Her kime sābıḳ ola luṭf-ı ezel
Rāha gele bī-niza'u bī-cedel (438)

Ādemi eylerse evvel derd-nāk
Āḫir eyler yāre vāṣıl 'aşḳ-ı pāk (856)

'Aşḳdır hem zehr ü hem tiryāḳ olan
'Aşḳdır hem mūnis-i 'uşşāḳ olan (857)

'Aşḳ ile bir naġmeye vir āb u tāb
Kim nevāsından ola bülbül kebāb (916)

Āteş-i reşk ile şehr-ver-i cinān
Her zamān pervāne-veş ola ṭapan (917)

İt zemistānda bahār-āsā ḫarūş
'Āşıḳ olan bülbül olsun mı ḫāmūş (918)

2.2.3.3. Diğer Unsurlar

Atasözleri konuşma dilinde ve yazı dilinde yaşayan hikmetli, eğitici ve öğretici özelliklere sahip veciz sözlerdir. Atasözleri ve deyimler, edebiyatımızda "îrâd-ı mesel ya da irsâl-i mesel" adıyla anılan ve "bir fikri ispat için misal getirmek veya şiirde atasözü kullanmak" demek olan bir söz sanatını da oluştururlar.[129]Tespit edebildiğimiz "son pişmanlık fayda vermez" atasözü *Manzûm Siyer*'de şu şekilde yer almaktadır:

Fevt olursa fırşat ey ḳavm-i yehūd
İtmeye şoñra nedāmet hiç sūd (484)

1868-1876 yılları arasında Ahmet Cevdet Paşa başkanlığındaki bir komisyon tarafından derlenen İslamî özel hukuk (medenî hukuk) kuralları olarak bilinen

[129] Süreyya Beyzadeoğlu, **Şinasi- Durûb-ı Emsâl-i Osmaniye**, MEB Yayınları, İstanbul, 2003, s. 1; Atasözleri için ayrıca bkz. Nihat Öztoprak, **Cân u Cânân**, Türk Gençlik Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000, s. 52; İsmail Parlatır, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü-I, Atasözleri,** Yargı yayınevi, Ankara, 2008.

Mecelle'de bulunan "Zaruretler mahzurlu şeyleri mübah kılar."[130]kuralını Abdülfettah Şefkat Efendi *Manzûm Siyer*'de şu beyitle hatırlatmıştır:

ʿĀtike didi aña ey pür-felāḥ
Çün *żarūrāt itdi maḥẓūrı mübāḥ* (170)

2.2.4. Şahıslar

2.2.4.1. Abdulmuttalib

Abdulmuttalip, Hz. Peygamber'in dedesi olup asıl adı "Şeybe"dir. Oğlu Abdullah'ın ve Âmine'nin vefatından sonra iki yıl kadar torununun bakımını üstlenmiştir. Kendisi de babasını küçük yaşta kaybetmiş, Medine'de amcası Muttalib'in himayesinde büyüdüğü için "Muttalip'in kölesi" manasına gelen bu lakabı almıştır.[131]

Manzûm Siyer'de Abdulmuttalib'in torununa olan içten sevgisi ve onun bakımını üstlenmesi, vefatı yaklaşınca onu Ebû Tâlib'e emanet etmesi ve oğluna bu konuda ki öğütleri yer almaktadır.

Çünki rūz-ı ʿömrine irişdi şeb
Ḥażret-i Bū Ṭālibi ḳıldı ṭaleb (88)

Didi ey cānım oġul ben giderim
Muṣṭafāyı saña teslīm iderim (89)

2.2.4.2. Abdullah

Abdülfettah Şefkat Efendi Hz. Peygamber'in dünyaya gelmeden evvel nurunun nesilden nesile intikâl edip Abdullah'ta tecelli ettiğinden bahseder:

Tā saʿādetle o nūr-ı feyż-i bār
Ṣulb-i ʿAbdullāhda ḳıldı naʿt ḳarār (68)

Ta ki bu nur, Abdullah'ın Âmine ile evlenip, Âmine'nin hamile kalmasının ardından anne karnında asıl sahibini bularak Hz. Muhammed'e geçmiştir. Abdullah, Hz. Muhammed henüz doğmadan anne karnında altı aylık iken vefat etmiştir.

---

[130] **Açıklamalı Mecelle (Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye),** (Açıklamaları ve metni kontrol eden: Ali Himmet Berki), md. 21, Hikmet Yayınları, İstanbul, 1982, s. 21.

[131] Ali Himmet Berki ve Osman Keskinoğlu, **Hz. Muhammed ve Hayatı,** Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006, s. 31

Heft-māh iken o sulṭān-ı ʿazīm
Öldi ʿAbdullāh olup dürr-i yetīm (72)

Abdülfettah Şefkat Efendi peygamberlik gelmeden evvel Abdullah'ın Allah'tan haberdar olduğunu ve tek olan Allah inancını benimsediğini, bu yüzden cennete gireceğini söylemenin günah olmayacağını düşünür.

Vālidiñ çün ismi ʿAbdullāhdır
Dāl olur Allāhdan āgāhdır (81)

Cennete girer disem olmaz günāh
Naṣṣ-ı *len nebʿas* olur baña güvāh (82)

2.2.4.3. Hz. Abbas (Ebu'l Fazl)

Hz. Peygamber''in amcasıdır. Künyesi Ebu'l-Fazl, babası Abdulmuttalib, annesi Nuteyle'dir. Abbas Rasûlullah'dan bir iki yaş büyüktü. Gençliğinde ticaretle uğraşıp, zengin olmuştur. Hz. Abbas, Peygamberimiz (s.a.v.) İslâm'ı yaymaya başladığında tarafsız bir tavır takınmıştı. Ne iman etmiş, ne de karşı koymuştu. Hatta kabul etmemesine rağmen İslâm davetinde Hz. Peygamber'e yardımcı olmuştur. Bedir savaşından sonra Müslüman olmuştur.[132]

Eserde Hz. Abbas'ın, Ebû Tâlib'in vefatı üzerine onun insanların en hayırlısı olduğuna dair rivayetine yer verilmiştir. Abbas, Ebû Tâlib ölüm halinde iken yanında olduğunu, ölmeden önce kelime-i tevhidi tekrarlayıp, Hz. Muhammed'in Allah'ın rasulü olduğunu ikrar ettiğini ifade eder ve bu imanın da iman-ı yeis olmadığını sözlerine ekler.

Vārid oldı ḥażret-i ʿAbbāsdan
ʿAmm-i peyġamber o ḫayru ʾn-nāsdan (105)

Cān ile tevḥīdi tekrār eyledi
Hem rasūlullāhı iḳrār eyledi (108)

Ger buna imān-ı ye ʾṣ itdiñse nām
Anı sen di ben diyemem ve ʾs-selām (109)

---

[132] Akif Köten,"Abbâs İbn Abdulmuttalib", **Şamil İslam Ansiklopedisi**, Şamil Yayınevi, İstanbul, 1990, Cilt: 1, ss. 2-3.

2.2.4.4. Akîl b. Ebû Tâlib

Hz. Ali'nin büyük kardeşidir. Hz. Ali'den yirmi yaş büyüktür. Milâdî 580'de doğdu. Ensâb ve tarih bilgisiyle Câhiliye devrinde Kureyş kabilesi arasında önemli bir yeri olup anlaşmazlıklarda hakemliğine başvurulan dört kişiden biri idi.[133] Metinde Haşimoğullarından nam ve mevki sahibi kişilerin Hz. Hatice'yi istemek üzere bir araya gelip oturup konuşmaları esnasında Akîl'in de aralarında bulunduğundan bahsedilir.

Ḥamza vü ʿAbbās u Bū Bekr u ʿAḳīl
Nice ṣāḥib nām-ı sādāt-ı celīl (702)

Bir yere gelüp idüp feṯḥ-i kelām
Bu mübārek emre virmek çün-niẓām (703)

2.2.4.5. Âmine

Hz. Peygamberin annesidir. Âmine Hâtun, oğlu ile birlikte Medîne'yi ziyaret ettikten sonra, dönüşte Abvâ'da vefat etmiştir; vefatında oğlu henüz altı yaşında idi.[134]Hz. Âdem'den intikal eden nur, Peygamber'in babası Abdullah'ın ardından Hz. Peygambere hamile kalan Âmine'ye intikal etmiştir. Âmine altı aylık hamil iken eşi Abdullah vefat etmiştir.

Āmine ḫātūna naḳl itdi o nūr
Andan itdi dehre lebrīz-i sürūr (71)

Heft-i sāle olıcaḳ ẕāt-ı rasūl
Māh-veş itdi Āmine hem üfūl (74)

2.2.4.6. Atîke

Atîke Hz. Peygamber'in halasıdır. Doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir. Abdulmuttalib'in bütün kızları gibi Atîkede şairdi.[135] Abdülfettah Şefkat Efendi eserde Atîke'den bahsederek onun herkes tarafından tanınan, itibarlı, gayet akıllı, hürmet edilen, seçkin birisi olduğunu söyler. Atîke yeğeni Muhammed'i çok sevmektedir. Onun Abdulmuttalib'in yâdigârı olduğunu ve evlilik zamanının

---

[133] Ahmet Önkal, "Akîl b. Ebû Tâlib", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 1989, Cilt:2, s. 264.
[134] Frants Buhl, "Âmine", **İslâm Ansiklopedisi**, MEB Yayınları, İstanbul, 1978, Cilt: 1, s. 406.
[135] Mustafa Fayda, " Atike bint. Abdulmuttalib", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansikopedisi**, Ankara, 1991, Cilt: 4, s. 73.

geldiğini, bunun için öncelikle bir iş bulmak gerektiğini düşünerek abisi Ebû Tâlib ile konuşmuştur. Hatice'nin hizmetinde çalışması için Hatice'ye teklif götürmüş ve yeğenine iş bularak yardımcı olmuştur. Atîke, Hatice'nin evlenme talebini yeğenine ileterek bu işe aracı olmuş bu hayırlı izdivacın gerçekleşmesinde büyük rol oynamıştır.

Var idi bir ʿammesi ʿĀtike nām
ʿAḳl-ı rüşd ile şehīr-i ḫāṣ u ʿām (138)

2.2.4.7. Bahîrâ

Ârâmî dilinde "seçilmiş" mânasına gelen "Behîrâ" kelimesini unvan olarak alan bu rahibin asıl adı Sergius'tur.[136] Eserde Bahîrâ inançlı, itikâf sahibi, oldukça cömert bir rahip olarak tavsif edilmiştir. İncil'e tam anlamıyla vâkıf, İncil'in hükümleri ile hareket eden, züht ve takva sahibi olmakla meşhur idi. İncil'de ismi "Feraklîd" olarak geçen Hz. Peygamber'in vasıflarını öğrenmiş ve onu büyük bir sabırsızlıkla beklemekteydi.

Kim aña deyr-i Baḥīrā idi nām
Muʿteḳid ol deyre cümle ḫāṣ u ʿām (331)

ʿİlm-i İncīl içre ferd idi tamām
Ẕühd ü taḳvā ile meşhūr-ı enām (333)

2.2.4.8. Ebû Cehil (Ebu'l Hakem)

Asıl adı Ebû'l-Hakem'dir. Mekkelidir ve Kureyş'in meşhûr Mahzûm ailesine mensuptur. Peygamberin en şiddetli muhaliflerinden biridir. Peygamber aleyhindeki bütün müzakerelere karışırdı. Peygamber'e her fırsatta dil uzatmış, fakat mucize eseri olarak el kaldıramamıştır.[137]

Abdülfettah Şefkat Efendi Ebû Cehil hakkında, Allah'ın lanetine uğramış, Hz. Muhammed'e buğuz, kin ve nefret besleyen, cehenneme liyakatı olan biri olarak tarif ederken; bu durumun sırrına vakıf olamadığını ve bu halin aslını kavrayamadığını ifade ederek şaşkınlığını dile getirir.

Daḫi anıñ gibi Bū Cehl-i laʿīn
Eyler idi Muṣṭafāya buġż u kīn (113)

---

[136]Mustafa Fayda, "Bahira", **Türkiye Diyanet Vakfı İsam Ansikopedisi**, Ankara, 1991, Cilt: 4, s. 486.

[137] Frants Buhl, "Ebû Cehil", **İslâm Ansiklopedisi**, MEB Yayınları, İstanbul, 1978, Cilt: 4, s. 15.

2.2.4.9. Ebû Leheb

Ebū Leheb, Hz. Muhammed'in amcası ve en azılı düşmanlarından biridir.[138] İslam'ı kabul etmemiş, sözleri ve davranışlarıyla Hz. Muhammed'e düşmanlık ederek devamlı olumsuz, eleştirel ve alaycı bir tavır sergilemişler, kin, hased ve nefret içinde olmuşlardır.

Bū Leheb Bū Cehl maḥzūn oldılar
Buġż u ḥaḳd ile ciger-ḫūn oldılar (310)

Ol yetīm-i bī-nevā kem ʿaḳldır
Ṣanma anı güft ü güya muḳtedir (386)

2.2.4.10. Ebû Tâlib

Ebû Tâlib, Hz. Peygamberin amcasıdır. Büyük babasının ölümünden sonra yetîm kalan yeğenini himâyesine aldı. Ebû Tâlib fakir ve ailesi kalabalık olduğu için, Hz. Peygamber sonradan onun oğlunu kendi evinde yetiştirmek suretiyle, amcasına karşı beslediği minneti göstermişitir.[139]

Murtażā başdı cihāna çün ḳadem
Aldı Aḥmed anı ʿamminden o dem (1042)

Abdülfettah Şefkat Efendi *Manzûm Siyer*'de, Ebû Tâlib'in yeğenini himayesine almasıyla birlikte onu canından üstün tuttuğundan, ona hizmeti kendine bir borç telakki ettiğinden bahseder.

Ṭutar idi anı cānından ʿazīz
Kendisi lala olup ehli kenīz (98)

Ḫizmetini minnet bilürdi cānına
Bāʿiṣ-i rifʿat bilürdi şānına (99)

---

[138] Mehmet Ali Kapar, "Ebû Leheb", **Türkiye Diyanet Vakfı İslamAnsiklopedisi**, İstanbul, 1994, Cilt: 10, ss.178-179; Jacop Barth, "Ebû Leheb", **İslam Ansiklopedisi**, MEB Yayınları, İstanbul, 1945, Cilt: 4, ss. 34-35.

[139] Frants Buhl, "Ebû Tâlib", **İslâm Ansiklopedisi**, MEB Yayınları, İstanbul, 1978, Cilt. 4, s. 52.

2.2.4.11. Hz. Hamza

Hz. Hamza, Hz. Muhammed'in amcasıdır. Hayatta olduğu müddetçe yeğenini müşriklerden gelecek tehlikelere karşı korumuş, her türlü ihtiyacında ona destek olmuştur. *Manzûm Siyer*'de Hz. Peygamber'i üzgün gören Hz. Hamza'nın yeğeni ile ilgilenmesi onu Ebû Cehil'in verdiği eziyete karşılık vermek suretiyle korumasına yer verilmiştir. Ayrıca Hz. Hamza'nın Müslüman oluşu da anlatılmıştır.

İbn-i ʿAbdullāha eylersiñ sitem
Lāzım oldı saña ḥaddiñ bildirem (1065)

Böyle didik de urup el arḳası
Küy-veş ġalṭān ider ol nākesi (1066)

İtdi iḫlāṣ ile İslāmı ḳabūl
Eyledi telḳīn-i dīn aña rasūl (1080)

Savaşta öne atılması ve Allâh düşmanlarına karşı ataklığından dolayı Hz. Hamza'ya "Allâh'ın arslanı" ünvanı verilmiştir. O, Bedir savaşı günü kendisi için "Ben Allâh'ın ve Resûlü'nün arslanıyım!" demiştir.[140] Hz. Muhammed, amcası Hz. Hamza hakkında şu sözleri söylediği rivâyet edilmektedir: "Nefsim elinde olan Allâh'a yemin ederim ki, yedi gökte 'Hamza bin Abdülmuttalib' Allâh'ın ve Resûlü'nün arslanıdır."[141]

Çünki aldı intiḳām ol *şīr-ner*
Mescide geldi o merd-i muʿteber (1069)

2.2.4.12. Hz. Hatice

Hz. Hatice Hz. Peygamber'in ilk zevcesidir. Milâdî 556 yılında Mekke'de doğduğu anlaşılmaktadır. Soyu dedelerinden Kusay'da Rasûl-i Ekrem'in soyu ile birleşir.[142]Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in mübarek anneanneleri olup, Hz. Peygamber'in nübüvvetiyle birlikte ona ilk inanan kişidir. *Manzûm Siyer*'de Hz. Hatice, ticaretle uğraşan, gayet akıllı, huzurunda kimseyi reddetmeyen, Hz.

[140] Nihat Altıntaş, **Dillere Destan Sahabeler**, Işık Yayınları, İstanbul, 2009, s. 22.
[141] Altıntaş, s. 23.
[142] Mehmet Yaşar Kandemir, "Hatice", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 1997, Cilt: 16, ss. 465-466.

Peygamber ile akrabalığı bulunan, kibar, cömert ve serveti oldukça fazla olan biri olarak tanımlanır. Bununla birlikte *Manzûm Siyer*'den Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber'e duyduğu derin sevgi ve saygı ile aşkını gizleyerek kimseye söylememesinden Hz. Hatice'nin his dünyasına dair bilgiler edinmekteyiz. Ayrıca eserde Hz. Peygamber ile Hz. Hatice'nin evliliği detaylı olarak anlatılmıştır.

Anıñ içün güş idince ismini
Şevḳ-i bī-tāb itdi cān ü cismini (233)

Ṣādıḳ idi ʿaşk-ı Aḥmedde o māh
ʿAşḳ-ı ḳurb-ı ḥażrete gösterdi rāh (855)

Abdülfettah Şefkat Efendi ayrıca eserde Hz. Hatice'nin mübarek torunlarının ninesi, Hz. Peygamberin kıymetli eşi olduğunu, ilk iman eden kişi olup mahşer günü kadınlara şefaatçi olacağını, cennet ehlinin tamamından daha üstün olduğunu söyler.

Āliñ oldı ceddesi ḳadr-i refiʿ
Rūz-ı maḥşer mü'mināta hem şefiʿ (860)

Cümle-i İslāmda sābıḳ odur
Cümle ehl-i cennete fāiḳ odur (864)

Manzûm Siyer'de Hz. Hatice'nin her an Hz. Peygamberin hizmeti ile meşgul olup, tüm malını Hz. Peygambere hibe edecek kadar ona bağlı olduğundan, ilk vahiyden sonra Hz. Muhammed'in duyduğu korku ve endişe karşısında Hz. Hatice'nin soğukkanlılıkla onu teskin edişinden bahsedilir.

Ḫāṭırın gözlerdi ümmü'l-mü'minīn
Kimseye virmezdi aṣlā ḥizmetin (872)

Hep anıñdır görülen bu mülk ü māl
Hībe itdim şāhid olsun ẕü'l-celāl (898)

Eserde Hz Hatice kendi isminin dışında bazı sıfat ve lakaplarla anılmıştır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

Gülruh (763, 821), **Dildâr** (833, 213), **Mahbûb-ı Habîb-i Zü'l-Minen** (862), **Mahrem-i Fahr-i Cihan** (863), **Bihterîn-i bâ-tüvân-ı ins ü cân** (863), **Mâh/Meh** (532, 564, 666, 674, 721, 723, 769, 835, 853, 855, 881, 930), **Mah-Cebîn**

(895), **Mah-cemâl** (969, 986), **Meh-Cenâb** (631), **İsmetli Mâh** (284, 746), **Mâh-ı müşkîn-nigâb** (892), **Mah-rû** (529, 632, 638, 747, 974), **Cân-ı Cihân** (937), **Bâ-vefâ** (939), **Ümmü'l-mü'minîn** (854, 859, 872, 923, 1173, 1203), **Kerîme** (158, 621, 858), **Cedde-i Pâk-i Hüseyin ile Hasan** (862), **Mihribân** (935, 964), **Zîbâ-nigâr** (258), **Fahr-i Nisâe'l-âlemîn** (557, 993), **Seyyide** (193, 265, 272, 308, 533, 581, 583, 598, 625, 745, 812, 861), **Ümmehât-ı Mü'minînin Akdemi** (994), **Ezvâc-ı Nebînin Ekremi** (994), **Duhter-i Huveylid** (713), **Bint-i Hüveylid** (154), **Nigâr** (158, 521, 537), **Hûb-rû** (531), **Gülizâr** (250, 548, 657), **Pâk** (616, 618), **Perî** (560, 629, 655, 817, 877, 971), **Kân-ı Kerem** (627), **Erbâb-ı Himem** (627), **Reşk-i Perî** (654), **Reşk-i Hûr** (656), **Hûr-i Zâd** (663), **Hûr-i Cebîn** (680, 753), **Sahib-i Cemâl** (706), **Mehlikâ** (673), **Nâzenîn** (512, 992), **Hemser-i Sultân-ı Levlâk** (121), **Hâk-i Pây-ı Tâc-ı Eflâk** (121), **Kerîm-i Cedde-i Sibteyn** (122), **Evvelîn Zevce-i Şeh-i Kevneyn**(122), **Pür-usûl** (52), **Hemser-i Fahr-i Rasûl** (53), **Nîk-Nâm** (282)

2.2.4.13. Hz. Mariye

Mariye Hz. Peygamber'in eşlerindendir. Mısırlı olup Hristiyan bir hanımdı. Mısır hükümdarının hediyesi olarak Hz Peygamber'e gönderilmiştir. Hz. Peygamber ile evlenmek suretiyle onun mübarek eşi ve İbrahim adındaki çocuğunun da annesi olmuştur.[143] Abdülfettah Şefkat Efendi Mariye ile ilgili olarak onun din ehlinin müşfik, şefkatli annesi olduğunu söyler ve Hak Teâlâ'dan onun ruhunu nurlandırması duasında bulunur.

Maḥrem oldı bezm-i ḫāṣ-ı Māriye
Oldı hem ümmü 'l-veled ol cāriye (1150)

Belki oldı çün şeh-i dīne ḳarīn
Oldı ümm-i müşfiḳ-i her ehl-i dīn (1151)

2.2.4.14. Meysere

Meysere Hz. Hatice'nin kölesidir. Hz. Peygamber Hatice'nin yanında çalışmaya başladıktan sonra Şam'a giden ticaret kervanda Hz. Peygamber ile birlikte Meysere de bulunuyordu. Yolculuk esnasında Meysere Peygamber'in olağanüstü

[143] Hamidullah, Cilt:2, s. 691; Ayrıca bkz. Frants Buhl, "Mâriye", **İslam Ansiklopedisi**, MEB Yayınları, İstanbul, 1957, Cilt: 7, ss. 340-341; Adnan Demircan, **Hz. Peygamber'in Ailesi ve Aile Hayatı**, Ufuk Yayınları, İstanbul, 2014, ss. 65-66.

hallerine şahit olmuş ve Hatice'nin emriyle onu daima korumuştur.[144] Hz. Hatice Hz. Peygamber'le evlendiği zaman düğünde Meysere'yi azad etmiştir.

Var idi bir ʿabdi ismi Meysere
Ḥāẓır idi mülk ü māla yeksere (262)

Hem emīn ü hem ṣadāḳatkār idi
Pāk-i dāmen ʿāḳil ü hūşyār idi (263)

2.2.4.15. Mukavkıs

Hz. Peygamber İslam'a davet için çeşitli ülkelerin yöneticilerine elçileri aracılığıyla mektuplar göndermiştir. Mısır hükümdarı Mukavkıs da İslam'a davet edilmiştir. Mukavkıs İslam'ı kabul etmemiş ama Hz. Peygamber'e hediyeler ve iki cariye ile birlikte selam göndermiştir.[145]

Mıṣr ṣulṭānı Muḳavḳısdan selām
Geldi hem üç yādigār ey nīk-nām (1145)

Biri düldül biri daḫi ẕü'l-fiḳār
Hem kenīzek iki māh-ı gülʿizār (1146)

2.2.4.16. Necâşî

Necâşî Habeşistan kralıdır. Mekke'de müşriklerin bilhassa zayıf gördükleri müslümanlara yaptığı eziyet karşısında daha fazla dayanamayan bir grup Müslüman Habeşistana göç edince Necâşî onlara sahip çıkmış ve onların ülkesinde emniyet içinde yaşamaları için imkân sunmuştur. Nitekim daha sonra Hz. Muhammed'in devlet yöneticilerine yazdığı İslam'a davet mektuplarına Habeş kralı Necâşî olumlu cevap vererek Müslüman olmuştur.[146]

Bendelik ʿarż eyledi şāh-ı Ḥabeş
Ḳıldı hem ḫayli tuḥfeler pīşkeş (1144)

---

[144] Hamidullah, Cilt: 1, s. 58; Ayrıca bkz. Demircan, s. 35.
[145] Adolf Grohmann, " Mukavkıs", **İslam Ansiklopedisi**, MEB Yayınları, İstanbul, 1960, Cilt: 8, s. 572.
[146] Arent Jan Wensınck, "Necâşî", **İslam Ansiklopedisi,** MEB Yayınları, İstanbul, 1960, Cilt: 9, s. 153.

2.2.4.17. Varaka b. Nevfel

Peygamber'in zevcesi Hatîce'nin amcasının oğludur. Varaka, Tevrat, İncil gibi dînî kitapları okumuş ve bunları bilen şahısların sözlerini dinlemiş bilgili bir adamdı. İbranîce de biliyordu. Kitâb-ı Mukaddes'i çok incelemiş ve onu Arapça'ya çevirmiştir. Hatîce Varaka'nın bilgisine ve görüşlerine inanır, yakını olması münasebetiyle -bilhassa babasının ölümünden sonra- hemen her işinde ona danışırdı. Muhammed ile evleneceği zaman böyle yaptığı gibi, eşinin peygamberlikle vazifelendirildiğinde tereddütlere düşünce Varaka'ya gitmiş, Varaka onun peygamberliğini Hatîce'ye müjdelemiştir.[147]

Var idi ol ʿaşırda bir pür-uşūl
Kim Ḫadīceyle birāder idi ol (222)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MANZÛME-İ SİYER-İ NEBÎ'NİN TANITIMI

3.1. MANZÛME-İ SİYER-İ NEBÎ'NİN TAVSİFİ

Eserin orijinal adı "*Manzûme-i Siyer-i Nebî ve Fezâil-i Evlâd-ı Rasûl*" olup elimizdeki nüsha müellif hattıdır. Müellifin adı ve vefat tarihi eserin ilk sayfasında kırmızı mürekkep ile "Bağdâdî Abdulfettah Şefkat Efendi vefatı 1242" olarak belirtilmiştir. Yapılan tüm araştırmalar sonucunda başka nüshası tespit edilememiştir.

Cildin evsafı: Mukavva kapak

Dili: Türkçe

Yazı: Rik'a yazı olup, başlıklar kırmızı mürekkeb ile yazılmıştır.

Varak: Toplam 35 varaktır. 35. varak boştur.

Kağıt: Avrupa kağıt

Satır: 15 – 20

Eb'ad: 198 x 130 (192 x 104) mm

---

[147] Neşet Çağatay, "Varaka", **İslâm Ansiklopedisi**, MEB Yayınları, İstanbul, 1986, Cilt: 13, s. 206; Ayrıca bilgi için bkz. Bünyamin Erul, "Varaka b. Nevfel", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Ankara, 2012, Cilt: 42, ss. 518-519.

Eserin ilk beyiti:

Maṭla‘-ı dībāce-i naẓm-ı Kerīm
Oldı *Bismillāhi ’r-raḥmāni ’r-raḥīm* (1)

Eserin son beyiti:

Ola lā-yuḫsa ṣalāt ile selām
Ravża-i pāk-i rasūle ve ’s-selām (1231)

3.2. ÇEVİRİ YAZIMDA TAKİP EDİLEN USUL VE ESASLAR

a. Müellif bazen iptal ettiği harekenin üzerine kısa dik bir çizgi çekmiş, böylece kelimenin yanlış okunmasını engellemiştir. Metin buna göre okunmuştur. Müellif tarafından yapılan hatalar, düzeltilmesi gereken kelimeler, beyitler, sayfa kenarlarında satır boşluğunda düzeltilmiş yahut kelimenin üzeri çizilerek hemen altında veya üstünde tekrar yazılmak suretiyle tashih edilmiştir. Bu düzeltmeler ayrıca metinde dipnotlarda belirtilmemiştir.

b. Tashihin veya ilave yapılacak kelime veya satırların yanına[]işareti getirilmiş, sayfa kenarında ilgili beyitlerin hizasında yine aynı işaret kullanılarak kelime ilavesi veya düzeltmesi yapılmıştır.

c. Arapça veya Farsça mürekkep kelimelerde, kelimeler arasına kısa çizgi "–" konulmuştur. Ser-be-ser, çâr-yâr, dem-be-dem gibi

d. Farsça isim ve sıfat tamlamālarında izâfet veya sıfat kesresi, muzâf ve mevsûfa kısa çizgi "-" ile bağlanmış ve "-ı,-i ; -yı,-yi" şeklinde yazılmıştır. "Hudâ-yı Zü'l-Celâl, Da‘vâ-yı Kirâm"gibi

e. "ile" ve "içün" kelimeleri kendinden önceki kelimeye bitişik yazılmış ise bitiştiği kelime ile arasına (-) işareti koyulmuştur. "Hakk-içün"gibi. Arapça terkipler ise örnekteki gibi yazılmıştır: "Ümmü ’l-mü ’minīn, Zü ’l-minen, Raḥmeten li ’l-‘ālemīn"gibi

f. Farsça kelimelerdeki vâv-ı madûleler, düz yazının biraz üstüne "v" harfi konularak gösterilmiştir. "Ḫ̆āb, Ḫ̆āher, bed-ḫ̆āh"gibi

g. Atıf vav'ları "u, ü;vu, vü" olarak yazılmışlardır. "Ḫata vü sehiv, ins ü melek, Ḫās ü ‘ām"gibi

h. "bî", "mâ", "pür", "veş", "ser", "nev", "âsâ"gibi Farsça veya Arapça ek alan kelimelerde birleşen iki kelime arasında (-) işareti kullanılmıştır. "Bahar-âsâ, pervâne-veş, tâvus-veş, ser-dâniş, pür-nûr, bî-gümân" gibi.

ı. Eserde bazı Türkçe kelimelerin orijinalliği bozulmamış, Eski Anadolu Türkçesindeki şekilleri ile kullanılmıştır. (Görmeyesir, İtmeyesir, İdesir, Olısar, vb.)

i. "Ne oldu, Eğer, Koy, İçin, Ki eylemişsin, Ki eyleye " kelimeleri müellif tarafından vezin gereği "N'oldı, Ger, Ko, Çün, K'eylemişsin, K'eyleye" şeklinde yazılmıştır. Ayrıca okunuştan kaynaklanan bazı durumlarda, kelimelerin vezne uygun şekilleri esas alınmıştır. "gülistan-gül-sitân" gibi.

j. Metinde her beş beyitte bir numara verilmiştir.

k. Türkiye Türkçesinde uzun vokal bulunmadığı için Türkçe kelimelerde imâle sebebiyle uzun okunması gereken vokaller transkripsiyonda gösterilmemiştir. Ayrıca zihaf yapılması gereken yerlerde uzatma işareti konulmamıştır.

l. Türkçe kelimelerdeki ve eklerdeki "b" sesi "p" olarak yazılmıştır. "hep, gelüp, olup, gidüp, eyleyüp, açup, çıkup vs." gibi. Arapça ve Farsça kelimelerin ve bazı özel isimlerin metindeki şekilleri değiştirilmeden yazılmıştır. "Ebû Tâlib, Ahmed, Ebû Leheb" gibi.

m. Metinde eser adları, âyet ve hadis iktibasları italik olarak yazılmıştır.

n. Özel isimlerin ilk harfleri büyük yazılmış; fakat kelimeye eklenen ekler apostrofla ayrılmamıştır.

o. Allah lafzı muzafun ileyh olduğu durumlarda apostrof (') ile ayrılmıştır."Bismi'llâh, Rasûlu'llâh, Zikru'llâh"gibi.

ö. Metinde geçen ayet ve hadislerle birlikte manen veya telmih yolu ile iktibas yapılan hadisler ve eser adları metin analizinde italik yazı bile belirtilmiştir.

ş. Aña: oña, itdi: etdi, öldi: öldü, -dur/ -dür: -dır/-dir, niçün: niçin, çünki: çünkü, vb. kelimelerin ilk şekilleri kullanılmıştır.

t. Osmanlı Türkçesinde kullanılıp da bugünkü alfabede bulunmayan harfleriçin aşağıdaki transkripsiyon sistemi kullanılmıştır.

ء	: ʾ
ث	: S̱,s̱
ح	:Ḥ,ḥ
خ	:Ḫ,ḫ
ذ	: Ẕ,ẕ
ص	: Ṣ,ṣ
ض	:Ż,ż,Ḍ,ḍ
ط	: Ṭ,ṭ
ظ	:Ẓ,ẓ
ع	:ʿ
غ	:Ġ,ġ
ق	:Ḳ,ḳ
ك	:Ñ,ñ

Arapça ve Farsça kelimelerdeki med harfleri aşağıdaki şekilde gösterilmiştir:

آ	:Ā,ā
و	:Ū,ū
ى	:Ī,ī

3.3. MANZÛME-İ SİYER-İ NEBÎ (METİN)

Bismi'llāhir'raḥmānir'raḥīm

Fā ʿi lā tün/ Fā ʿil ā tün/ Fā ʿi lün

1b. 1. Maṭlaʿ-ı dībāce-i naẓm-ı Kerīm
Oldı *Bismi 'llāhi 'r-raḥmāni 'r-raḥīm*

Hey 'et-i ṭuġrā-yı menşūr-ı ilāh
Naḳş-ı *bismi 'llah*dır bī-iştibāh

Tā ki tenfīẕ ide ol emri güzīn
Naṣṣ ile teblīġ-i ḥükm-i mürselīn

ʿĀleme necm-i hidāyet olalar
Rehber-i rāh-ı ʿināyet olalar

5. Māḥi-i küfr ü ḍalālet olmaġa
Ḳāliʿ-i şirk ile bidʿat olmaġa

Enbiyālar cümleten me 'mūrdur
Vaḥy-i münzel onlara menşūrdur

Enbiyālardur emīri 'l-ceyş-i dīn
Oldı şāhenşāh-ı ḫatmi 'l-mürselīn

Enbiyālar ḫayline sulṭān odur
Nūr-ı pāk-i ḥażret-i Sübḥān odur

Cāme-i *levlāk* ḫilʿatdür aña
Hem *le-ʿamrük* tāc-ı ʿizzetdür aña

10. Luṭfına fevc-i melek muḥtācdur
Taḥt-ı cāhı süllemi *miʿrāc*dur

Bende-i fermanıdur ins ü melek
Hem anıñ-çün yaradılmış nüh felek

ʿArş-ı ḫāk-i pāyını efser ḳılup
Ruḥ-ı aʿẓam medḥini ezber ḳılup

Oldı çün cism-i şerīfi nūr-ı pāk
Sāyesini almadı āġūşa ḫāk

Ḳande pertev-baḫş ola nūr u sürūr
Sāye ẓulmetdür olur elbette dūr

15. Nice öñden göre ol faḫr-i enām
Böyle ardından görürdi ve'ṣ-selām

Şemsdür ẕāt-ı şerīf-i aḳdesi
Āfitābıñ ola mı pīş ü pesi

Nūr-ı Ḥaḳdur raḥmeten-lī'l-ʿālemīn
Nūrda pīş ü pes olmaz bil yaḳīn

Şāhsuvār-ı ḫayl-i ʿAdnānī odur
Mehbit-i āyāt-ı furḳānī odur

2a. Ketf-i pākinde o mühr-i pür-żiyā
Oldı şāhid ki ola ḫatm enbiyā

20. Cümle maḫlūḳāta ol vālā-neseb
Oldı raḥmet nāme-i memhūr-ı Rab

Ḥüccet-i ẓahriyyedir ẕāt-ı Rasūl
Buldı temmet ḫayr ile ḥüsn-i ḳabūl

Esved ü aḫmer ṭufeyl-i rāhıdur
Çarḫ-ı ezraḳ bir kühen ḫarkāhıdur

Olmasaydı Ādeme nūrı ḳarīn
İmtizāc itmezdi aṣlā mā' vü ṭīn

Şurṭa-i luṭf olmasa feyżi demi
Nuḥı irdirmezdi Cudiye gemi [148]

25. Olmasa nūrı Ḫalīle tevemān
Āteş olur mıydı aña gülsitān[149]

Nūrı tā anda nümāyān olmadı
Kebş İsmā'īle ḳurbān olmadı

İtmeseydi nāmını Mūsā menāṣ
Be's-i fir'avnīden olmazdı ḫalāṣ

Feyż-i demden virmese'İsāya fer
Mürde-i iḥyāya bulmazdı ẓafer

Ẕātına meddāḫdur Ḫayy [u] Ḳadīm
Nice medḥ ide anı ṭab'-ı saḳīm

30. Kimse ol vadide cevlān idemez
Gelse Ḥassān iki ḫaṭve gidemez

[148] Müellif sayfa kearında bu satıra açıklama niteliğinde olan şu satırı yazmıştır. "Cudiye irmezdi Nūḥı ol gemi"
[149] Müellifin bu satıra mukabil olarak yazdığı satır sayfa kenarında şu şekildedir: "Āteş olmazdı mişal-i gülsitan"

Ey şefī‘ a ’l-müẕnibīnā serverā
Ey kerem-kān-ı ‘ināyet göster a

Pür-günāhım rū-siyāhım şerm-sār
Na‘tıña itdiyse ḫāmem ictisār

Laġziş-i pāyın anıñ ma‘ẕūr ṭut
*Lā-teḫaf*la göñlüni mesrūr ṭut

Bir gedā şāha götürse armaġān
Olur iḫsāna vesīle bī-gümān

35. Yoḫsa ḫāşā Şāha lāyıḳ ola ol
Pāk-i ṭab‘ına muvāfıḳ ola ol

Līk budur ‘acz ile efkende key
Cān ile ‘arż-ı ḫulūṣ-ı bende key

Eylerim āl ile evlādıñ şefī‘
Ta ola maḳbūl-i dergāh-ı refī‘

Gerçi bir cins-i muḫaḳḳardur sözüm
Zerreden biñ kerre kemterdür sözüm

2b. 40. Eyleme bu müstemendi nā-murād
Çār-yārıñ ḫürmeti-çün ey Cevād

Vay eger olmazsa luṭfuñ destgīr
Nefs-i şūm elinde ḳaldım ben esīr

Ne ʿibādet ne semāḥat ne ṣevāb
Tā ebed müstevceb-i ḳahr u ʿaẕāb

Līk ümidim bu durur Ḥayy [u] Celīl
ʿAvf ide çün āliñe düşdüm daḫīl

Luṭf-ı aşş itmez ẕelīlin çünki red
Var ümidim ideler baña meded

Yā ilāhī nūr-ı Aḥmed ḥaḳḳ-içün
Āl ü evlād-ı Muḥammed ḥaḳḳ-içün

Tāʿat-ı ṣıddīḳ-ı ekber ḥaḳḳ-içün
ʿAdl-i Fārūḳ-ı dil-āver ḥaḳḳ-içün

Hem ḥayā-yı ḥażret-i ʿOsmān içün
Hem ʿaṭāyā-yı şeh-i merdān içün

Güşvār-ı ʿarş iki sırdır ḥaḳı
Cümleten aṣḥāb-ı peyġamber ḥaḳı

Muṣṭafāya ṭabʿımı meddāḥ ḳıl
Genc-i naʿta ḫāmemi miftāḥ kıl

Tā ola ġavvāṣı ṭabʿım dür-feşān
Dehride bir nev-eser ḳılsun ʿayān

Tā Ḫadīce ḥażreti ol pür-uṣūl
Nice oldı hem-ser-i faḫr-i rasūl

Şāma nice gitdügin faḫr-i enām
Hem nüzūl-i vaḥy-i aḥvālin tamām

Bülbül-āsā ʿaşḳ ile yād eyleyem
Bu mübārek şüġle bünyād eyleyem

El-ḥaẕer ey ḫāme-i şīrin-zebān
İtme bu vādīde iṭlāḳ-ı ʿayān

ʿAczden ḳıl bu ṭarīḳa ẕād-i rāh
Tā seni maḳṣūda irgüre ilāh

Āġāz-ı Ẕemẕeme Ṭırāzī-yi Ḳalem-i Ferḫunde-dem ʿAndelīb-āsā Der-Gülşen-i Naʿt-ı Muḥammed Ṣallallāhu Teʿālā ʿAleyhi ve Sellem ü Sebeb-i Naẓm-ı Dāstān-ı Sulṭān-ı Firişte-Ḫıdem

Ḥabbeẕā ey ḫāme-i bülbül-nevā
Şevḳ ile āġāzeye kıl ibtidā

3a. Bāġ-ı naʿt içre nevā-sāz ol yüri
Naġme-senc-i ṭarz-ı iʿcāz ol yüri

Bir naġam ḳıl eyleye çün anı güş
Bülbül-i bāġ-ı cinândan gide hūş

Āhıma demsāz ḳıl āġāze key
Evc-gīr it şöhret ü āvāze key

Geç ʿırāḳdan eyle āheng-i ḥicāz
Ol nevādur ehl-i ʿaşḳa çāre-sāz

Çün Ḥicāz oldı o māhıñ meskeni
Ẕikri iḥyā itmede cān u teni

Menzil-i maḥbūb-ı Rabbānī odur
Mehbiṭ-i āyāt-ı Ḳurānī odur

Ravża-i şeh-i rusüldür çün o ḫāk
Būyına ola fedā ṣad cān-ı pak

Gird-i ḫāki küḥl-i çeşm-i cān ola
Ṣad hezārān cān aña ḳurbān ola

Ḳıṣṣa-i şevḳe çü yoḳdur intihā
Ḳıṣṣaya yeġdür ḳılınsa ibtidā

Nūr-ı pāk-ı ḥażret-i ḫayru 'l-beşer
Ṣulbden ṣulbe idüp seyr ü sefer

Tā sa'ādetle o nūr-ı feyż-i bār
Ṣulb-i 'Abdullāhda ḳıldı nūr ḳarār

Vaḳti geldi çün tecellā eyleye
Gülşen-i nāsūtı me 'vā eyleye

Heykel-i pür-nūra zīb ü fer vire
Teşnegānıñ 'aşḳına Kevşer vire

Āmine ḫātūna naḳl itdi o nūr
Andan itdi dehre lebrīz-i sürūr

Heft māh iken o sulṭān-ı 'azīm
Öldi 'Abdullāh olup dürr-i yetīm

Gevher-i yek-dānedir ol pür-kerem
Bī-ṣadef oldıysa ol dürre ne ġam

Heft-i sāle olıcaḳ ẕāt-ı rasūl
Māh-veş itdi Āmine hem üfūl

Çünki seyfe Ḥaḳḳ dürür ol ẕāt-ı pāk
Ger ḳurābı olmasa anıñ ne bāk

Eylesem ta'ẓīm-i ecdād-ı rasūl
Beni cāhil ṣanma sen ey bū'l-füżūl

Söylemiş zīrā ki ol ḫayru'l-beşer
Oldı aṣlāb-ı kirāma cilve-ger

Ṣulb-i müşrikden nümāyān olmadı
Cedd-i pāki şirke pūyān olmadı

Bī-nikāḥ olan nisā-i müşrikīn
Olmadı ol nūr-ı tābāna ḳarīn

Gerçi fetret içre cāhil ḳaldılar
Līk 'aḳl ile Ḫudāyı bildiler

Vālidiñ çün ismi 'Abdullāhdur
Dāl olur Allāhdan āgāhdur

Cennete girer disem olmaz günāh
Naṣṣ-ı *len neb'as* olur baña güvāh

Sācidīn içre teḳallüb āyeti
Def' ider rūy-ı süḫandan şübheti

Mesken-i ceddinde faḫr-ı mürselīn
Oldılar mihr-i saʿādetle mekīn

Aña ʿAbdu'l-muṭṭalib gam-ḫᵛār idi
Cümle evlādıyla ḫidmetkār idi

Ḥāżır idi her neye eylerse meyl
İtdi ferzendānını aña ṭufeyl

Tā idince sū-yı ḳabre riḥleti
Kendüye farż itmiş idi ḫidmeti

Çünki rūz-ı ʿömrine irişdi şeb
Ḥażret-i Bū Ṭālibi ḳıldı ṭaleb

Didi ey cānım oġul ben giderim
Muṣṭafāyı saña teslīm iderim

Rütbe-i ʿālīsini derk eyle sen
Ġayrı kār u bārıñı terk eyle sen

Böyle ümīd eylerim bunu cüvān
Ola faḫr-i dūdmān u ḫāndān

ʿĀl-i ʿAdnāna vire bir nām ü şān
Ḥaşr olunca ola meşhūr-ı cihān

Cebhesinde fer-i şāhı var anıñ
Feyż-i envār-ı ilāhı var anıñ

Ger dilersen olayım ḫoşnūd ben
Ḫizmetinden olma bir dem dūr sen

Çün tamām itdi kelāma ol hümām
İtdi ʿazm-i mülk-i bāḳi veʾs-selām

Ḥaḳ Teʿālā anı mesrūr eylesiñ
Niyyetiyle anı meʾcūr eylesiñ

Ḫāne-i Bū Ṭālibe gitdi rasūl
Dostlar şād oldı düşmenler melūl

4a. Ṭutar idi anı cānından ʿazīz
Kendisi lala olup ehli kenīz

Ḫizmetin minnet bilürdi cānına
Bāʿiṣ-i rifʿat bilürdi şānına

Ḥażret-i Bū Ṭālibiñ ḥaḳḳında hem
Var eṣerzīrā o zāt-ı muḥterem

Çünki merkin sāġirīn nūş eyledi
Dehr-i ġavġāsıñ ferāmūş eyledi

Şīr-i Yezdān didi ey ṣadr-ı celāl
Gitdi ʿammiñ fevt olup ol şeyḫ-i ḍāl

Buyururlar yā ʿAlī ʿamm dime ḍāl
ʿAvf ide anı Ḫudā-yı ẕüʾl-celāl

Terbiye itdi rasūl-i Ḥaḳḳı ol
İtmeyiser Ḥaḳ anı ḍāl u melūl

Vārid oldı ḥażret-i ʿAbbāsdan
ʿAmm-i peyġamber o ḫayruʾn-nāsdan

Kim Ebī Ṭālib olunca muḥtażar
Ḥāline ḥayretle eylerdim naẓar

Hems ile gördüm ki söyler bir kelām
Güş urup derk eyledim anı tamām

Cān ile tevḥīdi tekrār eyledi
Hem Rasūlu'llāhı iḳrār eyledi

Ger buña īmān-ı ye'ş itdiñse nām
Anı sen di ben diyemem ve's-selām

Yandı nār-ı reşk içinde Bū Leheb
Ol şehe buġż eyler idi bī-sebeb

Çünki ẕātında şeḳāvet var idi
Nār-ı sūzāna liyāḳat var idi

Nūr-ı ḫūrdan neyleye ḫuffāş leīm
Nefret eylerdi Muḥammedden ʿaẓīm

Daḫi anıñ gibi Bū Cehl-i laʿīn
Eyler idi Muṣṭafāya buġż u kīn

Allāh Allāh ne ʿaceb ṣırdır bu ḥāl
Künhuni derk eylemez fikr ü ḫayāl

Raḥmeten-li'l-ʿālemīn iken o şāh
İtmemiş ki kimseye bir kubḥ nigāh

Yāne oldı bu leīmāne sebeb
İtdiler iẓhār-ı vaḥşet ey ʿaceb

Cāndan ola bendesi bīgāneler
Kend ü eʿmāmı ḥasedle yanalar

4b. Dūrler nūrundan ola feyż-yāb
Almaya nezdīk-i süfle nūr u tāb

Tāb-ı tebbetle biri maḥrūr ola
Bāb-ı Ḥaḳdan birisi mehcūr ola

120. Anlara nisbet Ḫadīce ḥażreti
Ẓāhirā dūr iken o şehden ḳati

Hemser-i sulṭān-ı *levlāk* oldı ol
Ḫāk-i pāyı tāc-ı eflāk oldı ol

Ol kerim-i cedde-i sibṭeyn ola
Evvelīn zevc-i şeh-i kevneyn ola

ʿAks-i luṭf u ḳahr-ı Ḥaḳdur iş bu ḥāl
Ḥikmetinden ʿaḳl olur ḥayrān u lāl

Eyledi çün nice māh u sāl o şāh
Mesken-i Bū Ṭālibi ārām-gāh

125. Ḳadd-i dil-cūsı olup serv-i çemān
ʿArʿar-ı dilkeş ḫirām-ı bāġ-ı cān

Sidre vü Ṭūbā esīr-i ḳāmeti
Aṭlas-ı eflāk-i ʿaṭf-ı ḫilʿati

Şīve-i reftārına ḥayrān melek
Şemʿ-i ruḫsārına ser-gerdān felek

Āhuvāne ol nigāh-ı pür-fiten
Oldı dāġ-ı reşk-i āhū-yı ḫuten

Ḥüsn ile āvāze şaldı ʿāleme
Medḥi ile dehr olup pür zemzeme

Küḥl-i *mā-zāġ* ile çeşmi sürme-sā
Cilve-gāhı rāh-ı rāst-ı *mā-ṭaġā*

Mihr-i ruḫsārına ʿālem müşteri
Ḫandesine bende ḥūr ile peri

Ḫandeye taḥrīk-i leb ḳılsa o şāh
İttibāʿ eylerdi aña mihr ü māh

Debrederse laʿlini ol māh-veş
Iżdırāb eylerdi māh ile güneş

Her ḳaçan güftāra gelse ol Ḫalīl
Laʿli nābinden aḳardı selsebīl

Leẕẕet-i güftārını kim ḳılsa güş
Anda aşlā ḳalmaz idi ṣabr u hūş

Vaṣlına gerçi cihān müştāḳ idi
Kimseye meyl eylemezdi ṭāḳ idi

Cümle ḫātūnlar bu sevdāya esīr
Kim ola cüfti o şāh-ı bī-naẓīr

5a. Var idi bir ʿammesi ʿĀtike nām
ʿAḳl-ı rüşd ile şehīr-i ḫāṣ u ʿām

Vacib et-tekrīm-i rūşen raʾy idi
Aşlı gibi ḳadri hem vālā idi

Cān ile yār idi faḫr-i ʿāleme
Ġām-kār idi ḥabīb-i ekreme

Geldi bir gün ḫāneye ol nīk-nām
Dir Ebū Ṭālibe andan ey hümām

Sen bilürsiñ bu cüvān-ı baḫtiyār
Oldı ʿAbduʾl-muṭṭalibden yādigār

Vaḳt irişdi kim anı şād idevüz
Bir aşīle birle dāmād idevüz

Alavuz ʿālī-neseb bir duḫteri
Tā ḳırān itsün güneşle müşteri

Cüftisizlik Ḫāliḳa lāyıḳ hemān
Cüft ile ārām ṭutdı ins ü cān

Herkesiñ kim olmaya bir maḥremi
Eylemez ārām-ı ḳalb-i bī-ġamı

Bā-ḫuşūş geçdi yigirmiyi yaşı
Meyl ider elbette ṭabʿ-ı bī-ġışı

Çün Ebū Ṭālib işitdi bu sözi
Derd ile bir āh idüp ṭoldi gözi

Didi ḫ ̌āher bende bunı bilürüm
Rūz şeb bu fikri ben de ḳılurum

Līk yoḳdur destimizde sīm ü zer
Bezl idüp bu kāre virem zīb ü fer

Gerçi anda hem neseb var hem ḥaseb
Oldı amma ehl-i ʿālem zer ṭaleb

Aṣlımızda gerçi yoḳdur ḳīl ü ḳāl
Māldur lāzım buña ey pür-kemāl

Didi ben bu kāra çāre bulmuşum
Anıñ içün ḫāneñize gelmişim

Kārbān-ı bint-Ḫuveylid ey hümām
Bu yaḳında idiser āheng-i Ṣām

Ben Ḫadīce ile vardur ülfetim
Red olunmaz ḫażretinde ṣoḥbetim

Hep kibār-ı ḳavmimiz ey nīk-nām
Ḳıldılar ḥıfẓ itmek içün ʿazm-i Ṣām

Kime ücret kimine ḫil‘at virir
Kimine sermāye-i ṣervet virir

5b. Oldı ġāyetle kerīme ol nigār
Hem ḥisāb u ḥaṣra gelmez mālı var

Bu cüvānı aña taʿrīf eylerim
Ḫizmetiñe meyli vardur söylerim

Göndereler ücret ile anı hem
Geldiginde her ne kim ḳılsa kerem

Anıñ ile aña gelin aluruz
Elbet anıñ bir ḳolayın buluruz

Çün Ebū Ṭālibe irdi bu kelām
Gözlerinden yaş aḳıtdı çün ġāmām

Raʿd-veş bir āh-ı sūzan eyledi
Kim ḳamu ḥużżārı giryān eyledi

Āh ile didi ki ḫ̌āher söyleme
Sen beni bu şüġle terġīb eyleme

Ḳavm içinde āl-i Hāşimdir emīr
Var ne bizde tācir u ne müstecir[150]

Ẕātımızdır ḫalḳ içinde muḥterem
Faḳrımızda bāʿiş olmuşdur kerem

Bu sözi herkes bilür bī-ḳīl u ḳāl
Āl-i Hāşim eyleseydi cemʿ-i māl

Nice gence mālik olmaḳ ehl-i kār
Esḫiyāda līk māl itmez ḳarār

Lāzım evlā nām ü şāndur bizlere
Himmet aṣṣī rağbet eylermi zere

ʿĀtike didi aña ey pür-felāḥ
Çün żarūrāt itdi maḥẕūrı mübāḥ

[150] Müellif satır sonunda sayfa kenarında bu bölümü biraz farklı olmakla beraber şu şekilde tekrarlamıştır: " Var ne yoḳdur bizde tüccār u ecīr"

Bunda gelmez nām u nāmūsa keder
Aḳrabādan nice merd-i muʿteber

Bu ʾl- ḥakem hem Bū Leheb Bū Bekr hem
Bu ṭarīḳa ḳıldılar vażʿ-ı ḳadem

Belki vardur bunda Ḥaḳḳıñ ḥikmeti
Kim baña ilhām ider bu ṣoḥbeti

İẕin vir ḳılma benimle bunda lecc
Ṣabr ḳıl *eṣ-ṣabr miftāḥ el-ferec*

175. Dir Ebū Ṭālib n ʾola ey mihribān
Söz seniñ olsun bu raʾy üzre hemān

Līk var gör kim Muḥammed hem ne der
Ger anıñda göñli daḫi meyl ider

Şübhe yoḳdur ḫayr olur encām-kār
Tecrübeyle söylerim bil ey nigār

6a. Her ne işe meyl iderse ol emīn
Maḫż-ı ḫayr olur o kār ey meh-cebīn

ʿĀtike çün bu sözi ḳıldı tamām
Vardı gördi kim o şāha nīk-nām

180. Ḥücrede ṣadra geçüp çün pādişāh
Lemʿa baş olmuş daḫi mānend-māh

Virdi taʿẓīm ile ol şāha selām
Eyledi Aḥmed tevāżuʿla ḳıyām

Ḫayr-ı maḳdem didi ehlen merḥabā
Zahmete bāiş nedür söyle baña

ʿAmmesi dir ey gözüm nūr-ı emīn
Bir ricāya gelmişim bil sen hemīn

ʿAmmiñ ister saña alsun bir gelin
Tā size mūnis ola ol nāzenīn

Ḥüsne mālik ola hem ʿālī-tebār
Cümle iḳbāl-i ʿarabda nām-dār

Pāk-dāmen ola būyı gül gibi
Gīsū-yi ḫam-der-ḫamen sünbül gibi

Gerçi işde saʿy var ihmāl yoḳ
Neylesiñ amma elinde mālı yoḳ

Bize lā-bed māl lāzımdur didi
Ṣoñra anıñ çāresiñ fikr eyledi

Didi anıñ çāresi budur hemān
Şām içün ḥāżır olur bir kārbān

Ḥāżır olmuş cümle fityān-ı ʿarab
Ücretiyle ḥıfẓı içün rūz[u] şeb

Hep Ḫadīce mülkidür ol ḳāfile
Bī-ḥisāb anda metāʿ u rāḥ ile

Misk ü ʿanber dürr ü gevher anda çoḳ
Kimseniñ bunca metāʿ u mālı yoḳ

O ḥaḳḳıyle seyyidedür ʿāleme
Ṭaʿn ider cūd u ʿaṭası Ḥāteme

Her sene ṣad bendeyi iʿtāk ider
Daḫi lā-yuḥṣā faḳīr infāḳ ider

195. Kārbān ile Muḥammed gitse ger
Ẓannım oldur baḫş ide çoḳ sīm ü zer

Ücretiñ ḥillinden ol āgāhdur
Kāsib olanlar ḥabību'llāhdur

Kārdan ʿār itme ey ʿālī-tebār
Bir nice gün ẓaḥmete ḳatlan ne var

6b. Māh-veş seyr it sevād-ı Şāmı sen
Bedr olur seyr ile māh ey mü'temen

ʿĀtike çünki bu sözi söyledi
Faḫr-i ʿāleme bir tebessüm eyledi

200. Didi ey cān bu idi baña heves
Kim cihānı seyr idem bir ḳac nefes

Kerem serdiñ göreyim bu ʿālemīn
Gāh sūrin seyr idem geh mātemīn

Görmeğe Şāmı dilimde meyl vār
Līk itmezdim anı ben āşikār

Dir idi ʿammim ḳaçan ruḫṣat vire
Ne bahāne bula tā ki göndere

Ḫūd anı keşf eylemiş ben dimedin
Sözleri intāḳ-ı Ḥaḳdur bil hemīn

İşte ben gitmeye ḥāżır ṭurmuşum
Emrine cān ile gerden virmişim

Çün Muḥammed gitmeye virdi rıżā
Oldı giryān ʿĀtike ḳıldı duʿā

Geldi anı ʿammine virdi ḫaber
Didi Bū Ṭālib ki ẖ̆āher müjdeler

Her neye meyl eyler ol şāh-ı güzīn
Anda bir ḫayr u saʿādet var hemīn

Şimdi ṭurma işe başla ḳıl ḫüdām
Eyle var benden Ḫadīceye selam

Söyle Bū Ṭālib duʿālar eyledi
Bir ricamız var ḳabūl itsün didi

Baʿd-ezān aḥvāli şerḥ eyle ḳamu
Görelüm tā ki ne dir ol māh rū

ʿĀtike ender zamān oldı revān
Bāb-ı devlet ḫāneye girdi hemān

Maḳdeminden oldı dildāre ḫaber
Anı istiḳbāl idüp ol sīm-ber

Eyledi ṭāvus-ı cennet-veş ḫirām
Nāz ile mihmānına virdi selām

Ḥāl ḫāṭır ṣordı iʿzāz eyledi
Bezm-i ünsā-ünse demsāz eyledi

Eyledi çün resm-i iʿzāzı tamām
ʿĀtike hem ḳıldı tebl̄iġ-i beyān

7a. Çün Muḥammed nāmını güş eyledi
Ḥālet el virdi dili cūş eyledi

Muʿcizin iẓhār idüp ol nām-ı pāk
Bi̇̄d-veş oldı vücūdı lerze-nāk

Iżṭırāb itdi dil-i āvāresi
Āteş̄in oldi gül-i ruḫsāresi

ʿĀlem-i rüʾyāda görmişdi meger
Kim nüzūl itdi yire ḳurṣ-ı ḳāmer

Geldi āġūşında oldı cāy-gi̇̄r
Eyledi arż ile eflākı münī̇r

Var idi ol ʿaṣrda bir pür-uṣūl
Kim Ḫadi̇̄ceyle birāder idi ol

Vākıf-ı esrār-ı Tevrāt idi hem
ʿĀrif-i emr ü işāret idi hem

Görmüş idi vaḥy-i menzilde heman
Ḳurb-i vaḳt-i baʿṣ-i faḫr-i dü-cihān

İsmi Maḥmūd u Muḥammed hem emīn
Ḳāid ü sālār-ı ceyş-i mürselīn

Mekkeden ide ṭulūʿ ol āfitāb
Nūrı ile pür ola buna ḳibāb

Ṣoñra Baṭḥāya ide ʿazm-i sefer
Vire anda dīn-i Ḥaḳḳa zīb ü fer

Çün Ḫadīce didi rüʾyāsıñ aña
Bir zamān medhūş olup ḳıldı ṭaña

Didi ey ḫ̆āher saña çoḳ müjdeler
Olısarsıñ mahrem-i ḫayruʾl-beşer

Rūyı ile ḫāneñiz pür-nūr ola
Vaṣlı ile ḫaṭırıñ mesrūr ola

Ehl-i beyt-i faḫr-ı ʿālem olasıñ
Cennet içre şād u ḫürrem olasıñ

İsm-i pāki bil Muḥammeddür hemīn
Künyesi Buʾl-Ḳāsım ola hem emīn

Anıñ içün güş idince ismini
Şevḳ-i bī-tāb itdi cān ü cismini

ʿĀtikeye didi ey ʿālī-tebār
Yoluña ola fedā her nem ki var

235. Seyyid-i ḳavm oldı cümle nesliñiz
Āl-i İbrāhīmdendür aṣlıñız

Beni bu luṭf ile mesrūr eylediñ
Ḳāle gelmez deñlü mecbūr eylediñ

7b. Var Ebū Ṭālībe it bizden duʿā
Söyle ki maḳbūlümüzdür bu ricā

Gönderiñ ol ẕātı bir kez görelim
Ḫidmete ḳāīl olur mı ṣoralım

Añlıyalum hem daḫi dil-ḫᵛāhını
Virelüm hem daḫi ḫarc-ı rāhını

240. Gerçi ḫidmet itmeye yok iḥtiyāc
Ola ehl-i kārvān başına tāc

Maḳdemiyle kārvān mesʿūd olur
Şübhe yoḳ sermāye deñlü sūd olur

Çünki ʿavdet eyleye ol muḥterem
Lāyıḳınca virilür müjde ḳadem

ʿĀtikeye virdi vāfir armaġān
ʿİzzet ü ikrām ile ḳıldı revān

Baʿd-ezān şevḳ itdi göñlüñ bī-ḳarār
Gözler idi şāh-ı rāh-ı intiẓār

Didi yā Rabbi bu düşmi yā ḫayal
Ey ʿaceb mümkün midür yaḫud muḥāl

Ben ṭāleb itmeden ol ṭālib ola
Bir gedāya pādişah rāġib ola

Kime el virmiş bu devlet ey Ḫudā
Kim ola maṭlūb-ı cān ṭālib aña

Ḳuvvet-i ṭālīʿ baña yār ola mı
Yār ḥālimden ḫaberdar ola mı

Yā ilāhī ḳıl bunı baña naṣīb
Kim ola rūz-ı mülāḳāt-ı ḥabīb

Ḥālini fikr itmede ol gülʿizār
Anı göri oldı bir nūr āşikār

Lemʿasına ẕerre māh u āfitāb
Aña nisbetle güneş müşkīn seḥāb

Ḥayret itdi ol nigārı böyle ġarḳ
Mihr-i tābānda anı ḳılmadı farḳ

Ṣoñra bildi kim degildir āfitāb
Şemsde yoḳdur bu deñlü nūr-ı tāb

Nūr-pāş evlā ḥabībidür anıñ
Cism-i bīmārı ṭabībidür anıñ

Ḳullarına emr idüp ol dem hemān
Aña istiḳbāle olsunlar revān

8a. Cümlesi ḳapuya sebḳat itdiler
Seyyid-i kevnīye ḫidmet itdiler

Bir müzeyyen oṭaya götürdiler
Ṣadr-ı taʿẓīme anı oturtdılar

Çün ḥicāb ardında ol zībā-nigār
Oldı çeşmi māil-i dīdār-ı yār

Her ne kim rāhib ḫaber virmiş idi
Kendüsiñ Tevrātda görmüş idi

260. Cümlesiñ gördi Muḥammede ʿayān
Līk ḳıldı rāzı göñlünde nihān

Bildi kim oldur Rasūle münteẓar
Emrine rām olısardur baḥr u ber

Var idi bir ʿabdi ismi Meysere
Ḫāẓır idi mülk ü māla yeksere

Hem emīn ü hem ṣadāḳatkār idi
Pāk-i dāmen ʿāḳil ü hūşyār idi

Geldi götürdi Ḫadīceden selām
Ḫāṭırıñ ṣordı didi ey nīk-nām

265. Seyyidem eyler size medḥ ü duʿā
Ḫiẓmetiñ bābında emr itdi baña

ʿAvn-i Ḫaḳḳ ile ki çekmez siz taʿab
Uş müheyyādur ne kim ḳılsıñ ṭaleb

Gönlüni ḫoş ṭut eyā cān-ı cihān
Bu sefer ḫayra sebebdür bī-gümān

Esleme hem elbise hem esb ü zīn
Cümle ḫāżır olmuş ey merd-i güzīn

Bir kise hem de zer ḫāliṣ ʿayār
Pīşkeş nāmıyla ḳıldı ber-güẕār

270. Didi bu vech-i muḥaḳḳar ey civān
Ṣāḥibimden oldı size armaġān

Ḫarc-ı rāh olsun didi maʿẕūr ola
Virilür ṣoñra ne kim maḳdūr ola

Ẕātınıñ ḳadrin bilür ol seyyide
Umarım ʿavdetde çoḳ iḥsān ide

Güftü güden ḫavf ider ol māh rū
Yoḳsa başḳa güne lüṭf eylerdi o

Daḫi virdi çoḳ hediyeler baña
Yola çıḳdık da virem anı saña

275. Rāzıñı aġyārdan mestūr ṭut
Ṭāliʿ el virdi diliñ mesrūr ṭut

8b. Hep Ḳureyş ulularu geldi bize
İtmedi bu lüṭfı kim eyler size

Ẓannım oldur ʿāḳıbet ey pür-uṣūl
Dostlar şād ola düşmenler melūl

Olasıñ ḳavm-i Ḳureyşe pīşvā
Pādişahlar ola ḳapuñda gedā

Olasın peyġamber-i āḫir zamān
Cisr-i cāhıñ ola bu heft-āsumān

Şimdiden biñ cān ile oldum ġulām
Bende ki luṭf it ḳabūl it ey Hümām

Faḫr-i ʿālem çün işitdi bu sözi
Vird-i gülzār-ı naʿīm oldı yüzi

Didi var eyle Ḫadīceye selām
Bizi maḥcūb eyledi ol nīk-nām

Ḥaḳ Teʿālā ʿömrüni ḳılsun ziyād
Nāil etsün her ne eylerse murād

Çoḳ nevāziş ḳıldı ol ʿişmetlü māh
İde lüṭfundan mükāfātıñ ilāh

Ḫizmetinde ṣarf-ı maḳdūr eylemek
Baña lāzımdur ne ḥācet söylemek

Sen daḫi yār u celīsimsiñ benim
Cümle ḥalimde enīsimsiñ benim

Āl-i Hāşim vaʿdine itmez ḫilāf
Yāne lāzım şimdiden beyhūde lāf

Çün virildi ṣoḥbete böyle niẓām
Gitdi ʿammi ḫānesine ol hümām

Eyledi ʿazm-i sefer şāh-ı rusūl
Oldı Bū Ṭālib firāḳından melūl

Āl-i Hāşim cümle giryān oldılar
Ateş-i ḥasretle püryān oldılar

Çünki esbāb-ı sefer oldı tamām
Mekkeden ol ḳāfile ḳıldı ḳıyām

Yūsuf-ı şıddīḳ-veş faḫr-i cihān
Kārvān-ı Şām ile oldı revān

Mülk-i Şāma yüz ṭutup mānend-māh
Mekke Şāma reşk idüp eylerdi āh

Kaʿbe-i hecri siyeh pūş eyledi
Şanma zemzem yaşıdur cūş eyledi

Bir iki üc menzil ol sulṭān-ı dīn
Yol libāsıyla ḫirām itdi hemīn

9a. Şoñra daʿvet eyledi ser-ḳāfile
Didi Şamdan şoñra vaḳtidür hele

Her ne emr itdiyse ol ṣāḥib-cemāl
Cümlesiñ idem edā ey nīk-ḳāl

Baʿd-ezān bir baġçe ile bī-naẓīr
Ḳıldı ihdā bir ṭaḳım aʿlā şarīr

Ḳāmet-i sidre ḫirāmen ḳıldı zeyn
Zimmetinde ḳomadı ol vaʿdi deyn

Ṣoñra bir şāhāne raḫş-ı ḫoş-ḫırām
Zer-i ḫālişden rikāb ile licām

Hem müreşşiʿ zeyn ile tezyīn idüp
Ḳuyruġun ḫınāʾ ile rengīn idüp

Sīm gün mū ile ḫınāsı hemān
Virdi ṣubḥ ile şafaḳdan ḫūş nişān

Çün süvār oldı aña faḫr-i cihān
Ṣubḥ-demde āfitāb oldı ʿayān

Dāḥi bir şimşir-i tiz-i zer-niyām
Eyledi teslīm o merd-i nīk-nām

Hem Ḫadīceden selām itdi aña
Didi bunlar hep hediyyedür saña

Baʿd-ezin fermān seniñ ey şehsüvār
Her ḫuṣūṣ içün seniñdür iḫtiyār

Ḳāfile sālārısın sen ey emīn
Ṭābiʿ-i raʾyiñ bu ʿabd-i kemterīn

Seyyide emri budur zīrā baña
Aña nice ʿabd isem öyle saña

Çün işitdi bu sözi ṣadr-ı güzīn
Şād olup ḳıldı duʿā vü āferīn

Bū Leheb Bū Cehl maḥzūn oldılar
Buġż ü ḫaḳd ile ciger-ḫūn oldılar

Didiler ey meysere n'oldı sebeb
Bir yetīme bunca taʿẓīm ey ʿaceb

Aña sāḫir dirler idi pīş-ezīn
Gerçek imiş şübhesiz bildik yaḳīn

Siḥr ile āşüfte ḳılmış sizleri
Ateşe yaḳdı ḫacālet bizleri

Meysere virdi cevāb ey şūmlar
Ḥāsid ü bed meşreb ü meẕmūmlar

315. Ḥaḳḳa ḥamd olsun ki sizden ʿālimim
Ḥükm-i Tevrāt ile ḫalḳa ḥākimim

9b. Hem daḫi İncīl Ṣuḥuf ile Zebūr
Ḫalḳa taʿlīm eylerim ben bī-ḳuṣūr

Baña kim sihr itdi ki ḳādir olur
Buña kim sāḫir dise kāfir olur

Sözleri ilhām-ı Rabbāni dürer
Fiʿli teʾbīdāt-ı sübḥāni dürer

Nūr-ı Ḥaḳḳ ḫāk ile rū-pūş ola mı
Muʿcizeyle sihr hem-dūş ola mı

320. Çoḳ zamān geçmez olur bu nev-civān
Şübhesiz peyġamber-i āḫir zamān

Başıñızda ʿaḳl u devlet var ise
Ṭāliʿiñizde saʿādet var ise

Şimdiden bende olur siz bu şehe
Tā sizi irşād ide ol dergehe

Anıñ ile faḫr idin ey sifleler
Buna beyhūde ġaraż ey ḳavm-i şer

Baʿd-ezin kimden işitsem bir kelām
Baña yoldaş olmaġa yoḳdur rıżām

Didiler size naṣīḥatdür murād
Yoḫsa ṣanma eyleriz lecc ü ʿinād

Hem birāder-ẕādemizdür bu hümām
Oluruz ikrāmıñ ile şād-kām

Ḳorḳarız bir ḥāl ide ṣoñra ẓuhūr
Bulmayasıñ bizlere ṣoñra ḳuṣūr

Ṣanma aña ideriz buġż u ḥased
Aña dāir baʿd-ezin olmaz ṣaded

Maʿẕeretle ḳıldılar ḫatm-i kelām
İtdiler el-ḳıṣṣa ʿazm-i ṣūb-ı Şām

Baʿd-ezin menzil-be-menzil gitdiler
Tā ki bir deyr-i ʿaẓīme yitdiler

Kim aña deyr-i Baḥīrā idi nām
Muʿteḳid ol deyre cümle ḫāṣ u ʿām

Muʿtekif anda Baḥīrā adlu merd
Görmiş idi dehrde çoḳ kerem ü serd

ʿİlm-i İncīl içre ferd idi tamām
Ẕühd ü taḳvā ile meşhur-ı enām

Eyler idi ḫalḳ aña hep ḥürmeti
Var idi şehler ḳatında ʿizzeti

335. Bir gün İncīle iderdi ol naẓar
Feraḳlidiñ vaṣfını gördi meger

10a. Kim odur cümle nebīler serveri
Hem odur rāh-ı hidāyet rehberi

Hem nebīyyi ʾs-seyf olur ol nām-dār
Aña tābiʿ olmayanlar oldı ḫ̆ār

Feyż ider Furḳānı şarḳ u ġarba nūr
Nesḫ olur İncīl ü Tevrāt u Zebūr

Aḥmed ola ismi ol sulṭān-ı dīn
Hem Muḥammed faḫr-i cümle mürselīn

340. Mekkeden eyler ṭulūʾ ol āfitāb
Āl-i Hāşimden ola ol kām-yāb

Sāyebān ola aña ebr-i sefīd
Sāyesiñ ḫāke düşürmez ol Mecīd

Kārbān ile ide Şāma güẕār
İde ḳurb-i deyrde ol şeh ḳarār

Her dıraḫt-ı ḫuşke kim itse nigāh
Sidre-veş ser-sebz ola bī-iştibāh

Göricek taʿrīf-i faḫr-i ʿālemi
Odlara yandı derūn-i pür-ġamı

Yaşı deryālar gibi cūş eyledi
ʿAşḳ anı ḥayrān u medhūş eyledi

Ṣabr u ārāmını yaġma ḳıldı ʿaşḳ
ʿĀḳil iken anı şeydā ḳıldı ʿaşḳ

Nāleden nāle dönüb cismi tamām
Nāẓır idi rāh-ı yāre ṣubḥ ü şām

Dir idi ki Ḫāliḳ-i heft-āsumān
Ol ḳader cismimde ārām ide cān

Ol şeh-i kevneyni bir kez göreyim
Ḫāk-i pāyına yüzümi süreyim

İsm-i Aḥmed ḥürmeti çün ey Kerīm
Eyle bu ʿaşḳı derūnumda muḳīm

Tā ki ol ʿaşḳ ola baña dest-gīr
Ola maḳsūdına vāṣıl bu faḳīr

Rehber-i rāh-ı ṭaleb ʿaşḳ oldı ʿaşḳ
Vaṣl-ı maʿşūḳa sebeb ʿaşḳ oldı ʿaşḳ

ʿAşḳdır nāḳışları kāmil iden
ʿAşḳdır her maḳṣūda vāṣıl iden

Çün Baḥīrā ʿaşḳa ḳıldı iḳtidā
Ḫaḳ anıñ bu ḥācetin ḳıldı revā

355. Kārvān ile gelür faḫr-i enām
Bir dıraḫtın zīrini ḳıldı maḳām

10b. ʿĀşıḳa şeydā miṣāli ol şecer
Żaʿf ile ḫuşkīde olmuşdı meger

Şaḫ u dalın inkisārı çoġ idi
Anda berk ü bār aṣlā yoġ idi

Muʿciz-i faḫri ʾl-verā ḳıldı ẓuhūr
Ol dıraḫtı eyledi çün naḫl-ı Ṭūr

Cümle aġṣānı zeberced-gün olup
Ṭūba-āsā taze vü mūzūn olup

360. Şāḫı güyā ḳaldırır parmaḳ hemīn
Tā ide iḳrār faḫri ʾl-mürselīn

Gördi çün bu ḥāleti ruhbān tamām
Bildi kim Ḥaḳ itdi anı şād-kām

Vecd geldi kesb-i ḥālet eyledi
Ṣoñra tertīb-i żiyāfet eyledi

Güne gün ḳıldı nefāis mā-ḫażar
Mürġ-ı biryān berre vü şehd ü şeker

Daḫi hem envāʿ-ı niʿmet bī-ḥisāb
ʿIṭr-ı bezm içün daḫi ʿūd u gülāb

365. Ṭabla ṭabla misk ü ʿanber ṣacdı ol
Tüde tüde ḳand ü şeker açdı ol

Ṣoñra geldi Kārbāna şādumān
Ḳıldı deyre daʿvet ol ḳavmi hemān

Daʿvete cümle icābet itdiler
Aña taʿẓīm ile ʿizzet itdiler

Ẕātı zīrā ʿālim-i meşhūr idi
Nāmı dillerde anıñ meẕkūr idi

Daʿvetine cümle ḥāżır oldılar
Meysere iẕnine nāẓır oldılar

370. Meysere dir yā Muḥammed gidelüm
Emriñiz ne yā anı defʿ idelüm

Didi lāzımdır icābet daʿvete
Vaʿdiñiz deyn oldı zīrā zimmete

Siz gidiñ ben ḳalurum bunda mekīn
Ḥıfẓ-ı māl içün benim zīrā emīn

Meysere didi eyā cān-ı cihān
Ẕātıñızdur muḳtedā-yı ins ü cān

Nice olur kim seni terk idelüm
Daʿvete sensiz ne mümkün gidelüm

375. Didi ehl-i deyr ile yoḳ ülfetim
Baña kend ü vaḥdetimdür raḥatım

11a. Siz ṣafā ile gidiñ ben ḳalayım
Kendü vü ẕevḳ ʿālemimde olayım

Gördi çünkim daʿvete yoḳ ḫaʾhişi
Ḫalvet ü vaḥdetdedür āsāyişi

Cemʿ idüp sādāt-ı kavmi ol zamān
Anlar ile deyre ʿazm itdi hemān

Geldi istiḳbāle rāhib şād-kām
Baḳdı imʿān ile ol ḳavme tamām

Kimseyi ol medḥa şāyān bulmadı
Bildi kim maṭlūb-ı cānı gelmedi

Bām-ı deyre çıḳdı vü ḳıldı naẓar
Seyr idüp gördi seḥābi ol meger

Kārbān üstünde olmuş sāye-bān
Bildi anda ḳalduġıñ faḫr-i cihān

İndi deyre itdi anlardan suāl
Didi ki sükkān-ı beyt-i ẕü'l-Celāl

Āl-i Hāşimden Muḥammed kim dürür
Bunda mı yā kārvān içre ṭurur

Bū Leheb ḳıldı cevāba ibtidār
Ki mübārek ʿābidi taḳvā şiʿār

Ol yetīm-i bī-nevā kem ʿaḳldur
Ṣanma anı güft ü gūya muḳtedür

Anıñ içün meyl-i ṣoḥbet itmedi
Daʿvete gelüp icābet itmedi

Çün Baḥīrā güş idüp bu sözleri
Āh idüp yaşıyla ṭoldı gözleri

Didi va'llāhi Mesīḥāya hemān
Böyle didiler yehūd-i bed-zebān

390. ʿAḳl yoḳ hem fehmi yoḳ sāhirdür ol
Şanmañız bir nesneye ḳādirdür ol

Baña maʿlūm oldı bu sözden yaḳīn
Kim odur maḥbūb-ı Rabbi'l-ʿālemīn

Bil bu daʿvetden murād ancaḳ odur
Baña maḳṣūd-ı fuād ancaḳ odur

11b. Nice yıldur cān aña müştāḳdur
Hecri ile ṭāḳatim hem ṭāḳdur

Ḥasretiyle göz yaşıñ ḳıldı revān
Girye ile itdi ʿazm-i kārvān

395. Vardı gördi anda ol şāh-ı benām
Ol dıraḫtın sāyesiñ ḳılmış maḳām

Her ne kim vaṣf itdi İncīl ü Zebūr
Gördi ẕātında hüveydā bī-ḳuṣūr

Sāye-veş ferş eyledi yüziñ yere
Pāyı būs itdi o mihr-i envere

Didi ey sālār-ı cemʿ-i aṣfiyā
Ḫayr-ı maḳdem merḥabā yā merḥabā

Ey beni hecr ile biryān eyleyān
Bunca yıllar zār u giryān eyleyān

Luṭf idüp ben pīri maḥzūn eyleme
Derd-i hecr ile ciger-ḫūn eyleme

Gülbe-i aḥzānıma vir zīb ü fer
Maḳdem-i pākiñle yā ḫayru 'l-beşer

Ḫākden refʿ eyle bu bī-çāreyi
Şādumān it bu dil-i āvāreyi

Faḫr-i ʿālem çün recāsıñ ḳıldı güş
Baḥr-i luṭfi eyledi ḥaḳḳında cūş

Bildi anda yoḳdurur sümʿa riyā
Ġāyet iḫlāṣındandur bu ricā

Daʿvetine gitmegi ḳıldı ḳabūl
Bu ʿināyetle idüp ol pīri ḳul

Ḳāmet-i Ṭūbā vü şeh virdi ḫirām
Eyledi iʿzāz ile deyri maḳām

Nūr-ı Aḥmed girdi çün deyre derūn
Żillet ile oldı putlar ser-nigūn

Ot ṭıḳıldı cānıña ruhbanlarıñ
Nūr-ı Raḥmān ṭard idüp şeyṭanlarıñ

Çünki ṣadr-ı meclise irdi emīn
Dūzaḫ iken deyr olup ḫuld-i berīn

Meysere Bu-Bekr ile ḳıldı ḳıyām
Ḫayr-ı maḳdem didiler ey nīk-nām

Mīz-bān sofra çıkup virdi ṣalā
Aḥmed el ṣundı ṭaʿāma evvelā

Bū-Leheb Bū-Cehl ṣoñra itdi meyl
Yaʿni kim oldılar ol şāha ṭufeyl

12a. Ḫod-perest idi ol iki nekbeti
Anlara bu iş girān ḳıldı ḳati

Rāhibe didiler ey ehl-i fetā
Bu cüvānla ḳande olduñ āşinā

Şüphemiz yoḳ ol bu semte gelmedi
Dīn-i Īsā'ya muḥabbet ḳılmadı

Belki oldur ḳavm-i ʿĪsā düşmeni
Bulsa fırṣat ateşe yaḳar seni

Dir neṣārā ḳavmine gümrāh u ḍall
Saña dost olması yoḳdur iḥtimāl

Bunca taʿẓīme neden oldı sezā
Bize ẓāhir olmadı bu mācerā

Didi zāhid anlara bī-çāreler
Şirkde gümrāh evvelā āvāreler

Dīn-i ʿĪsā ḥaḳḳ-içün bu nev-cüvān
Nāsiḫ-i edyān olısar bī-gümān

Maḳdemiñ Mūsā işāret eyledi
Gelmeniñ ʿĪsā beşāret eyledi

Daḫi Tevrātda adı Māzmāzdur
Anlar anı ol ki ehl-i rāzdur

Daḫi İncīl içre nāmı Ferāḳlīd
Derk ide bu remzi her merd-i saʿīd

İkisi maʿnāları Aḥmed dürer
Hem Muḥammed ol şeh-i emced dürer

425. Ehl-i şirki sevmese olmaz ʿaceb
Saʿd-i muṭlaḳ naḫsi eyler mi ṭaleb

Ben ẓalām-ı şirkden ḳurtulmuşum
Hem Mesīḥi ʿabd –i Ḥaḳdur bilmişim

Hem şehādet eylerim bu pür-uṣūl
Enbiyālar ḫātemidür hem rasūl

Līk şimdi vaḥy nāzil olmamış
Aña aḥkām u risālet gelmemiş

Ger Ḫudā irgürse ol vaḳte beni
Eylerim aña fedā cān u teni

430. Kimseden aña mużarrat gelemez
Kimse nūr-ı Ḥaḳḳı iṭfā' ḳılamaz

12b. Ol nebiyyi 's-seyfdir ey ḳavm-i ḍāl
Aña düşmen ola olduṛ pāyimāl

Aña imdād idiser ceyş-i melek
Daḫi cevlān-gāh olur buna felek

Çün Baḥīrā sözini ḳıldı tamām
Meysere ḥamd idüp oldı şād-kām

Hem kelāmından Ebū Bekr oldı şād
Cān ile ol şāha ḳıldı iʿtimād

Līk ol bed-baḫtlar oldı ḥazīn
İtdiler evvelden artıḳ buʿż u kīn

Olmaya bīmāra çün rūz-ı şifā
Bī-sebeb eyler ṭabībinden ibāʾ

Baṭn-ı māderde o kim ola şaḳī
Eylemez bir kimse anı muttaḳī

Her kime sābıḳ ola luṭf-ı ezel
Rāha gele bī-nizaʿ u bī-cedel

Baʿd-ezān ol deyrden çıḳdı rasūl
Kārbāna ḳıldı raḥmet-veş nüzūl

Çünki tevdiʿ itdi ruhbān-ı ḥazīn
Meysereye didi ey merd-i güzīn

Ḳoyma Şāma dāḫil olsun bu cüvān
Ḳorḳarım ḳaṣd ideler aña ziyān

Zīrā şehr-i Şāmda çoḳdur yehūd
Birbiriyle itmede güft ü şünūd

Kim yaḳındır Mekkeden ide ẓuhūr
Nāsiḫ-i Tevrāt u İncīl ü Zebūr

Sa'y idiñ alın götürelim anı
Dīnimiziñ oldur zīrā düşmeni

445. İdelüm anı ṭalebde ḫarc-ı māl
Ḳatl idüp def' idelüm renc ü melāl

Bilürüm kim aña itmezler żarar
Ḫavfım oldur vireler ṭab'a keder

Meysere rahib sözüñ ḳıldı ḳabūl
Ol gün ol menzilden itdiler ḳufūl

Ateş-i dūzeḫden istersin necāt
Muṣṭafāya ḳıl selāmıyla ṣalāt

Es-selām ey pīşevā-yı mürselīn[151]
Eṣ-ṣalāt ey rehber-i rāh-ı yaḳīn

13a 450. Es-selām ey faḫr-i 'ālem esselām
Seyyid-i evlād-ı Ādem esselām

Eṣ-ṣalāt ey ḫāṣ-ı rabbi'l-'ālemīn
Eṣ-ṣalāt ey ḫatm-i ḫayl-i mürselīn

Elfü elf olsun ṣalātıyla selām
Āl ü evlādıña tā yevm-i ḳıyām

[151]Peygambere salat ve selam içeren beyitler kırmızı mürekkep ile yazılmıştır.

Mā-ḥaṣal çün Kārbān oldı revān
Ḳıldılar ḳaṭʿ-ı menāzil ṣādımān

Çün Dımeşḳa iki fersaḫ ḳaldı yol
İtdiler ʿizz ü saʿādetle nüzūl

Bir müferreḥ saḥada çün ḫāṣ u ʿām
Cā ṭutup hem ḳıldılar ḍarb-ı ḫıyām

Bir muʿallā ḫayme ḳurdı Meysere
Ḳıldı ḫāṣ anı ḥabīb-i dāvere

Ḫidmete taʿyīn idüp bir ḳac ġulām
Ṣāh-ı ʿālem eyledi anı maḳām

Ehl-i Ṣāma baʿd-ezān oldı ḫaber
Herkese ḳıldı ṣalā dellāller

Cemʿ olup ehl-i ticāret fevc fevc
Kārbāna ʿazm idüp mānend-i mevc

Seyr içün hem daḫi aʿyān u kibār
Geldiler ol cāye bī-ḥadd ü şimār

Dengler oldı küşūde cā-be-cā
Başladılar itmege beyʿ u şerā

Yümn-i faḫr-i ʿālem ile ol sefer
Sūd olup sermāyeden bisyār-ter

Belki evc sermāye deñlü oldı sūd
Böyle bir luṭf itdi Ḫallāḳ-ı Vedūd

Meysere mesrūr olup ḳıldı ṣafā
Ḥaḳḳa bī-ḥadd şükr idüp ol pür-vefā

Didi ehl-i ʿīre ey iḫvān biliñ
Hem daḫi bu sözüme bāver ḳılıñ

İş Muḥammed muʿcizātından bu ḥāl
Ribhden ḥāṣıl olur mı bunca māl

Maḳdemindendir bize bu yümn ü fer
İderim ben Şāma her yıl bir sefer

Böyle āsān sūde nāil olmadım
Böyle taḥṣīller merrat ḳılmadım

Ḥamza vü Bū Bekr taṣdīḳ itdiler
Ol söziñ ṣıdḳını taḥḳīḳ itdiler

Bu söze şād oldı nīkū-ḫˇāh olan
Yandı nār-ı ḥasrete gümrāh olan

13b. Baʿd-ezān herkes idüp āhenk-i Şām
Meysereyle ḳaldı ancaḳ ḳac ġulām

Ḥıfẓ-ı faḫr-i ʿālem içün Meysere
Ḳalup aṣlā gitmez idi bir yere

Bu arada geldiler ḳavm-i yehūd
Kārbānı seyr idüp bir ḳac ʿanūd

Faḫr-i ʿālem ḫaymesine girdiler
Çünki ol cān-ı cihānı gördiler

Bīd-veş heybetle lerzān oldılar
Cemʿ oluben bir araya geldiler[152]

İçlerinden biri kim şemʿūn idi
Kāhin u bed-sīret u melʿūn idi

Meyesereye şordı nāmın ol şehiñ
Daḫi ecdād-ı kirāmıñ ol şehiñ

Meysere didi Muḥammeddür adı
Āl-i Hāşim oldı aṣl-ı emcedi

Çün Muḥammed ismiñ işitdi laʿīn
Eyledi feryād ile āh u enīn

Didi Mūsā ḥaḳḳı māzmāz oldı bu
Kim oldı ser-cümle edyāna ʿadū

Ger eşnāma eyleyan taḥḳīr ile
Ḫalḳı dīne götüren şemşīr ile

Aḳrabāsıñ ḳatl ide evvel tamām
Baʿd-ezān ide yehūde ḳatl-i ʿām

ʿAḳlıñız var ise fırṣatdur bu gün
Ḳatl idüp anı belādan ḳurtulun

Fevt olursa fırṣat ey ḳavm-i yehūd
İtmeye şoñra nedāmet hīç sūd

[152] "Olup hep biraraya geldiler" ifadesi bu satırın bir açıklaması olarak müellif tarafından sayfa kenarında yazılmıştır.

Meysere ʿuryān idüp tīġīn hemān
Didi ey señ bilmiş ol itme gümān

Kaʿbe ḥaḳḳı ḳim ki eyler ḳaṣd-ı bed
Başı meydāna düşer bī-kālbüd

Cümle şücʿān-ı ʿarab ḥāżır durur
Ol şehiñ fermānına nāẓır durur

Emr iderse Şāmı vīrān ideriz
Cümlesiñ ḫākiyle yeksān eyleriz

Muṣṭafānıñ muʿcizi oldı ʿayān
İtdi heybet ol gürūhı nā-tüvān

Birisi güftāra ḳādir olmadı
Hem ikisi bir araya gelmedi

Döndiler ḫiẕlān ile ol ḳavm-i bed
Ḥıfẓ idüp maḥbūbını Ḥayy [u] Ṣamed

Böyle tedbīr itdiler ol ḳavm-i şer
Şāma gidüp cemʿi leşker ideler

14a. Gerçi kim cemʿ oldılar bī-ḥad kilāb
Ḳafile semtine ḳıldılar şitāb

Līk şücʿān-ı ʿarab cemʿ oldılar
Faḫr-i ʿālem bezmine şemʿ oldılar

Ḳılmadılar ḥıfẓda ihmāl hiç
Ḍarb u ṭaʿna itdiler cümle piç

Ḫavfe düşdiler o ḳavm-i ḫīyre-ser
Olmadı yārāna ideler żarar

Her ne deñlü ḳıldılar ḳaṣd-ı hücūm
Oldı heybet ol şeyāṭīne rücūm

Ṣoñra tā ʿavdet idince kārvān
Ṣaḳlanup bīgāneden faḫr-i cihān

Oldı aʿyünden nihān ol cān gibi
Ḳaṣr-ı ʿizzetde şeh-i devrān gibi

Ḫaymede ol ḫüsrev-i devrān idi
Ḳapusunda Meysere der-bān idi

Ecnebīden kimseye virmezdi yol
Tā idince Şāmdan ʿazm-i ḳufūl

Bir mübārek günde göçdi kārbān
Mekke-i ʿulyāya oldılar revān

Ẕevḳ ile şedd-i merāḥil ḳıldılar
Nice gün ḳaṭʿ-ı menāzil ḳıldılar

Mekkeye üc gün mesāfe ḳaldı yer
Müjdeci göndermege ḳaṣd etdiler

Meysere bir nāme inşā eyledi
Sergüzeşti cümle inhā eyledi

Ne kerāmet itdi Aḥmedden ẓuhūr
Cümlesiñ ḳıldı ʿayān o bī-ḳuṣūr

Hem kelām-ı rāhibi yazdı tamām
Hem nice ḳaṣd eyledi ḳavm-i liʿām

Yaʿni şemʿūn-i laʿīniñ ḥālini
Muṣṭafā ḥaḳḳında ḳīl u ḳālini

Hem selāmet birrle ʿavdet itmesi
Hem daḫi sūd-i ʿazīme yetmesi

510. Cümlesiñ ḳıldı Ḫadīceye beyān
Tā ola ḳalb-i şerīfi şādımān

Ḫatm idüp çün nāme-i ol pāk-bāz
Böyle ḳıldı faḫr-i ʿālemden niyāz

Gerçi zaḥmetdür saña ey şāh-ı dīn
Böyle emr itdi dili ol nāzenīn

14b. Nāme ile sen muḳaddem gidesin
Maḳdemiñle anı mesrūr idesin

Gitmek istersen eger fermān seniñ
Bu kemīne bendeye iḥsān seniñ

515. Didi çün böyle buyurmuş gidelüm
ʿAvn-i Ḫaḳla tizce ʿavdet idelüm

Bir hecīne ol zamān oldı süvār
Ṣanki şems itdi ḥamāl bir ceyş medār

Aldı andan nāmeyi düşdi yola
Rūḥ-ı ʿālemdür revān olsa nʾola

Emr olundı gide Cibrīl-i emīn
Ṭayy ide ṭomar-veş arżı hemīn

Ṭayy olunca arż ol faḫr-i enām
Bir nefesde Mekkeyi ḳıldı maḳām

Ya'ni üc sā'atde ol vālā neseb
Vāṣıl oldı çekmedi aşlā ta'ab

Yola dāim nāẓır idi ol nigār
Derd-i hicrān itmiş idi anı zār

Verd-i ḥamrāsın iderdi jāle-nāk
Hemdem idi aña āh-ı derd-nak

Çün tenessüm eylese bād-ı seḥer
Ṣorar idi āfitābından ḫaber

Şāmdan bir berḳ eger olsa 'ayān
Eyler idi eşki çün bāran revān

Ḳalmamışdı anda aşlā ḫ̌āb-ı ḫ̌ar
Eyler idi rāh-ı cānāna naẓar

Çekmeyan bilmez bu ḥāli ey hümām
Başına geldiyse anlarsıñ tamām

Çünki mümted oldı eyyām-i fırāḳ
Ṭāḳatini derd-i miḥnet ḳıldı ṭāḳ

15a. Ḥāline raḥm eyledi luṭf-i Ḫudā
Eyledi derd-i nihānına devā

Geldi bir ḫādim didi ey māh-rū
Müjdeci gelmiş Muḥammed ilerü

Meysere müjdeyle göndermiş anı
Tā ki fāriġ eyleye ġamdan seni

Kārbān ḫalḳı selāmetdür ḳamu
Baʿd-ezīn ḳılma keder ey ḫūb-rū

Böyle şandı Kārbān içün o māh
Rūz [u] şeb itmekde böyle āh [u] vāh

Seyyide güş idecek bu sözleri
Yaş ile ṭoldı mübārek gözleri

Ḳalmadı destinde aṣlā iḫtiyār
Rūzine cān itdi oldı bī-ḳarār

Urdi nūr -ı vech-i Aḥmed ile berḳ
Oldı şehr-i Mekke cümle nūra ġarḳ

Geldi bir ḥālet o bīmār-ı ġama
Ṣaldı ḥayret anı başḳa ʿāleme

Olmadı tāb-āver-i dīdār-ı yār
Rūz ile cemʿ itdi kendin ol nigār

Ḳıldı istiḳbāle ḫüddāmı revān
Geldi andan içeru faḫr-i cihān

İtdiler ikrām-ile iʿzāz aña
Didiler kim ḫayr-ı maḳdem merhabā

Hem yitürdiler Ḫadīceden selām
Ḳıldılar çün resm-i iʿzāzı tamām

Nāmeyi teslīm idüp ṣulṭān-ı dīn
Eyledi hem çoḳ teşekkür āferīn

Meysereden itdi iẓhār-ı rıżā
Hem Ḫadīceye idüp vāfir duʿā

Yolda her ne aña ikrām eyledi
Cümlesiñ ol māha iʿlām eyledi

Ḳapu ardında Ḫadīce biʾt-tamām
Güş iderdi her ne eylerse kelām

15b. Mest olup ẕevḳ-i kelām-ı yārdan
Setr iderdi sırrını aġyārdan

Eyler idi aña pinhānı nigāh
Her nigāhda eyler idi nice āh

Rişte-i āhı dili gütāh idi
Aña her medd-i nefes bir āh idi

Nāmeyi çoḳ oḳudı ol gülʿiẕār
ʿAşḳı evvel bir iken oldı heẕār

Bildiğim bī-şek odur mevʿūd olan
Vuṣlatıyla ṭāliʿī mesʿūd olan

İki şāhid oldı bu daʿvāya ẕūd
Ḥāl-i rāhib ḫaşme-i ḳavm-i yehūd

Ḫizmetine eyledi cān ile meyl
Eyledi hep mālını aña ṭufeyl

Ḫabl-i emīre teveṣṣül eyledi
Lüṭfu'llāha tevekkül eyledi

Ṣoñra didi Muṣṭafāya ey Emīn
Seni muḫtār eyledik bil gel hemīn

Ḫāneye meyl eyler iseñ ḳıl ḫüdām
'İzz u ikrāmıyla ey faḫr-i enām

555. Kārbāna 'avdet eylersen eger
Sen bilürsün ben saña virmem keder

Muṣṭafā la'lin güher-bār eyledi
'Avdetiñ meylini iẓhār eyledi

Didi ey faḫr-i nisāe'l-'ālemīn
Siz cevāb-ı nāmeyi yazıñ hemīn

Meysereye va'dimiz var 'avdete
Ḫizmetiñde rāżıyım ben zaḫmete

Ḫizmetiñ çün rāḥat-ı cāndır baña
Emriñiz luṭfiyle iḥsāndır baña

560. Çün işitdi bu kelāmı ol peri
Eşk-i yāş oldı iki nergisleri

Didi pinhān kendüye ey bī-nevā
Sen neden bu devlete olduñ sezā

16a. Saña lazımken olasın aña ḳul
Gör saña ḫizmet ider şāh-ı rasūl

Ger murādım virse Ḫallāḳ-ı cihān
Ḫizmetine vaḳf ola cism ile cān

Ṣoñra aldı destine ol meh ḳalem
Tā cevāb-ı nāmeyi ide raḳam

565. Ḫāliḳa evvel niyāziş eyledi
Meysereye çok sitāyiş eyledi

Hem Muḥammed ne zamān ḳıldı vüṣūl
Hem ne sā'at eyledi andan ḳufūl

Cümlesiñ taḥrīr idüp ḳıldı beyān
Mühr idüp virdi rāsūle ol zamān

Ḳāmetin ḫil'atle tezyīn eyledi
Ol şehi çoḳ medḥ ü taḫsīn eyledi

Didi var ḥıfẓ-ı Ḫudāda ey hümām
Eyle benden Meysereye çoḳ selām

570. Çün cevābı aldı ol şāh-ı güzīn
Māh-veş şebgīre 'azm itdi hemīn

Ṣubḥ-ı ṣādıḳda o şāh-ı kāmyāb
Kārvāna ḳıldı reviş āfıtāb

Bū Leheb çün anı gördi oldı şād
Meysereye vardı didi ey cevād

Yanıñızda bunca ādem var iken
Cümlesi cān ile ḫizmetkār iken

Böyle nādān ṭıflı irsāl eylediñ
Gör ki bu işde ne ihmāl eylediñ

575. Mekke rāhıñ bulmadan işte gelür
Ehline düşmezse iş böyle olur

Meysere bu ta'nadan oldı ḥazīn
İrdi ol sā'at o faḫr-i mürselīn

Gördiler düşünde ḫil'at var anıñ
Vech-i pākinde beşāşet var anıñ

16b. Cümlesi bu kāra ḫayrān oldılar
Mācerāyı ol ḥabībe ṣordılar

Meysereye ṣundı ol dem nāmeyi
Meclise ṣaldı 'aceb hengāmeyi

580. Hem Ḫadīceden selām itdi aña
Cümle 'ālem bu işe ḳıldı ṭaña

Nāmeyi ḳıldı naẓarla imtiḥān
Seyyide ḫaṭṭını gördi bī-mekān

Meysere mesrūr olup şükr eyledi
Ṣoñra Ḫamza ile Bū Bekre didi

Böyle yazmış seyyide ol pür-uṣūl
Sā'at üçde nāme bulmuşdur vüṣūl

Hem daḥi sā'at yedide bu cevāb
Yazılup teşrīf olundı bā-şitāb

Ücde gitdi ücde geldi bu cüvān
Arżı ṭayy itmiş Ḫudā-yı müste'ān

Nitekim Mūsāya üç günlük ṭarīḳ
Oldı bir günlük mesāfe ey refīḳ

Ḳalmadı şüphe kerāmetdür bu ḥal
Yoḫsa ẓāhirde olur bu iş muḥāl

Bū Leheb didi ki siḥr āṣārıdur
Böyle ḥālet ehl-i siḥriñ kārıdur

Didi ḥāşā siḥr ile ṭayy ola yir
Līk nādān mu'cizāta siḥr dir

Didiler Mūsāya sāḥir Ḳıbṭiyān
Münkeriñ inkārı hic itmez ziyān

Bir nebī yoḳ aña sāḥir dinmedi
Siḥrden necāta ḳādir dinmedi

Her ne deñlü itse ḥāsid ḳāl u ḳīl
Heb ʿulüvv-i şānına olur delil

Aldı çünki bu cevābı ol deni
Yandı nār-ı ḥasrete cān u teni

Eyledi ḳaṭʿ-ı nefes mānend-ḥūt
Urdı ḫayrın aġzına mühr-i sükūt

595. Baʿd-ezān ʿazm-i itdi rāha kārvān
Sūy-ı beytu ʾllāha oldılar revān

17a. Mekkeye yümn ile dāḫil oldılar
Tā Ḫadīce dergehine geldiler

Çıḳdı istiḳbāle ḫüddām-ı serā
Didiler ehlen ve sehlen merḥabā

Seyyide didi Muḥammed inmesün
Kendüye zaḥmet virüp incinmesün

Ḫānesine at ile olsun revān
Böyle görsünler anı hem-sāyegān

600. Tā bileler ḳāfile-sālār imiş
Dimesinler aña ḫiẓmetkār imiş

Tā Ebū Ṭālib görüp mesrūr ola
Ḥāsid ü bed-ḫʷāh olan maḳhūr ola

Ġāyişedār ola aña bir ġulām
Rifʿat-i şānıñ bile tā ḫāṣ u ʿām

Raḫş ile ol şehsuvār-ı ins ü cān
Sūy-ı devlet ḥāneye oldı revān

ʿAtike Bū Ṭālib ile şād olup
Aḳrabālar ġuṣsadan azād olup

Didiler ey raḥat-ı cān merḥabā
Ey cemāli şems-i tābān merḥabā

Ey murād-ı cān-ı ġamgīn merḥabā
Şehsüvār-ı ʿarş-ı temkīn merḥabā

Ey bizi hecriyle maḥzūn eyleyen
Ṣoñra dīdār ile memnūn eyleyen

Maḳdemiñe cānımız olsun fedā
Ḫayr-ı maḳdem merḥabā ṣad merḥabā

Ḫāneye teşrīf idüp ṣulṭān-ı dīn
Ġıbṭa ḳıldı ol eve ḫuld-i berīn

Ḫāki ʿanber ābı oldı selsebīl
Mervaḥa cünbān-ı cenāḥ Cebreīl

Nefḥadur ol gīsū-yı ʿanber şemīm
Ol hevāyı eyledi bād-ı naʿīm

Oldı rūyından olunca müstenīr
Rūzinedür yüze ger mihr-i münīr

Didi Bū Ṭālib eyā nūr-ı baṣar
Saña zaḥmet virdimi renc-i sefer

17b. Ḥaḳ bilür ġuṣṣa çekerdim rūz [u] şeb
Dir idim ayā ki çekdi mi taʿab

Didi ey ʿamm Ḥaḳḳa şükr olsun müdām
Çekmedim bir güne renc ey nīk nām

Hem Ḫadīce bī-ḥad ikrām eyledi
Baña taʿẓīm ile sözler söyledi

Ḥaḳ Teʿālā anı mesrūr eylesiñ
Ḫānesiñ luṭf ile maʿmūr eylesiñ

Her neye meyl itse göñlüm var idi
Ḳulları hep pāke ḫidmetkār idi

Çekmedim bir nesne içün zaḥmeti
Meysere eylerdi ḫayli ḥürmeti

ʿAmmine böyle diyince Muṣṭafā
Şād olup ḳıldı Ḫadīceye duʿā

Didi ẓannım budur ey ārām-ı cān
İde iḥsān ol kerīme bī-gerān

Ḥadden efzūn menfeʿatler görelüm
Himmetīyle her murāda irelüm

Böyle didi līk çün geçdi zamān
Ne ʿulūfe geldi ne ḫūd armağan

ʿĀtike didi ʿaceb ḥikmet nʾola
Böyle nā-meʾmūl ola ḥālet nʾola

625. Ger ferāmūş itdi dirsem seyyide
ʿAkl-ı tecvīz eylemez ol ḥālide

Buḫl ider dirsem bu da maḫż-ı muḥāl
Bu kelāma yoḳdur aṣlā iḥtimāl

Vaʿdeler itmiş ki ol kān-ı kerem
Vaʿdeye ḫalf itmez erbāb-ı himem

İẕniñiz olursa bir kez varayım
Cāriyelerden bu ḥāli ṣorayım

Ger ferāmūş eylediyse ol peri
Gördü ki dem yāde gelür sözleri

630. Didi Bū Ṭālib aña ey mihribān
Çoḳ degildür geldi yoldan kārvān

18a. Şimdi ġāyet şüġli var ol meh-cenāb
Eylemekde ribḫini zīrā ḥisāb

Sen gidüp ol māh-rūya söyleme
Şüġul vaḳtinde teḳāżā eyleme

Eyle istiġnā ṭamʿa meẕmūmdur
Āl-i Hāşim himmeti maʿlūmdur

Kendü ʿindinde ger eylerse kerem
Red idüp alma anıda söylemem

Līk añma ücret adın ẕinhār
Eyleme muḥtāc-veş kendiñi ḫˇār

Git ziyāret resmi üzre ḳıl selām
Açma ammā aḳçeye dāir kelām

ʿĀtike ḳıldı viṣāyāsin ḳabūl
Eyledi bāb-ı Ḫadīceye müṣūl

Bu ṭarafdan rūz [u] şeb ol māh rū
Giryeden olmuşdı cismi hem-çü mū

Şebnem ile saḳy iderdi lāleyi
Verd-i āle neṣr iderdi jāleyi

Āh ile sünbülleri der-hem olup
Bār-ı ġamdan ser ü ḳaddi ḫam olup

Ol iki āhū-yı mest-i ser-medār
Olur idi dem-be-dem ḫūbāne yār

Dirdi ey ārām-ı cānım ḳandesiñ
Mūnis-i rūḥ-ı revānım ḳandesiñ

Şimdi āyā ol dü laʿl-i āb-dār
Ḳanġi ʿālī baḫtla gevher-niṣār

Ol ruḫı pür-nūr ile ey āfitāb
Ḳanġi bezme virdiñ ayā nūr u tāb

Māl göndersem olur cāna vebāl
Olur aġyār ile esbāb-ı viṣāl

ʿĀtike evvel baña virdi ḫaber
Anı dāmad eyleriz baʿde ʾs-sefer

Ḥaḳ Teʿālā itmesün ġayra naṣīb
Devlet-i pāpūsuñ ey ẕībā ḥabīb

Maḥremim yoḳ kime ḥalim söyleyem
Çāre çü yoḳ ben ne çāre eyleyem

18b. Nesne virmezsem olur dilgīr o māh
Māl göndersem olur ḥalim tebāh

Virmek olmaz virmemek hem ṣaʿb kār
Eyleye āsān meger pür derd-i kār

Gör belāyı ʿĀtike hem gelmedi
Günc-i virānem müşerref ḳılmadı

Bāri ẕikr-i yāre olurdı sebeb
Belki ola rehber-i rāh-ı ṭaleb

Çāre oldur āanı maḥrem eyleyem
Bu devāsız derdi aña söyleyem

Böyle fikr eylerken ol reşk-i peri
Geldigin ʿarż itdiler ḫādimleri

Didi ʿAbdu ʾl-Muṭṭalibiñ düḫteri
İẕn ile görüşmek ister ey peri

Çün işitdi bu sözi ol reşk-i ḥūr
Oldı ḳalb-i tengi lebrīz-i sürūr

Mesnedinden ṣıçrayup dīvānedār
Geldi bāb-ı oṭaya ol güli‘ ẕār

Didi yā iẕne ne ḥācet ey peri
Bī-tekellüf ḳıl müşerref bizleri

Gel siziñle def‘ idelüm külfeti
Lā ebālī-veş ḳılalum ülfeti

660. Ẕātıñız ẕātımdan a‘lādur siziñ
Nesliñiz neslimden evlādur siziñ

Ḥaḳ bilür bu ḥāki mesrū[r] eylediñ
Maḳdemiñle cānı maḥbūr eylediñ

‘Ātike çün gördi bu şūr u şe‘ab
Didi bu lüṭfuñ n’ola aṣlı ‘aceb

Ṣoñra ‘öẕriyle didi ey ḥūr-i ẕād
Ḥaḳ Te‘ālā ‘ömrüñi ḳılsın ziyād

‘Ayn-ı lüṭf u merḥametdür bu kelām
Eylediñ ben ḫāksāri şādkām

665. Ben ḳamu dünyalara olsam ‘azīz
Ẕātıña nisbetleyim kemter kenīz

Ba‘d-ezān emr itdi ol meh bezm-i ḫāṣ
Ṣiḳlet-i aġyārdan buldı ḫalāṣ

19a. Ṣoñra mihmāna nevāziş eyledi
Şīr-i şeker gibi sāziş eyledi

Çün meyānda oldı ṣoḥbet ẕū-şücūn
Geldi vaḳt-i keşf-i esrār-ı derūn

Didi ey ḫˇāḫer ʿaceb ne ḳıldıñız
Ol şehe lāyıḳ ne düḫter buldıñız

670. Kimi el-ḥaḳ ister eyā ol cüvān
Kimseye oldı mı irsāl-i nişān

ʿĀtike didi ki ey ʿālī tebār
Kimseye virilmedi ḥālā ḳarār

Gerçi var bu ḳārda çoḳ cehd ü ced
Līk kimse olmamışdur nām-ẕed

Baḳalum ḳısmet nedür ey mehliḳā
Rāżıyuz her ne naṣīb eyler Ḫudā

Şerm ile didi o māh-ı bī-ʿadīl
Ben bu işde olayım saña delīl

675. Sevḳ idem bir dilber-i ʿālī-cenāb
Nesli ʿālī māl ü mülki bī-ḥisāb

Şeybedür gerçi kim duḫter degil
Öñünemez māh aña aḫter degil

Pāk-i dāmen daḫi nīkü nāmdur
ʿİṣmet ile şöhret-i āyāmdur

Şāhlardan gerçi istiġnāsı var
Bende olmaḳ ol şehe sevdāsı var

ʿĀtike maḳṣūdını iz̲ʿān idüp
Līk bir āh eyleyüp giryān olup

Didi bu vaṣfından ey ḥūri cebīn
Añlarım kim ol nigār-ı nāzenīn

Bir hümā-yı evc-i istiġnādur ol
Dehrden ser-cümle bī-pervādur ol

Bir yetīme ol tenezzül eylemez
Ḫāne-i dervīşi menzil eylemez

Çün Ḫadīce işidüp bu sözleri
Lāle-gūn oldı ḥayādan yüzleri

Didi ey ḫ̆āher bi-ḥaḳḳ-ı z̲üʾl-minen
Cān u dilden söylerim bu sözi ben

Var Ebū Ṭālibe ḳıl benden selām
Bir nice eşrāf ile ḳılsıñ ḫirām

Bī-teḥāşī ḫıṭbe itsünler beni
Ben fedā itdim aña cān u teni

ʿĀlem-i rüʾyāda gördüm ey peri
Kim odur āḫir zamān peyġamberi

Ṣanma maḳṣad ʿizz-i dünyadur baña
Maḳṣad-ı dil cāh-ı ʿuḳbādur baña

Bilürüm destinde yoḳdur sīm ü ẕer
Līk bende ola aña da yeter

690. Baʿd-ezān virdi aña bir bedre zer
Didi virme kimseye aṣla ḫaber

Vir o şāha alsun esbāb-ı nişān
Tā ki ġamgīn olmasun faḫr-i cihān

Bedreyi ger itmek istersen şümār
Oldı onbin sikke ẕer ḫāliṣ ʿayār

ʿĀtike ḳıldı vedāʿ ile duʿā
Añladı kim ḥāṣıl oldı müddeʿā

Geldi faḫr-i ʿāleme ḳıldı duʿā
Didi ey cān-ı cihān müjde sañā

695. Baʿd-ezān şerḥ eyledi ḥali tamām
Bedreyi teslīm idüp ḳıldı selām

ʿAmmesine didi ey ʿālī-tebār
Ḥaḳ seni cennetle ḳılsun kāmkār

Ravża-i ḫuld ile tebşīr olasen
Eyleye ḥüsn-i cezā ol ẕüʾl-minen

Var yüri vir ʿammime şimdi ḫaber
Baḳ ki meyli varmı ol daḫi ne der

ʿĀtike Bū Ṭālibe oldı revān
Anı da tebşīr idüp şādī-günān

700. Çün Ebū Ṭālib işitdi bu sözi
Ḥaḳḳa şükr içün yere ḳoydı yüzi

Oldı Āl-i Hāşime çünki ḫaber
Hāne-i Bū Ṭālibe cem‘ oldılar

Ḥamza vü ‘Abbās ü bū Bekr ü ‘Aḳīl
Nice ṣāḥib nām-ı sādāt-ı celīl

Bir yere gelüp idüp feṯḥ-i kelām
Bu mübārek emre virmek-çün niẓām

Hem iki ehl-i ḥased ḥāżır olup
Dūrden bu meclise nāẓır olup

20a. 705. İtdiler iẓhār-ı buġż ol iki şer
Didiler bu işe kim yāver ider

Şehlere meyl itmeyan ṣāḥib-cemāl
Bir yetīme varması emr-i muḥāl

Ḳorḳarız ger bu süḫan ola ‘ayān
Gele nesl-i Hāşime çoḳ kesr-i şān

Rāżı olmaz red ider lā bed sözi
Nār-ı ġayret yaḳıser ṣoñra bizi

‘Aḳla ṣıġmaz bunı ḥülyā eylemek
Ḳānde ḳaldı ẓāhir idüp söylemek

710. ‘Aḳlıñız yoḳ mı eyā sāt-ı ḳavim
Göresiz bu kār içün çün ṭa‘n-ı levm

Oldı Ḥamza bu süḫandan pür-ġażab
Didi ṣoñra ḫışm ile ey Bū Leheb

Kimden eksikdir Muḥammed ey denī
Kimdė bu yara gide ṭa‘na ẕenī

Düḫter Ḫuveylide ḳıldıñ ḥürmeti
Āl-i ‘Adnāna idersiñ ẕilleti

İ‘tibāra lāyıḳ olmaz mülk ü māl
Var Muḥammedde ḥaseb daḫi kemāl

715. Nesli ṭāhir fażlı ẓāhir ḫalḳı ḫūb
Cümle-i sādāte maḥbūbe’l-ḳulūb

Cebhesinde fer-i şāhı var anıñ
Feyż-i envār-ı ilāhī var anıñ

Rāżı olmazsa Ḫadīce bī-gümān
Ṭa‘n ider idrākine cümle cihān

Sende bu hezyān nedir ey bu’l-füżūl
Kim ider ehl-i ḥased nüṣḫun ḳabūl

Çün refīḳ olmazsañız virmeñ keder
‘Avn-i Ḥaḳḳla şübhesiz bu iş biter

720. Ḫavfe düşdiler o dem ol iki dūn
Ḳaldılar ḫor u ẕelīl ü ser-nigūn

Ṣoñra ol sādāt-ı ṣāḥib ḳadr ü şān
Gitdiler ol meh evine şādmān

İtdi ḫādimler Ḫadīceye ḫaber
Gitdiler teşrīf o cemʿ-i muʿteber

20b. Ṣaldı ol meh rūyına müşgin-niḳāb
Ḳıldı istiḳbāle āhenk-i şitāb

Didi ehlen ḫayr-ı maḳdem merhabā
Yümniñizden ḫānem oldı pür-żiyā

725. Bu ne lüṭf u ne keremdir ey ʿaceb
Böyle teşrīfe ʿaceb nʾoldı sebeb

Bu kenīziñ ḳadriñ aʿlā itdiñiz
Nüh-felekden daḫi vālā itdiñiz

Kendümi bu lüṭfa lāyıḳ görmezem
Bu ʿināyet şükrine ben irmezem

Her ne emr eylerse sādāt-ı güzīn
Cān ile itdim iṭāʿat ben yaḳīn

Her ne lāyıḳ görseler maʿḳūldur
Her ricā ki itseler maḳbūldur

730. Çün nevāziş resmini ḳıldı tamām
Eyledi sū-yı şebistāne ḫirām

Meysereye emr idüp ol nīk-nām
Söyleye kim ḥāżır itsünler ṭaʿām

Ḥāżır oldı nüzl ü niʿmet bī-ḳıyās
Ekl olunup ḳıldılar şükr ü sipās

Hem ḳarındaşını daʿvet eyledi
Mācerāyı cümle aña söyledi

Didi sensin cümle sırra āşinā
Gel cevāb içün vekīl ol sen baña

735. Ḫ̔ābıma çün eylediñ taʿbīr-i tām
Vech-i lāyıḳ üzre vir kāra niẓām

Mīzbānı resmi çün oldı tamām
Varaḳa rāhib idüp bedeʾ kelām

Didi ey sādāt-ı ṣāḥib iʿtibār
Server-i Ḫalīl ʿarab faḫr-i kibār

Var gibi teşrīfiñizde bir murād
Eyledik her emriñize inḳiyād

Luṭf idüp eyleñ ʿayān ḫiẓmet n'ola
Kim dirīġ olmaz ne kim elden gele

740. Didi Bū Ṭālib āyā ḫāṣi Ḫudā
Ṣanma māl u mülk içün ola recā

21a. Bir birāderzādemiz var ey hümām
Faẓl ile meşhūr-ı cümle ḫāṣ ü ʿām

Hem emānet hem fütüvvet hem neseb
Hem mürüvvet hem celālet hem ḥaseb

Aña aʿṭā eylemiş Ḥayy [u] Ṣamed
Ḥüsn-i ḫulḳuñ idemez kimse ʿaded

Ferddir bir kimseye zevc olmadı
Ra'yına kimse muvāfıḳ gelmedi

Seyyideye bizi ḳılmışdır rasūl
Ḫiṭbeye geldik ger eylerse ḳabūl

Var ḳıl ol ʿişmetlü māha çoḳ selām
Aña ʿarż it bu merāmı ey hümām

Gitdi Varaḳa der zamān geldi giru
ʿArż ider didi selām o māh-rū

Dir egerçi şehlere meyl itmedim
Kimseniñ dilḫᵛāhı üzre gitmedim

Līk bunca Āli-i Hāşim serveri
Añā lāyıḳ gördiler ben kemteri

İftiḫārımdır mübāhāt eylerim
Ḳādir oldıḳca mürāʿāt eylerim

Anlara maḥrem degil olsam kenīz
Ṣanurum bu ʿāleme oldım ʿazīz

Oldı sādāt-ı kirāmıñ ḳalbi şād
Didiler Ḥaḳ ʿömrüni ḳılsun ziyād

Düşmen ü dost içre ol ḥūr-i cebīn
İtmedi çün bizlere ḫor u ḥazīn

Aña taʿẓīm oldı bize farż-ı ʿayn
Āl-i ʿAdnān zimmetinde ḳaldı deyn

755. Nūş olup şerbet ḳılındı çün duʿā
Müjde gitdi oldı ḥāṣıl müddeʿā

Hem Ḫadīce şād olup ḳıldı sürūr
Hem Muḥammed ḳıldı iẓhār-ı ḥubūr

Reşk odı yaḳdı ol iki nākesi
Nār-ı sūzān nitekim ḫār u ḫası

21b. Meysereyi bu süḫan şād eyledi
Hem Ḫadīce anı āẕād eyledi

Virdi daḫi bir kenīz-i meh cemāl
Ḳıldı hem daḫi ʿināyet mülk ü māl

760. Ḥamza vü Bū Ṭālib ü ʿAbbās hem
Nice bende itdiler o āẕād dem

ʿĀtike hem üç ġulām āẕād idüp
Çoḳ yetīmi bezl ile dilşād idüp

Baʿd-ezān fikr-i nişān ile hemān
Bir yere cemʿ oldılar ol hem-demān

Didi ol gülruḫa lāyıḳdır nişān
Çaresi ḳarż ile bulmaḳdır hemān

Var Ebū Bekriñ metāʿı bī-şümār
Hem fütüvvet ehlidir ol kāmkār

765. Ḳarż istense dirīġ itmez hemīn
Ki oldı cānıyla muḥib şāh-ı dīn

Şübhesiz bu zaḥmeti raḥmet bilür
Ḫizmetini canına minnet bilür

Şoñra faḫr-i ʿāleme ʿammi didi
Ey Şeh-i evreng-i mülk-i sermedi

Var Ḳuḫāfe oġluna eyle selām
Söyle Bū Ṭālib didi ki nīk-nām

Vām ile baʿż-ı metāʿ itsün kerem
Tā nişan içün o māha gönderem

Faḫr-i ʿālem didi var bir bende ẕer
Bu mühim içün şaḳın ḳılmañ keder

Virmeñiz bir kimseye zaḥmet şaḳın
İşte ḥażırdır nişana ḫarc idin

Şād olup ʿammi didi ey nūr-ı ʿayn
Böyle olunca ne ḥācet şimdi deyn

Var aña söyle ki ey merd-i güzīn
Çoḳ selām itdi saña ʿammim hemīn

Beşbiñ altunluḳ metāʿ olsun revān
Gönderelüm tā Ḫadīceye nişan

Ḳıymetini daḫi irsāl eyledi
Her metāʿıñ iyüsüñ olsun didi

ʿAzm-i sevḳ itdi o dem sulṭān-ı dīn
Geldi Bū Bekriñ dükānına hemīn

22a. Şād olup Bū Bekr aña ḳıldı ḳıyām
Ḫayr-ı maḳdem didi ey faḫr-i enām

Ḥaḳ bilür şād oldı bu cān-ı ḥazīn
Maḳdem-i pākinden ey sulṭān-ı dīn

Varımı ḳıldım fedā sulṭānıma
Her ne emr eylerse minnet cānıma

780. Her neye kim mālikim ben pīş ü kem
Cümlesiñ ihdā idem şükr-i ḳadem

Kemīne gönlüm ḳāni‘ olmaz ey emīn
Şāhidimdir ḥażret-i cān āferīn

Çoḳ du‘ā ḳıldı aña faḫr-i enām
‘Ammisinden itdi tebliġ-i selām

Güş idüp Ṣıddīḳ-ı Ekber oldı şād
İtdi der-dem maḫzen-i mālı küşād

İntiḫāb itdi o dem vāfir tuḥaf
Şehlere lāyıḳ metā‘ıyla ṭaraf

785. Ḫāżirūn ḳıldı iki ḥaml-i baḳır
Aṭlas u ẕer beft ü dībā vü ḥarīr

Daḫi iki dürc-i pür la‘l ü güher
Güşvār u tāc u ḫalḫāl ü kemer

Ṭabla ṭabla öd [ü] misk ile ‘abīr
Hem daḫi bir naḫl-ı mercān bī-naẓīr

Ḳaddi añıñ üç ẕirāʿ idi tamām
Şāḫalar dürr ü güherle pür-niẓām

Daḥi otuz reng-i şekerle nebāt
Cümlesiñ ḥāżır idüp ol pāk ẕāt

Bunca mālı seyr idüp faḫr-i rasūl
Şerm ile didi aña ey pür uṣūl

Bende ḥāżır var heman bir bedre ẕer
Māl ise bī-şübhe on bedre deger

Bunca mālı ṣoñra kim eyler edā
Ḳorḳarım ʿammim aña itmez vefā

Didi çekme ġam āyā cān-ı cihān
Hībe itdim saña anı rāygān

Çün benim dükkānımı ḳıldıñ maḳām
Benden āzād ola on iki ġulām

Çün işitdi bu sözi şāh-ı güzīn
Himmetine eyledi ṣad āferīn

Didi ṣad taḥsīn ayā kān-ı vefā
Bunca mālı şāhlar ḳılmaz ʿaṭā

Luṭf u iḥsān u muḥabbet sendedir
Beẕl ü īṣār u fütüvvet sendedir

Gerçi herkesde ṣadāḳat lafı çoḳ
Yār-ı ṣādıḳ sen gibi ʿālemde yoḳ

Ḥaḳ Teʿālā ḳalbini pür-nūr ide
Cennet ü dīdār ile mesrūr ide

Ey ki dersiñ Muṣṭafāya ʿāşıḳım
Hem ṭarīḳ-ı peyrevīde ṣādıḳım

Yoġ idi oldum nübüvvetden nişān
Gelmemişdi vaḥy o sulṭāna hemān

Böyle ḫizmetler iderdi yārġār
Ḥabb-i Aḥmedle iderdi iftiḫār

Cümle ʿālem ṣoñra düşmen oldılar
Gelmedi hic iʿtiḳādına keder

Hicret idüp cānını ḳıldı fedā
Ġārda cismin siper ḳıldı aña

Nīş-i şüʿbāndan teḥāşi ḳılmadı
Geçdi candan yardan vaz gelmedi

Sende inṣāf it mürüvvet gör nedir
Şāh-ı kevneyne muḥabbet gör nedir

Ḳāl ile daʿvā-yı mihr āsān belī
Māl u cān iṣbāt ider anı dili

Üştürāna ḥaml-i emvāl itdiler
Ḫāne-i ʿamm-i rasūle gitdiler

Añladup Bū Ṭālibe ḥāli tamām
Çoḳ ṣenālar itdi oldı ṣādkām

İdicek Ṣıddīḳ-ı Ekber böyle kār
Heb taʿaccüb itdiler ḳavm-i tebār

Didiler Bū Bekre Ḥaḳ virsün cezā
Kimseden görülmedi bunca ʿaṭā

ʿĀtikeyle mālı esbal itdiler
Seyyideye anı irsāl itdiler

Çün Ḫadīce eyledi māla naẓar
ʿĀtikeye didi ey vālā kerem

Zaḥmete girmiş Ebū Ṭālib hemīn
Ḳarż ile almış bu emvāli yaḳīn

23a. ʿAvn-i Ḥaḳla eylerim anı edā
Līk utandım zaḥmet olmuşdır aña

Ātike didi ki ey ʿālī tebār
Heb birāderẓādemiñdir her ne var

Vardır anıñ nice yāri ey perī
Beẓl iderler rāhına cān ü seri

Hībe itdi cümlesiñ Bū Bekr aña
Oldıġı irsāl idüp anı saña

Daḫi bir bedre ẓer-i kāmil ʿayār
Virdiler mihr-i muʿāccel çün ḳarār

Baʿd-eẓān daʿvetciler gönderdiler
Mekke ehline ḫaberler virdiler

Cümle ḫātunlar gelib cemʿ oldılar
Bezmine ol gülruḫuñ şemʿ oldılar

Ḳıldılar bir hefte sūr ile sürūr
Ṣaldı envāʿ-ı niʿam āfāḳa şūr

Şehd ü şekker nüzl ü niʿmet bī-ḥisāb
Oldı Baṭḥā ḫalḳı cümle behre-yāb

Çünki nisvān ṣoḥbeti oldı tamām
Ḳıldı Bū Ṭālib ṣālā-yı ḫāṣ ü ʿām

Bir yere geldi Benī Hāşim Ḳureyş
Oldı bir hefte pey-ā-pey ẕevḳ-i ʿayş

Her ṭarafa ḳurdılar bir bezm-i ḫāṣ
Şādımān oldı ʿavām ile ḫavāṣ

Sāḳi-i gül çehre vü ṣahbā-yı āl
El bir idüp oldı ġamlar pāyimāl

Ḳahḳaha itdikçe meynā-yı şarāb
Yaş tökerdi sūz-i mestīden kebāb

Nāleye aġāz idince ceng ü ney
Ḥāli eylerdi dilin meynā-yı mey

Berre-i biryāna baḳdıḳça kebāb
Ateş-i dilden iderdi inḳılāb

Nuḳl ü şekker rīk-i baṭḥādan füzūn
Nüzl-i niʿmet ʿadd-i iḥṣādan birūn

Ṣoñra Bū Bekr oldı ol şāha vekīl
Ḥamza Bū Ṭālib ʿadūl-i bī-ʿadīl

23b. Anlar ile nice sādāt-ı kirām
Menzil-i dildāre ḳıldılar ḫirām

Varaḳa olmuşdı Ḫadīceye vekīl
Daḫi şāhid nice sādāt-ı celīl

835. Dīn-i İbrāhīmi tervīc itdiler
Āfitāba māhı tezvīc itdiler

Ol ḳadar sīm ile zer oldı niṣār
Dökdi her muḥtāca genc-i şāhvār

Ol ḳadar beẕl oldı dīnār u dirhem
Sāile itdirdi daʿvā-yı kirām

Tüde tüde ʿūd-i ʿanber oldı dūd
Ṣanki oldı sāyebān ebr-i kebūd

Buy-ı ʿanber ḳıldı eflāke ḫirām
Ḳapladı şehri ġamām-ı müşk-fām

840. Oldılar şādan ḳamu ins ü melek
Ṣīt-i tebrīk ile ṭoldı nüh-felek

ʿAḳd-i ferrūḫ buldı çün ḥüsn-i ḫitām
Gitdi herkes oldı defʿ-i iẕdiḥām

Ḥücre-i dāmādı tezyīn itdiler
Saḳf-ı satḥın gevherā-gīn itdiler

Böyle tezyīn oldı ol zībā ḥarem
Reşk iderdi aña gülzār-ı irem

Ferş-i zertārına gevher ṣaçdılar
Ṣanki saḳf-i çarḫa aḫter ṣaçdılar

Şem‘-i kāfūr ile zerrīn şam‘dān
Āfitāb u ṣubḥdan virdi nişān

Micmer-i pür cevher içre yandı ‘ūd
Oldılar pervāneler mest-i sücūd

Rehgüẕārı oldı pāşīde gülāb
Ḳıldı teşrīf ol şeh-i ‘ālīcenāb

Veh ne şeh fermān revā-yı ins ü cān
Enbiyālar ḫayline ṣāḥib-ḳırān

Veh ne şeh sulṭān-ı evrenk-i cemāl
Ḫāṣı maḥbūb-ı Ḫudā-yı ẕü’l-celāl

Veh ne şeh fermānda fevc-i melek
Ḫāk-i pūs-ı na‘l-i yek anı felek

‘İzzet ü iḳbāl ile sulṭān-ı dīn
Çünki ḥaclegāha geldiler yaḳīn

Ferḳına dürr-i cevāhir ṣaçdılar
Dest-i ta‘ẓīm ile bābı açdılar

Dāḫil-i bezm-i viṣāl oldı o şāh
İtdiler gūyā ḳırān şems ile māh

Nāil-i viṣāl oldı ümmü'l-mü'minīn
Maḳṣūda irgürdi Rabbi'l-'ālemīn

Ṣādıḳ idi 'aşk-ı Aḥmedde o māh
'Aşḳ-ı ḳurb ḥażrete gösterdi rāh

Ādemi eylerse evvel derd-nāk
Āḫir eyler yāre vāṣıl 'aşḳ-ı pāk

'Aşḳdır hem zehr ü hem tiryāḳ olan
'Aşḳdır hem mūnis-i 'uşşāḳ olan

Ol kerīme çünki 'aşḳı pāk idi[153]
Ḫāk-i pāyı sürme-i eflāk idi

Gerçi ḳaç-gün 'aşḳ anı ḳıldı ḫazīn
Aḫir itdi anı ümmü'l-mü'minīn

Āliñ oldı ceddesi ḳadr-i refi'
Rūz-ı maḥşer mü'mināta hem şefi'

Oldı anıñ duḫteriniñ aḫteri
Seyyide ehl-i cināna yekseri

Cedde-i pāki Ḥüseyn ile Ḥasan
Daḫi maḥbūb-ı ḥabīb-i zü'l-minen

[153] Müellif bu beyitin karşısına satır boşluğuna beyitle ilintili olarak farklı bir beyit yazmıştır. Beyit şu şekildedir:
"Şanma 'aşḳ-ı pāki kim itmez eşer
Vaḳt olur kim 'āşıḳı ma'şūḳ ider"

Evvelīn-i maḥrem-i faḫr-i cihān
Bihterīn-i bā-tüvān-ı ins ü cān

Cümle-i İslāmda sābıḳ odur
Cümle ehl-i cennete fāiḳ odur

Ola Ḥaḳḳdan feyż-i rıḍvāna selām
Ravża-i pākine tā yevm-i ḳıyām

ʿİzzet ü ikrāmla ol faḫr-i rasūl
Çün şeriat evine ḳıldı düḫūl

Mihmāne ḫānesi oldı küşād
Ḫāżır idi her ne ḍayf itse murād

Mihmānsız itmedi meyl-i ṭaʿām
Ceddi İbrāhīm-veş ẕüḫr-i enām

Nice eytām var emīl-i ṣubḥ u şām
Ḫˇān-ı iḥsanından eylerdi ṭaʿām

Bende-gāne rıfḳ iderdi rūz [u] şeb
İstemezdi bir eḥad çeksün ṭaʿab

24b. Ṭīb-ı ḫalḳı şöhret-i āfāḳ idi
Şibhi yoḳ cūd u keremle ṭāḳ idi

Ḫāṭırın gözlerdi ümmüʾl-müʾminīn
Kimseye virmezdi aṣlā ḫiẓmetin

Rāḥatına saʿy iderdi cān ile
Emrine münḳād idi ol ʿāḳile

Bilmiş idi kim rıżā-yı müste'ān
Oldığı anıñ rıżāsında nihān

Bir zaman bu ḥāl ile geçdi zaman
Yāveye āġāz idüp ehl-i fiten

Kim Muḥammed māl-ı zenle oldı şād
Hiç zene 'āḳıl idermi i'timād

Çoḳ zaman geçmez uṣanur ol peri
Virdigin hep aliser andan geri

Çünki erde olmaya mülk ile māl
Māl-ı zenle kāmurān olmaḳ muḥāl

Cümle 'ālem bilür anda māl yoḳ
Heb Ḫadīceniñdir olan az u çoḳ

Çün işitdi bu sözi ḫayru 'l-beşer
Ḫāṭırına bu süḫan virdi keder

Gerçi pinhān eyledi ḫayru 'l-beşer
Līk te'şīr itdi ol māha keder

Bildi var şulṭān-ı dīnde pür melāl
Eylemiş ehl-i ḥasedler ḳīl u ḳāl

Söyledüp āḫir niyāz ile anı
Her ne kim didiler ol ḳavm-i deni

Emr idüp tertīb edildi çün simāṭ
Çekdiler ṣaḥrāya bir vāsi' bisāṭ

885. Żıl‘u ḳaṭrı var idi beş biñ zirā‘
Dökdiler firāş üzre envā‘ metā‘

Sīm zer hem dürr ü gevher bī-ḳıyās
Daḫi nev‘-ā-nev‘ bürd ile libās

Nice biñ hem küvsefend ile cemel
Hem on iki biñ feres beş biñ beġl

Hem iki biñ ṭāḳa zer-beft ü ḥarīr
Hem daḫi ücyüz kenīz-i bī-naẓīr

Hem daḫi ücyüz meger beste ġulām
Her biri ṣāḥib ṣadāḳat nīk-nām

25a. 890. Ba‘d-ezān sādātı da‘vet ḳıldılar
Ḫaymeler içre żiyāfet ḳıldılar

İtdiler çün resm-i ikrāmı tamām
Ni‘mete seyr oldı cümle ḫāṣ u ‘ām

Perde içre ol māh-ı müşkin-niḳāb
Eyledi luṭfiyle ḫużżara ḫiṭāb

Varmıdır bir kimsede bu deñlü māl
Gördüñüz mi buñca aḥmāl ü ṣiḳāl

Didiler yoḳ bir eḫadde görmedik
Bu suāliñ ḥikmetine irmedik

895. Zīrā herkes bu sözi bilmiş yaḳīn
Faḫri yoḳdur māl ile ol mah-cebīn

Didi bilmiş oluñ ey sādāt-ı ḳavm
Baʿżı müfsid eyler imiş ṭaʿn u levm

Kim Muḥammed māldan boşdur eli
Ẕevcesiniñdir yoḳ anıñ müdḫili

Hep anıñdır görülen bu mülk ü māl
Hībe itdim şāhid olsun ẕü ʾl-celāl

Ẕerre deñlü mālda yoḳdur müdḫilim
Baʿd-ezin bir ḥabbeye irmez elim

Eylesün her kime isterse kerem
Bende anıñ bendesiyim lā-cerem

Hiç gerekmez baña esbāb-ı cihān
İsterim anıñ rıżāsını hemān

İşiden bu ḳıṣṣāyı ḳıldı ṭañā
İtdiler ṣıdḳ-ile taḥsīn ü duʿā

Kim ki mālı yārdan eyler dirīġ
Ḥāil olur māh-ı iḳbāle menīʿ

Mālı sehl oldı aña can beẕl ider
Māl-ı can beẕl eylese ḳılmaz keder

Bād-ı cūd Aḥmed ola maḳṣūd-ı cān
Māl u cāna baḳarmı ʿāḳil olan

Sende ʿāşıḳsañ eger ey pāk-ẕāt
Cān [u] dilden ḳıl selām ile ṣalāt

Eṣ-ṣalāt ey çāre-i bī-çāregān
Es-selām ey pīşevā-yı ins ü cān

Eṣ-ṣalāt ey şāh-ı menṣūru'l-livā
Es-selām ey Hādī-yi rāh-ı Ḫudā

25b. Eṣ-ṣalāt ey māh-ı Yesrib bārgāh
Es-selām ey vāṣıl-ı ḳurb-ı ilāh

910. Eṣ-ṣalāt ey reh-nümā-yı cüz'i küll
Es-selām ey ḳāid-i cebş-i rasūl

Ḥażret-i Ḥaḳdan ṣalāt ile selām
Āl ü evlādına ey faḫr-i enām

Çār-yār-ı pāk ü aṣḥāb-ı güzīn
Daḫi olsun āl ü evlāda ḳarīn

Ehl-i beytiñ ḥürmeti-çün yā rasūl
Ḳoyma ednā bendeni ẕār u melūl

Çün saña aṣḥāb-ı kehfim ben hemīn
Raḥmet it yā raḥmeten li'l-ʿālemīn

Dāstān-ı Nüzūl-i Vaḥy-i Mübīn ez-Cenāb-ı Ḥażret-i Rabbi'l-ʿālemīn Der -Ġār-ı Ḥirāya be-Ān Şāh-ı Milket ve bi-Ḳādirīn Ṣallallāhü ʿAleyhi ve ʿAlā Ālihi ve Aṣḥābihi Ecmaʿīn

915. Merḥabā ey ʿandelīb-i ḫoş edā
Gülşen-i naʿt-ı nebīde ḳıl nevā

ʿAşḳ ile bir naġmeye vir āb u tāb
Kim nevāsından ola bülbül kebāb

Ateş-i reşk ile şehr-ver-i cinān
Her zamān pervāne-veş ola ṭapan

İt ẕemistānda bahār-āsā ḫarūş
ʿĀşıḳ olan bülbül olsun mı ḫāmūş

Naʿt-ı şulṭān-ı risālet vaḳtidir
Ḳuṣṣa-i vaḥy-i nübüvvet vaḳtidir

920. Çün mübārek şehrdir māh-ı ṣıyām
Ḳıl anı naʿt-ı Muḥammedle tamām

Rāviyān-ı ḳıṣṣa-i ḫayruʾl-beşer
Ḫadimān-i ravża-i naʿt u siyer

Cān ile böyle rivāyet ḳıldılar
Ehl-i ʿaşḳa ḫoş ḥikāyet ḳıldılar

Bir zamān çün ḥażret-i ḫayruʾl-enām
Oldı ümmüʾl-müʾminīnle şād-kām

Cezbe-i ʿaşḳ-ı ilāhī ḳıldı şūr
Eyledi cān u dilin lebrīz-i nūr

26a. 925. Ṣoḥbet-i aġyārdan dil oldı serd
Ol gül-i āl oldı ḫayrı gibi zerd

Eyler idi ḳalb-i pāki ıżṭırāb
İtmez idi ārzū-yı ḫūr ev ḫˇāb

Ḥalḳdan ʿuzlet iderdi rūz [u] şeb
Mūnis-i cān idi dāim ẕikr-i Rab

Rūz [u] şeb kārı ʿibādet oldı hep
İşi ekṣer ẕikr u ḥalvet idi hep

Çün Ḫadīce gördi ol ṣulṭān-ı dīn
Gün-be-gün cismi żaʿīf oldı hemīn

930. Iżṭırāba düşdi evvel māh tamām
Girye ile didi ey faḫr-i enām

Nʾoldı kim cism-i laṭīfiñ oldı zār
Ol mübārek göñlüñ oldı bī-ḳarār

Āh idersiñ dem-be-dem bülbül gibi
Teng-dilsiñ ġonca-i nev-gül gibi

Eylemişdir miḥnet-i enduh-i derd
Lāle-i al-i ʿiẕārıñ verd-i ẕerd

Maḥremiñden rāzı pinhān eyleme
Bu faḳīri zār u giryān eyleme

935. Didi faḫr-i mürselīn ey mihribān
ʿAşḳ-ı sübḥān ile bītāb oldı cān

Gice gündüz ıżṭırāb eyler göñül
Bāʿiṣ-i żaʿfım ġam-ı ʿālem degül

Ḳo beni ḥālimle ey cān-ı cihān
Kūşe-i vaḥdetde olma bir zamān

Meyl-i cānım ʿālem-i bālādadır
Ṣanma raḥat ṣoḥbet-i dünyādadır

Çün işitdi bu sözi ol bā-vefā
Oldı bu müjde ile cān pür ṣafā

Bildi āṣār-ı nübüvvetdir bu ḥāl
Oldı şādān eyledi defʿ-i melāl

Ġar-ı Ḥirāya giderdi şāh-ı dīn
Olur idi ḫalḳdan ʿuzlet güzīn

Vaḳt olur idi iki heft ol hümām
Eyler idi ġar-ı Ḥirada maḳām

Bir gün ol ġār içre şāh-ı gāmkār
Eylemişdi ẕikr-i Ḥaḳḳı yār-ı ġar

Gördi tā ki urdi bir nūr öyle berḳ
Cismini ġarḳ eyledi pā tā-be-farḳ

Āsumāna baḳdı ol cān-ı cihān
Gördi kim feṯḥ oldı bāb-ı āsumān

Çıḳdı ḳapudan gelür ol nūr-i pāk
Nūr-i maḥż olmuş ser-a-ser saṭḥ-i ḫāk

Geldi ḳurb-i ġāra çün eşrāf-ı nūr
Nūr içinden bir melek ḳıldı ẓuhūr

Nūrdan olmuş sirişte ʿunṣurı
Mihrden envār anıñ bāl u peri

Didi āgāh ol eyā şāh-ı celīl
Bana dirler peyk-i Raḥmān Cebreīl

Muṣṭafāya eyledi Ḥaḳdan selām
İḳra' bismillāh didi ey nīk nām

Heybet-i vaḥy-i ilāhīden hemān
Lerẕe-nāk oldı vücūdı bīd-sān

Pür ʿaraḳ oldı cemāli gül gibi
Dirhem oldı saçıldı sünbül gibi

Didi ey peyk-i Ḫudāvend-i Celīl
Çün oḳudırsıñ bana gel ol delīl

Ümmiyim ben ʿilmi taḥṣīl itmedim
ʿÖmrüm içre mektebe hiç gitmedim

Didi taʿlīm istemez bu ʿilm-i ḫāṣ
Mekteb-i Ḥaḳda oḳur anı ḫavāṣ

Ṣoñra ol Sulṭāna taʿẓīm eyledi
Hem *ledün ʿilmi*ni taʿlīm eyledi

Levḥ-i dilde gördi ṣebt olmuş hemīn
Hep ʿulūm-ı evvelīn ü āḫirīn

Serde pervāz oldı andan peyk-i Ḥaḳ
Ḳaldı ġār içre Muḥammed pür ʿaraḳ

Evvelīn vaḥyi idi şāh kām-yāb
Heybet ile ḳıldı ġāyet ıżṭırāb

Çıḳdı ṣoñra ġārdan ol nūr-ı pāk
Ḫāneye geldi vücūdı lerze-nāk

27a. Çün Ḫadīce gördi ol ḥāli hemīn
Ḫavfe düşdi geldi o şāha yaḳīn

Didi n'oldı saña ey 'alī tebār
Neden oldı cism-i pākiñ ra'şedār

Söyle cana bā'iṣ-i ḫaşyet nedir
'Unṣur-ı pākiñde bu ḥālet nedir

Bir zamān ḫāmūş olup faḫr-i cihān
Ṣoñra luṭfiyle didi ey mihribān

Gördüm anı ġarḳ olup nūra felek
Ṣoñra ẓāhir oldı baña bir melek

Didi bilgil kim menim peyk-i Celīl
Menzilim sidre adım hem Cebreīl

Ḥażret-i Ḥaḳ eyledi saña selām
Hem rasūl itdi seni bil yā ümām

Da'vete emr eyledi ḫalḳı ḳamu
Cenneti va'd ü va'īd eyle ṭamu

İtdi vaḥyiñ heybeti ey māh-cemāl
Cümle cismim lerẕe-nāk u bī-mecāl

Şimdi gel terk eyle eṣnāmı hemān
Tā bula cismiñ cehennemden emān

Çün işitdi bu kelāmı ol peri
Lāle-gūn oldı ṣafādan ruḫları

Hem şehādet itdi kim birdir ilāh
Cān ile didi ki lā Rabb-i sivāh

Daḫi iḳrār itdi oldur ḥaḳ rasūl
İtdi hem her ne getürdiyse ḳabūl

Gitdi ṣoñra Nevfele ol māh rū
Didi ey ʿām içre herkesden ulu

975. Söylemişler baʿżı aṣḥāb-ı siyer
Varaḳadur viren Ḫadīceye ḫaber

Baña bildir ne melekdir Cebreīl
Kime gelür ḫizmetiyle ol celīl

Çünki ḳıldı Cebreīl ismini yād
Didi kim Sübbūḥ Sübbūḥ ey Cevād

27b. Peyk-i Ḥaḳdur ol muḳarreb bī-gümān
Vaḥy-i münzel ḥāmili oldur hemān

Ol muḳarreb ḳande eylerse nüzūl
Neşr ider yümn ü saʿādet ṣaġ u ṣol

980. Ol melek ancaḳ ulūʾl-ʿazma gelür
Maḳdemiyle bu cihān revnaḳ bulur

Kimden işitdiñ bu ism-i pāki sen
Ger nüzūl itdiyse defʿ oldı miḥen

İrişür bī-şüphe eşnāma zevāl
Luṭf ider ḫalḳa Ḫudā-yı ẕü'l-celāl

Olsa çirk-i şirkden ʿālem naẓīf
ʿĀleme ẓāhir ola dīn-i ḥanīf

Altıyüz yıldan füzūndur bu cihān
Fetret-i şirk ile ṭolmuşdur hemān

Vaḳtidür kim gelse ḫatm-i mürselīn
Pāk ola eşnāmdan rūy-ı zemīn

Şād olup ḥamd eyledi ol mah cemāl
Nevfele ḳıldı pes anıñ şerḥ-i ḥāl

Didi ṭūbā lek eyā ḥūrī-cebīn
Saña elṭāf-ı Ḫudā olmuş ḳarīn

Rāh-ı tū ṣayda hidāyet eylemiş
Maẓhar-ı luṭf u ʿināyet eylemiş

Didi bu ḳıssīs içün faḫr-i rasūl
Gördüm anı cennet içre ṣaġ u ṣol

Pāl açup ṭāvus-veş cevlān ider
Zümre-i ervāḥ ile seyrān ider

Beni taṣdīḳ eyledi ol pür-uṣūl
Ben daḫi ümmetlige ḳıldım ḳabūl

Şād olup bu müjdeden ol nāzenīn
Ḫāneye geldi ide taʿlīm-i dīn

Sābiḳūnuñ esbaḳı oldur yaḳīn
Hem odur faḫr-i nisā'-ı 'ālemīn

Ümmehāt-ı mü'minīniñ aḳdemi
Cümle ezvāc-ı nebīniñ ekremi

995. Da'vete me'mūr olup çünki rasūl
Ḳum fe enẕir ayeti ḳıldı nüzūl

Başladı tebliġe ol 'ālī-maḳām
Eyledi bed'e ṣalā-yı ḫāṣ u 'ām

28a. Seyr iderken Mekke içre şāh-ı dīn
Rast geldi yolda bū Bekre hemīn

Bā-tereddüd dīne da'vet eyledi
Aña tebliġ-i risālet eyledi

Didi bir mu'cize gerekdir ey cevād
Tā anıñla muṭma'in ola fu'ād

1000. Didi mu'ciz saña yetmez mi 'ayān
Bundan evvel ḫ'āb ta'biri hemān

Çün işitdi bu kelāmı yār-ı ġār
Didi ḳıl ta'līm-i dīn ey baḫtiyār

Ḳalmadı bir şüphe sensiñ ol hümām
Da'vetiñe müntaẓırdır ḫāṣ u 'ām

Dini ta'līm itdi faḫru'l-mürselīn
Girdi dīn-i Ḥaḳḳa ol merd-i güzīn

Eyledi iḳrār-ı tevḥīd-i Ḫudā
Hem nebīdir didi ḥaḳḳān Muṣṭafā

On iki yıl pīş ezīn görmüş meger
Bir ʿaceb rüʾyā o merd-i muʿteber

ʿĀlem-i maʿnāda ol ʿālīcenāb
Ṭoġdı gördi Kaʿbeye bir āfitāb

ʿĀleme ṣaldı şemmāʿı nūr u fer
Nūra ġarḳ itdi cihānı ser-te-ser

Seyr ider ṣoñra o mihr-i tābdār
Ḫānesinde eyledi andan ḳarār

Ḫāne-i tārikini pür nūr ider
Ḳalb-i vīrānıñ anıñ maʿmūr ider

Nuṭḳa gelür şems-i tābān ol zamān
Dir ki bil birdir Ḫudā-yı müsteʿān

Daḫi bāṭıldır bu evṯān-ı saḫīf
Anlara ḳılma ʿibādet ey şerīf

Ḫ̔ābdan bīdār olur eyler ʿaceb
Fikr ider taʿbīriñ anıñ rūz u şeb

Ṣoñra Şāma eylemiş ḳaṣd-ı sefer
Bir mühim içün o merd-i muʿteber

İşidir bir ʿābid-i ʿālī māḳām
ʿİlm-i Tevrāt içre meşhūr-ı enām

28b. 1015. Eylese her nice kim taʿbīr-i ḫʷāb
Lābed oldur sözleri ṣıdḳ u ṣavāb

Gider anıñ ḳatına Bū Bekr hem
Şerḥ ider rüʾyāsını ol muḥterem

Güş idince girye eyler ẕārı ẕār
Şevḳ ider cān u dilini bī-ḳarār

Ṣoñra Bū Bekre ṣorar ol pāk-i dīn
Mekkedenmisiñ ayā merd-i güzīn

Dir belā ben Mekkeden geldim hemīn
Hem daḫi Āl-i Ḳureyşim ey güzīn

1020. Dir beşāretle saña ey baḫtiyār
Faḫr-i ʿālem menzilidir ol diyār

Āl-i Hāşimden gele bir nāmver
Ḥükmüne rām ola ʿālem ser-be-ser

Hem odur āḫir zamān peyġamberi
Daḫi ḫayl-i enbiyānıñ serveri

Sen aña yār olasıñ ey kāmkār
Vire ḳurbi saña ʿizz ü iʿtibār

Ḫānedānından seniñ bir meh cebīn
Maḥrem ola aña ey merd-i güzīn

1025. Līk bu rüʾyāyı ketm it ẕīnhār
Tā olunca sırrı anıñ āşikār

Eylerim hem bir niyāzı ben saña
İderim tebli̇ġini senden recā

Çün saʿādetle o şāhı göresiñ
Dinine girüb ṣafāya iresiñ

Ḫāk-i pāyına idüp benden selām
ʿArż idesiñ ḥālimi ey ni̇k-nām

Kim ben anı görmeden oldum muṭi̇ʿ
Luṭf idüp olsun ḳıyāmetde şefīʿ

1030. Oldı taʿbiriyle göñli şādmān
Ketm idüp rüʾyāsıñı tā ol zamān

Çün Muḥammed keşf idüp anı tamām
Bi̇-tereddüd geldi dine ol hümām

Hem veṣāyāsını tebli̇ġ eyledi
Ẓāhidiñ daḫi selāmıñ söyledi

Didi oldı ümmetim ẓāhid dahi
Görmeyesir rūz-ı maḥşer dūzeḫi

29a. Kimseyi red eylemez luṭf-ı Ḫudā
Bā-vücūd ola Muḥammed reh-nümā

1035. Bu rivāyet üzre erlerden hemin
Evveli̇n müʾmin odur ey pā-güzi̇n

Daḫi yazmış baʿżı aṣḥāb-ı siyer
İbn-i ʿamm-i Muṣṭafā ol şi̇rner

Ya‘ni ẕāt-ı Murtażā şīr-i Ḫuda
Fāiż-i īmān olandır evvela

Didiler kim ba‘d-i ümmü’l-mü’minīn
Geldi İslāma ‘Alī ol şāh-ı dīn

Añlamam bu sözi lākin mu‘teber
Bu rivāyetde gerek ḫayl-i naẓar

Tıfl iken Ḥaydar olub peyrev aña
Şāh-ı kevneyn idi aña reh-nümā

Putlara aṣla ‘ibādet ḳılmadı
Şirk aṣḥābıyla ülfet ḳılmadı

Murtażā başdı cihāna çün ḳadem
Aldı Aḥmed anı ‘amminden o dem

Babasından çünki anı istedi
Var gözüm nūrı ḳuluñ olsun didi

Didi yoḳ ḫāṣā ḳarındaşımdır ol
Hem mu‘īn ü yār u sırdaşımdır ol

Cismi cismim ḳanı ḳanımdır benim
‘Afvı ‘afvım canı canımdır benim

Ṭıfl iken rāh-ı Ḥaḳḳı derk eyledi
Eb ü ceddiñ dinini terk eyledi

Bil ki İslāmından anlara murād
Ola iḳrār itmesi ol pāk-i ẕād

Kim nübüvvet nāzil oldı Aḥmede
Ol zamān hem beyʿatiñ tecdīd ide

Yoḫsa ḥāşā küfri aşlā görmedi
Nice der āyīn-i bāṭıl şormadı

Ṭoġdı müʾmin o şeh-i ʿālī-cenāb
Söz budur vallāhü aʿlem biʾş-şavāb

Ṣoñra birbirine geldi ṣābiḳūn
Gün-be-gün ehl-i yaḳīn oldı füzūn

Ẕāt-ı ẕiʾn-nūreyn ile nice ulu
Muṣṭafāya ümmet oldılar ḳamu

Çünki bu ḥali görüp ol iki şer
Şah-ı kevneyne eẕā ḳaṣd itdiler

Çün işitdi Ḥamza-i ṣāḥib-Ḳurʾān
Mescide geldi rasūle der-zamān

Gördi anı oturur ġāyet ḥazīn
Çeşmi nem-gīn ḫaṭırı endūh-gīn

Didi kim nʾoldı saña ey cān-ı ʿamm
Cismine kimden irişdi bu elem

Lāt u ʿUzzā Ḥaḳ çün ben bu zamān
Virmeyim ol nākese aşlā emān

Didi ʿammi ger benim çün ʿālemi
Cümle ḳırsıñ gitmeye göñlüm ġammı

Terk-i küfr itseñ eger ey pehlivān
Şüphesiz kim gönlüm olur şādmān

Didi gideyim alayım intiḳām
Şoñra anı ideyim ey nīk-nām

Didi Bū cehl-i laʿīn itdi cefā
Çıḳdı ol dem ḫatm ile ol ejderhā

Vardı gördi kim ḫaramda o leīm
Aña sādāt-ı Ḳureyş olmuş nedīm

Naʿra urdı didi ey ḥizb-i bī-ār
Bed kişi bed ṭīynet ü bed rūzgār

Āl-i Hāşim ḳalmadı şandıñ hemān
Kʾeylemişsiñ böyle ıṭlāḳ-ı lisān

İbn-i ʿAbdullāha eylersiñ sitem
Lāzım oldı saña ḥaddiñ bildirem

Böyle didik de urup el arḳası
Küy-veş ġalṭān ider ol nākesi

Ḳabża-i tīġa irince el heman
Tīġ şaldı destine geldi keman

Ferḳine ḍarb idüp itdi iki şaḳḳ
Şoñra urdı tā ḳalınca bir ramaḳ

Çünki aldı intiḳām ol şīr-i ner
Mescide geldi o merd-i muʿteber

Didi gözüm nūrı aldım intiḳām
İtdim o nā-merd-i rüsvā-yı enām

Şimdi emr it her ne eylersiñ murād
Tā ḥazīn ola ʿadüvv aḥbāb şād

30a. Didi ey ʿamm biñe birdir ol Ḫudā
ʿAbdidir maḫlūḳıdır hep māsivā

Ehl-i ʿaḳla lāyıḳ olmaz ey cevād
Kim diye maʿbūdudur müşt-i cemād

Put nedir kim aña ʿābid olasıñ
Gāh rākiʿ gāh sācid olasıñ

Bā-vücūd anlar ola ṣunʿ-ı beşer
Ḳādir olmayan ide nefʿ u żarar

Oda etsiñ kendüyi itmez ḫalāṣ
Tā cihānımdan ola bence menāṣ

Dinime gir tā olam saña şefīʿ
Hem bu ʿālemde ola ḳadriñ refīʿ

Böyle teʾsīr itdi aña ol kelām
Vecde gelüp eyledi der dem ḳıyām

Didi bildim şüphesiz birdir Ḫudā
Hem rasūlüdür Muḥammed Muṣṭafā

İtdi iḫlāṣ ile İslāmı ḳabūl
Eyledi telḳīn-i dīn aña rasūl

Çünki din-i Ḥaḳḳa girdi ol hümām
Düşdi dehşet ḳavm-i küffāra tamām

İtmez oldı mü'mine kāfir eẕā
Dine girdi nice aṣḥāb-ı Hudā

Ṣolda Ḥamza ṣaġda daḫi Murtażā
Ḥāfıẓ oldı şāh-ı dīne dāimā

Cümle kāfirler olup ḫor u ḫazīn
Bā-ḫuṣūṣ ol iki bed-baḫt-ı laʿīn

1085. Ḳoymadı nār-ı ḥased anlarda tāb
Dāimā eylerler idi ıżṭırāb

Bir yere cemʿ oldılar ehl-i nifāḳ
İtdiler bu mevsuḳ üzre ittifāḳ

Her kim eylerse şeh-i kevneyni refʿ
İdeler dil-ḫᵛāhı üzre aña nefʿ

İctisār itmezdi ammā bir eḥad
K'eyleye Ṣulṭān-ı dīne ḳaṣd-ı bed

Zīrā şücʿān-ı Benū Hāşim tamām
Ḥıfẓ iderlerdi Şeh-i dīni müdām

30b. 1090. Geldi bir gün meclis-i ḳavme ʿÖmer
Gördi vardır cümlede ġāyet keder

Ṣordı aşlıñ didi Bū Cehl-i laʿīn
Bu yetīm itdi bizi zār u ḫazīn

Ḳadḥ ider aṣnāma dir kāfir bize
Bu ʿaceb kim gelmedi ġayret size

Sen eger eṣnāma nuṣret eyleseñ
Anı ḳatl idüp ʿināyet eyleseñ

Şāhid olsun cümle ḳavm ey pür kemāl
Deynim olsun saña iki yüz cemāl

Hem daḫi on biñ dirhem ẕerr-i ḫāṣ
Tek bizi bu ġuṣṣadan eyle ḫalāṣ

Biñ seci̇ʿ idi o merd-i nāmdār
Didi virdim bu işe işte ḳarār

Ḫ̆āheri ḫānesine oldı revān
Tā ala şemşi̇rini ol pehlivān

Rāhda bir müʾmi̇n-i pākize di̇n
Gördi Fāruḳı ki bā çi̇n-i çebi̇n

Seyfini ḳılmış ḥamāil gideyor
Şāh-ı *levlāk*i tefeḫḫuṣ ideyor

Ṣordı andan maḳṣadın didi ʿÖmer
Ḳaṣdım oldur irdirem aña żarar

Didi ol müʾmin zehi̇ sūrā-yı ḫām
Ne ʿacāyib kāra itmişsiñ ḳıyām

Āl-i Hāşimden nice merd-i dili̇r
Sāyebāndır ol şehe mānend-şi̇r

Bā ḫuṣūṣ Ḥamza ile hem Murtażā
Rūz[u] şeb ḥıfẓındadırlar dāimā

Bundan efzūn dāḫi luṭf-ı ẕü'l-Celāl
Ḥıfẓ ider anı ki görmeye melāl

Bu süḫandan ḫışm-nāk oldı ʿÖmer
Didi sende aña tābiʿ siñ meger

Didi neylersiñ beni ey şerẕeşīr
Ḫ̆āheriñ dāmādıñ olmuş dīn-pezīr

İkiside hem müslümān oldılar
Dāḫil-i asḥāb-ı īmān oldılar

Ḫāne-i dāmādına ḳıldı ḫirām
Tā ki anda ide taṣḥīḥ-i kelām

Oldı tevfīḳ u saʿādet rāhber
Çünki bāb-ı ḫāneye irdi ʿÖmer

Kūşına tā ki irişdi bir ṣadā
Cān fezā vü ġam-ẕerā muʿciz edā

Kūş idince anı oldı lerze-nāk
Muʿciziñ iẓhār idüp ol naẓm-ı pāk

Daḳḳ-ı bāb idüp çü girdi içeru
Didi ey ḫ̆āher ṣaḳınma gel beru

Cāna ateş ṣaldı bu şīrīn kelām
Kimden aḫẕ itdiñ anı söyle tamām

Didi *Ṭā-hā* sūresidür ey emīn
İtdi inzāl anı Rabbu'l-ʿālemīn

Eyledi dāmādıñ andan rāhber
Ḳıldı ʿazm-i mescid-i ḫayru'l-beşer

Çünki anıñ ḳıṣṣası meşhūrdur
Ḫāme ṭayy etse anı maʿẕūrdur

Çün Rasūlu'llāhı gördi ol velī
Ṭoldı nūr-ı dīn ile cān u dili

Cān ile ḳıldı şehādet der-zamān
Şübhe yoḳ birdür Ḫudāvend-i cihān

Hem Muḥammeddür rasūl-i Kirdigār
Hādī-yi ḫayr-ı sübül faḫr-ı kibār

Erbaʿīn oldı anıñla mü'minīniñ
Dini iʿlān itdi ol merd-i güzīn

Çār-rükn oldı çü dine çār-yār
Ol binā ġāyetle oldı esġırār

Ẓāhir oldı Mekkede fevz ü ṣalāḥ
Döndi dehri bāng-ı ḥayy ʿale'l-felāḥ

Günde beş kere eẕān-ı Aḥmedī
Ḫ̆ān-ı cūd-ı Ḥaḳḳa daʿvet eyledi

Gāh destinde ḥacer tesbīḥ-ḫ̆ān
Geh sütūn itdi firāḳiyle fiġān

Oldı andan bir ʿarab muʿciz ṭaleb
Asitānında şehādet itdi ṣab

Ki odur peyġamber-i āḫir zamān
Daḫi ḫatmü'l-mürselīn cān u cihān

31b. Eyledi māha işāret şāh-ı dīn
Heybetinden iki şaḳḳ oldı hemīn

Oldı ol sebbābe'i muʿciz-nümā
Bir seferde ʿāleme yenbūʿ-ı mā

Fürce-i işbiġden itdi māi cūş
Eyledi andan heẕārāt teşne nūş

Gāh miʿrāca çıḳup sulṭān-ı dīn
Ḳābe kavseyne ḳarīn oldı ḳarīn

İtdi cūş ol bezmde feyż-i Ṣamed
Gitdi mīm-i Aḥmed ü ḳaldı eḥad

Ḳıṣṣa-i miʿrācı şerḥ itsem tamām
Bir kitab ister aña ey nīk-nām

Gāh hicret eyleyüp ḫayruʿl-beşer
Yeṯribe ṣaldı cemāl-i nūr u fer

Evs ü Ḫaẕrec nuṣrete ḳıldı şitāb
Dīne geldi anda ḫalḳ-ı bī-ḥisāb

Ol benī es-seyfe emr oldı ġazā
Ol ġazādan ehl-i küfr itdi ʿazā

Bedre gitdi şehsuvār-ı mülk-i dīn
Ol ġazāda ḳıldı ḳahr-ı müşrikīn

Oldı ol fir'avn-i millet hem helāk
Cīfe-i cisminden oldı dehr-i pāk

'Azm-i nīrān eyledi hem bū Leheb
Tābe tebbet virdi aña tāb u teb

Daḫi Mekke feṯḥ olup buldı ṣafā
Oldı pestden pāk hem beyt-i Ḫudā

1140. Şehlere nāme yazup faḫr-ı enām
Cümlesiñ da'vet idüp dīne tamām

Ol ki bulmuşdı sa'ādetden naṣīb
Dīne geldi da'vete oldı mucīb

İtdi çün pervīz çehārıyla ġurūr
Taht-ı şāhidin Ḥaḳ itdi anı dūr

Nāmeyi şaḳ itdigi çün o leīm
Oldı baṭnı şaḳḳ olup ehl-i caḥīm

32a. Bendelik 'arż eyledi şāh-ı Ḥabeş
Ḳıldı hem ḫayli tuḥfeler pīşkeş

1145. Mışr şulṭānı Muḳavḳısdan selām
Geldi hem üç yādigār ey nīk-nām

Biri düldül biri daḫi ẕü 'l-fiḳār
Hem kenīzek iki māh-ı gül'izār

Çoḳ ḳarındaş idiler ol iki māh
İmtiḥān yüzünden ihdā ḳıldı şāh

Çünki görmüşdü ki ḫatm-i mürselīn
İki ḫā˘her bir yere ḳılmaz ḳarīn

Cemʿ-i üḫteyn oldı dīninde ḥarām
Birini ḳıldı ʿaṭā faḫr-i enām

Maḥrem oldı bezm-i ḫāṣ-ı Māriye
Oldı hem ümmü'l-veled ol cāriye

Belki oldı çün şeh-i dīne ḳarīn
Oldı ümm-i müşfiḳ-i her ehl-i dīn

İtdi İbrāhīm o gülruḫdan ẓuhūr
Ḥaḳ ide rūḥ-ı revāna ġarḳ-ı nūr

Ḥaḳ Teʿālā çoḳ ʿināyet eyledi
Ümmetini ḫayr-ı ümmet eyledi

Daḫi inzāl eyleyüp Furḳān aña
Muʿciz-i Bāḳī olup Ḳur'ān aña

Ḥaḳ idüp ḫürmet rasūl-i ekreme
Ümmetini vāriṣ itdi ʿāleme

Ümmetinden nice sulṭān-ı ʿaẓīm
Ḳıldı ẓāhir ol Ḫudāvend-i Raḥīm

Ḥaşr olunca idesir anlar ġazā
Saʿy idüp iʿlān-ı dīne dāimā

Bād-ı cud-ı āl-i ʿOṣmān erleri
Dāim itmekde cihād-ı Ḥayderi

Cümle dehri şirkden pāk etmede
Ḳalʿ u ḳamʿ-ı küfr ü işrāk etmede

Nice sırdır ḳıldı anlardan ẓuhūr
Seyf ile mülk-i firenge ṣaldı şūr

1160. Şimdi şāhenşāh gördün iḳtidār
Şeh Selīm-i ṣāliṣ-i ṣāḥib-vaḳār

32b. İrdi her dem ḫusrevāne rūzgār
Bāʿiṣ-i ārāmiş-i şehr ü diyār

Dāimā tertīb-i ʿasker itmede
Rāh-ı dinde saʿy-ı evfer itmede

Fikr u ẓikri cemʿ-i esbāb-ı ġazā
Kār u bārı ḳamʿ-ı küffār-ı daġā

Ḥażret-i Ḥaḳ ol şehi menṣūr ide
Düşmen-i bed-ḫāʾhını maḳhūr ide

1165. Mülkini maʿmūr-idüp göñlüni şād
Hem aṭā ḳılsun ne eylerse murād

Medḥinde gerçi īcāz eylerim
Līk bu ʿözre ser-āġāz eylerim

Nist ḥaddī zerre-i bī-dest ü pā
Tā zi-medḥ-i şeh ṣod destān-serā

Bārek'allāh ṭābe reyyāk ey ḳalem
Seyr ḳıldıñ çün nesīm-i ṣubḥ-dem

Baḥr u berri ḳaṭ' idüp mānend-bār
Olduñ āḫir zāir-i beyt-i medār

Eylediñ seyr-i māḳāmātı mecāz
Olduñ āḫir rāh-ı rū semt-i Ḥicāz

İtmediñ sen nāḳa-veş bir yerde çök
Ka'be-i maḳṣūda irdiñ leng ü lūk

Eylediñ ḫas pāre-i cismiñ hemin
Tā-be girüb bāb-ı ḫayru 'l-mürselīn

Nāy-veş ḳıldıñ nevā key pür-sürūr
İtdiñ ümmü 'l-mü 'minīne medḥ-i sūr

Dem-ṣafā olsun nefs-i pāyında hem
Eyleme şimden giru sen bār-ı ġam

Gel yeter ey Şefḳat-i bī 'aḳl u hūş
Ḥaddiñi bil ḳıl ferāġat ol ḫamūş

Çün Ḳurıçeşmede olduñ cāy-gīr
Ḳo ḳurı lāfı yeter ḳılma naẓīr

Çeşme-i bī-ābda varmı ṣafā
Huşk maġz olan bilür mi ḫoş edā

Derk ider bu remzi erbāb-ı kemāl
Kim virir ṭab'a yübūset iḫtilāl

Köşe-i dihde evim bir kevn maḳām
Eylese nādān olur bir meh tamām

Bā-ḫuṣūṣ ola ḫilāf-ı cinsi heb
Hem-nişīn-i mūnisi her rūz [u] şeb

Sende inṣāf eyle ey ṣāḥib hüner
ʿAyn-ı lā-bedre çıḳarmı şiʿr-ter

Kāh nādān ṣoḥbetiñ vire telāş
Kāh ḳayd ola dile fikr-i meʿāş

Bunca esbāb-ı teferruḳ var iken
Naẓma meyl itmeñ ḳatʾī dūşvār iken

Bī mürüvvetlik olur ṭaʿn eylemek
Revnaḳı yoḳdur bu naẓmıñ söylemek

Oldı bāʿiṣ bir ʿazīziñ ḫāṭırı
Şevḳe getürdi bu ṭabʿ-ı fātırı

Eyledi bir mīr-i ʿālī menḳabet
Ḫāṭırı sūḳ-ı ṭarīḳ-ı maʿrifet

Niyyet-i ḫālişle ol ʿālī-tebār
Naʿt-ı faḫr-i kāināta ḫˇāstekār

Çünki āl-i Muṣṭafādur ol hümām
Naʿta ḫˇāhiş-kār idi ṭabʿı müdām

Oldı ẕātı çün ʿarīḳ-i en-nebiyyīn
Yoḳdı neslinde anıñ hiç şek vü meyn

Daḫi cedd ü māderisi ol hümām
Oldı muḥsinzāde meşhūr-ı enām

Ceddi ʿAbdullāh paşa-yı vezīr
Seyyid-i vālā neseb Āṣaf naẓīr

Faḫrı yoḳdur eb ü cedle ol emīn
Mefḫarı ancaḳ şerāfetdür hemīn

Ḥaḳ Teʿālā ḳalbini mesrūr ide
Rāh-ı Ḥaḳḳda saʿyini mebrūr ide

Çoḳ severdi bu faḳīri ol kerīm
İtmiş idi kendüye yār u nedīm

Bu ḥaḳīre dāimā ġam-ḫᵛār idi
Vaḳt-i teng ü bī-kesīde yār idi

33b. Fī-sebīlillāh iderdi ülfeti
Var idi üstümde Ḥaḳḳın niʿmeti

İtdi bir mecmūʿaya bir gün naẓar
Ḫayli vaḳt eyleyüp ol nāmver

Didi ḫayfā bunı naẓm iden kişi
Var imiş gerçi siyerde dānişi

Līk naẓma hiç riʿāyet ḳılmamış
Hem ḳavāfisinde diḳḳat ḳılmamış

Ṣoñra ol mecmū‘ayı ṣundı bana
Didi bir ḫoşça teemmül ḳıl aña

Gördüm anıñ vāḳı‘ā evzānı yoḳ
Hem daḫi ġāyet ḫaṭā vü sehvi çoḳ

Ṣūfiyāne sadece bī-intiẓām
Eylemiş nā-lāzımı çoḳ iltizām

Böyle yazmışdı ki ümmü’l-mü’minīn
Atası ṣaġ idi ol demde hemīn

Ser-be-ser mülk-i Ḥicāza ṣāh idi
Cümleye sulṭān-ı ‘ālī cāh idi

İstediler çün ḳızıñ itdi ġażab
Didi bu küstāḫıya n’oldı sebeb

Bir daḫi ger işidirsem bu sözi
Nefy iderim Mekkeden lā-bed siz

Ḫāṣā li‘llāh āl-i ‘Adnān bir zamān
Olmadı maḥkūm-i ḥükme diger an

Onlar idi Mekkeniñ seyyidleri
Kimseye rām itmediler ol yeri

Hem Hadīce atası ey muḥterem
Bu cihāndan rıḫlet itmişdi o dem

Çünki baḳdım aña tedḳīḳ eyledim
Keşret-i sehvini taṣdīḳ eyledim

Didi zaḫmetdür saña ey üstād
Yoḫsa sen ḳılsañ eger naẓmıñ murād

Olur idi bu mübārek dāsitān
Bā‘iṣ-i tefrīḥ-i ḳalb-i rāstān

34a. Hem daḫi senden bize bir yādigār
Ḳalur idi bu cihāna pāyidār

Ḳalbini ḳırmaḳ mürüvvet görmedim
Lāyıḳ-ı ṭavr-ı mürüvvet görmedim

1215. ‘Öẕr ile dir Mekke ey ‘ālī-tebār
Çoḳ zamāndır ‘uzlet itdim iḫtiyār

Oldı bu ḳalb-i ḥazīn-i nā-tüvān
Bülbül-i dem beste-i vaḳt ü ḥazān

Līk emriñ başım üzere ey hümām
Nīk dülūkāne virem naẓma niẓām

‘Azm-i rāh itdi bu ṭab‘-ı nā-tüvān
Līk aña oldı ‘aṣā ḫāme hemān

‘Öẕr-i lengi itdi mestūr ol ‘aṣā
İtdi ḳaṭ‘-ı rāhda imdād aña

1220. Geldi ol dem māh-ı meymūn-ṣıyām
Yümn ile ḳıldı cihānı şād-kām

Böyle ferruḫ vaḳti fırṣat itdi ‘add
İrdi ṭab‘a ḥażret-i Ḫaḳdan meded

Āḫire irişmeden māh-ı şıyām
Oldı nāmem yümn ile müşkīn ḥitām

Yā ilāhi nūr-ı Aḥmed ḥürmeti
Ol şeh-i iḳlim-i sermed ḥürmeti

Hem Ebū Bekr u ʿÖmer ʿOṯmān ḥaḳḳı
Şīr-i Yezdān hem şeh-i merdān ḥaḳḳı

1225. ʿAfv ḳıl sehv ü ḫaṭā-yı ḫāmemi
Ḳıl mübārek naẓarına ḫāmemi

Baḳsa ki maḥzūn aña mesrūr olur
Dest-i ḥāsid dāmeninden dūr olur

Ola dāim hem-dem ehl-i temīz
Oḳuyan hem dileyen ola ʿazīz

Bāʿiṯ-i naẓm olan ʿālī-cenāb
Hem ola ʿömri merīd-i kāmyāb

34b. Ḥaḳ anı ceddinden aʿlā eyleye
Nāil-i maḳṣūd-ı *evfā* eyleye

1230. Ḫānedānıñ luṭf-ı Ḥaḳ maʿmūr ide
Ḫāṭırından ġam ġubārıñ dūr ide

Ola lā-yuḫṣā ṣalāt ile selām
Ravża-i pāk-i rasūle ve ʾs-selām

SONUÇ

19. yy.'da III. Selim zamanında yaşamış, eserlerinden Arapça ve Farsçayı iyi bildiği anlaşılan ve iyi bir eğitim almış olduğuna dair kaynaklardan bilgi edinilen Abdülfettah Şefkat Efendi'nin *Manzûm Siyer*'i üzerinde yapılan "Metin-Muhtevâ-Tahlil" çalışması sonunda birtakım sonuçlar elde edilmiştir. Bu sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

Hz. Peygamber'in İslam âlemi için örnek insan olması hasebiyle, onun hakkındaki her detay Müslümanlarca kayıt altına alınmak istenmiştir. Siyer alanında bu gaye ile birçok Manzûm ve mensur eser kaleme alınmış olmakla birlikte tezin konusunu oluşturan *Manzûm Siyer* de bu çerçevede değerlendirilerek yazılmış bir eserdir. İlk olarak; kaynaklarda âlim, fâzıl, şâir, ilim ve kalem erbâbı olarak tarif edilen Abdülfettah Şefkat Efendi, *Manzûm Siyer*'ini yaşının hayli ilerlemiş olduğu bir dönemde yazmış ve tamamlamıştır. Eserini ömrünün son deminde yazdığı en güzel gün batımı olarak nitelemiştir. Abdülfettah Şefkat Efendi, *Manzûm Siyer*'i yazarken ayet ve hadislerden iktibas ve telmih yoluyla konuyu desteklemeye çalışmıştır.

Dil açısından bakıldığında; *Manzûm Siyer*'de genel olarak anlaşılır bir dil kullanılmış olmasına rağmen, Arapça ve Farsça kelimeler ile terkiplerinde kullanılmış olması eserin zaman zaman anlaşılır olmasını güçleştirmiştir. Eserde dil olarak döneminin özellikleri görülmekle birlikte zaman zaman bazı kelimelerin kendi dönemindeki kullanılış şekli ile hiç değiştirilmeden ifade edilişine de rastlamak mümkündür. (itmeyiser, olısar vb. gibi.)

Manzûm Siyer'de, konu itibariyle genel olarak, Hz. Peygamber'in vasıflarından ve onun üstün yönlerinden, hayatına dair bazı olaylardan, bilhassa hayatının evlilik öncesi gençlik dönemine ilişkin detaylardan, Hz. Hatice'nin Hz. Muhammed'e karşı ulvî ve derin bir aşkla bağlılığıneticesinde gerçekleşen nikâh akdiyle düğün öncesi ve sonrası sosyal hayata dair gelenek, göreneklerden, mucizelerinden, peygamberlik ile vazifelendirilmesinden bahsedilmiştir. Eserde Hz. Muhammed'in doğumu, çocukluğu gibi dönemlere dair mâlûmat mevcut değildir. Hz. Peygamber'e salât, selam ve sesleniş içeren beyitler dikkati çekmektedir. Abdülfettah Şefkat Efendi *Manzûm Siyer*'de Hz. Peygamber'in hayatının

nübüvvetten sonraki kısmına fazla değinmemiş, bu bölümü birkaç beyit vererek sınırlandırmıştır.

Manzûm Siyer'e bakıldığında özellikle kişiyi beşerden Allah'a ulaştıran bir vasıta niteliğindeki ulvî aşk duygusunun yanı sıra çaresizlik, hüzün, ümit, neşe gibi birtakım insanî duyguların, edebî sanatlar kullanılarak ifade edilmeye çalışıldığı elde edilen bulgular arasındadır. Eserin yazılma aşamasında didaktik ve lirik üslûb dengeli bir şekilde kullanılmıştır. Şefkat Efendi siyer alanında verdiği bilgi ve dönemin yapısına ilişkin satır arası detaylarla didaktik bir çizgi izlemiş; dua, niyaz, salât ve selam içeren beyitlerle de lirik bir üslûp sergileyerek her ikisini de ölçülü bir şekilde eserine yansıtmıştır.

Abdülfettah Şefkat Efendi'nin, *Manzûm Siyer*'i yazarken asıl gayesi, siyer ilminin gelecek nesillere doğru bir şekilde intikal etmesi ve ortaya çıkan bu eserin tüm insanlığa faydalı olması arzusudur. Yapılan araştırmalarda Abdülfettah Şefkat Efendi'nin esas itibariyle *Tezkire*'si ile şöhret bulduğunu *Manzûm Siyer*'in ise şu ana kadar incelenmediği ve bu alandaki diğer eserlerle kıyasandığında daha orta seviyede bir eser olduğu söylenebilir. Nasirliğinin şairliğine nispeten daha başarılı olduğu araştırma esnasında edinilen bilgiler arasındadır. *Manzûm Siyer;* müstakil bir eser olup başka nüshasına rastlanmamıştır. *Manzûm Siyer* 1231 beyit olup, 35 varaktır ve 34. varak boş bırakılmıştır.

Sonuç olarak söylenebilir ki, Abdülfettah Şefkat Efendi'nin *Manzûm Siyer*'inin incelenmesi ile birlikte Türk İslam Edebiyatı'nda Siyer alanına yeni bir çalışma kazandırılmış olmaktadır. Hz. Peygamber'in sosyal, kültürel, dînî tecrübelerine, nübüvvetten önce ve sonraki hayatına dair bilgilerin paylaşılmasının sonraki çalışmalara olumlu yönde katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

ACLÛNÎ, İsmail bin Muhammed el-Cerrâhî, **Keşf'ül-hafâ ve müzîl'ül-İlbâs,** Cilt: 1-2, Haleb, 1932.

AÇIKLAMALI MECELLE (**Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye**), (Açıklamaları ve Metni Kontrol Eden: Ali Himmet Berki), Hikmet Yayınları, İstanbul, 1982.

ADIGÜZEL, Hüseyin, **Deyim Hazinemiz,** Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 1990.

AĞIRAKÇA, Ahmet, **Hz. Ömer**, Beyan Yayınları, İstanbul, 1994.

AKINCI, Ahmet Cemil, **Hz. Ömer**, (haz. Saim Yılmaz), Bahar Yayıncılık, İstanbul, 2006.

AKPINAR, Cemil, "Hanif İbrâhim Efendi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, İstanbul 1997, Cilt: 16, s.40.

AKSUN, Ziya Nur, **Osmanlı Tarihi**, Cilt: 1-6, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1994.

ALTINTAŞ, Nihat, **Dillere Destan Sahabeler**, Işık Yayınları, İstanbul, 2009.

AŞGIN, Sait,"Hadîkatü'l-Vüzerâ Üzerine Bir inceleme", **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi,** Sayı: 14, Ankara,2003,ss.145-161,
Erişim:http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/1271/14630.pdf.

AY, Ümran, **Münîrî'nin Manzûm Siyer-i Nebi'si**, Cilt: 1, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2007.

AYVERDİ, İlhan, **Kubbealtı Lugatı-Misalli Büyük Türkçe Sözlük,** Cilt: 1-3, İstanbul, 2011.

AZİMLİ, Mehmet, **Siyeri Farklı Okumak**, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2013.

BAKIR, Abdulhalik, **Hz. Ali ve Dönemi**, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2004.

BANARLI, Nihat Sami, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, Cilt: 1-2, MEB Yayınları, İstanbul, 2001.

BARTH, Jacop, "Ebû Leheb", **İslam Ansiklopedisi,** MEB Yayınları, Cilt: 4,

İstanbul, 1945, ss. 34-35.

BERKİ, Ali Himmet, Osman KESKİN, **Hz. Muhammed ve Hayatı,** Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006.

BEYZÂDEOĞLU, Süreyyâ, **Şinasi-Durûb-ı Emsâl-i Osmaniye**, MEB Yayınları, İstanbul, 2003.

BUHL, Frants, "Âmine", **İslam Ansiklopedisi,** MEB Yayınları, Cilt: 1, İstanbul, 1978, s. 406.

_____, "Ebû Cehil", **İslam Ansiklopedisi,** MEB Yayınları, Cilt: 4, İstanbul, 1977, s.15.

_____, "Ebû Tâlib", **İslam Ansiklopedisi,** MEB Yayınları, Cilt: 4, İstanbul, 1977, s. 52.

_____, "Mariye", **İslam Ansiklopedisi,** MEB Yayınları, Cilt: 7, İstanbul, 1957, ss. 340-341.

BURSALI, Mehmet Tahir, **Osmanlı Müellifleri**, Cilt: 1-3, (haz. Ali Fikri Yavuz, İsmail Özen), Meral Yayınevi, Yaylacık Matbaası, İstanbul, 1972.

ÇAĞATAY, Neşet, "Varaka", **İslâm Ansiklopedisi**, MEB Yayınları, Cilt: 13, İstanbul, 1986, s. 206.

ÇELEBİOĞLU, Amil, **Muhammediye,** Cilt: 1-2, MEB Yayınları, İstanbul, 1996.

ÇOLAK, Reyyan, **Müniri'nin Manzûm Siyer-i Nebi'si**, Cilt: 2-3, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2010.

DAVUD, Fatin, **Hâtimetü'l-Eşâr (Fatin Tezkiresi)**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Kültür Eseleri, (haz. Ömer Çiftçi), Erişim:http://www.kulturturizm.gov.tr

DEMİRCAN, Adnan, **Hz. Peygamber'in Ailesi ve Aile Hayatı**, Ufuk Yayınları, İstanbul, 2014.

DURMUŞ, İsmail ve diğerleri, "Kafiye", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 24, İstanbul, 2001, ss. 149-153.

El-SHAMAN, Massad Süveylim Ali, **Türk Edebiyatında Siyerler ve İbn Hişam'ın Siyer'inin Türkçe Tercümesi,** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1982.

ERBAŞ, Ali, Mehmet Sait Özervarlı, "Melek", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 29, Ankara, 2004, ss. 37-42.

ERDEM, Mehmet, **Seyyid İbrahim Hasib Uşşakizade'nin 'Siyerü'n-Nebi'si,** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 2000.

ERŞAHİN, Seyfettin, "Osmanlı Toplumunun Hz. Muhammed Hakkındaki Bilgi Kaynakları Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi", **İslamî Araştırmalar Dergisi,** Cilt: 18. Sayı: 3, Ankara, 2005, ss.335-358.

ERUL, Bünyamin, "Uşşâkizâde İbrahim Efendi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 42, Ankara, 2012, ss. 233-234.

_____, "Varaka bin Nevfel", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 42, Ankara, 2012, ss. 518-519.

ESAD, Mahmud, **Tarih-i Din-i İslam, İslam Tarihi**, Dîvan Yayınları, İstanbul, 1983.

FAYDA, Mustafa, "Atike bint. Abdülmuttalib", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: IV, Ankara, 1991, s.73.

_____, "Bahira", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 4, Ankara, 1991, s.486.

_____, "Hulefâ-yı Râşidîn", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 18, İstanbul, 1998, ss. 324-338.

_____, "Muhammed", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 30, İstanbul, 2005, ss. 408-423.

_____, "Ebû Bekir", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 10, İstanbul, 1994, ss. 101-108.

_____, "Siyer ve Megazî", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 37, İstanbul, 2009, ss. 319-324.

_____, "İbn İshak", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 20, İstanbul, 1999, ss.93-96.

_____, "İbn Sa'd", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 20, İstanbul, 1999, ss. 294-297.

FIĞLALI, Ethem Ruhi, "Ali", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 2, İstanbul, 1989, ss. 371-374.

GROHMANN, Adolf, "Mukavkıs", **İslam Ansiklopedisi,** MEB Yayınları, Cilt: 8, İstanbul, 1960, s. 572.

GÜNDOĞAR, Hamdi, **Kur'an'da Hz. Muhammed (SAV)' in Özellikleri,** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, 1998.

GÜNGÖR, Zülfikar, "Edebiyatımızda Hz. Peygamber Sevgisi", **Diyanet Aylık Dergi**, Sayı: 161, Ankara, Mayıs, 2004, ss. 56-57.

HAMİDULLAH, Muhammed, **İslam Peyamberi,** Cilt: 1-2, (çev. Salih Tuğ), İrfan Yayıncılık, İstanbul, 1993.

HARMAN, Ömer Faruk, "Mûsâ", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 31, İstanbul, 2006, ss. 207-213.

HİZMETLİ, Sabri, **İslam Tarihi**, Yeni Çizgi Yayınları, Ankara, 1995

HOCAOĞLU, Mehmet, **Hz. Osman-ı Zünnureyn (r.a)'in Hayatı**, Sönmez Neşriyat, İstanbul, 1968.

İBN HİŞAM, **Hz. Muhammed'in Hayatı (es-Sîretü'n- Nebevî),**(çev. İzzet Hasan, Neşet Çağatay), TTK Yayınları, Ankara, 1992.

İbrahim Mustafa ve diğerleri, **el- Mu'cemü'l-Vasît**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1990.

İPEKTEN, Haluk, **Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şu'ara Tezkireleri,** Edebiyat Kesimi Yayınları, Erzurum, 1988.

_____, **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1994.

KABAKLI, Ahmet, **Türk Edebiyatı,** Cilt: 1-3, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları,

İstanbul, 1985.

KANDEMİR, Mehmet Yaşar, "Hatice", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 16, İstanbul, 1997, ss. 465-466.

KAPAR, Mehmet Ali, "Ebû Leheb", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 10, İstanbul, 1994, ss. 178-179.

KARA, Mustafa, "Hz. Peygamber'in Tasavvufî Düşüncedeki Yeri", **Diyanet Dergisi**, Cilt: 25, Sayı: 4, Ankara, Ekim-Kasım-Aralık, 1989, ss. 221-237.

KEMİKLİ, Bilal, **Türk İslam Edebiyatına Giriş,** Emin Yayınları, Bursa, 2010.

KOCATÜRK, Vasfi Mahir, **Türk Edebiyatı Tarihi**, Edebiyat Yayınevi, Ankara, 1970.

_____, **Osmanlı Padişahları**, Buluş Kitabevi, Ankara, 1954.

KÖTEN, Akif, "Abbas İbn Abdulmuttalib", **Şamil İslam Ansiklopedisi**, Şamil Yayınevi, Cilt: 1, İstanbul, 1990, ss. 2-3.

KÖKSAL, Hilal, **Rivayetler Işığında Hz. Peygamber Döneminde Gündelik Hayat ve Kadın,** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010.

Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, (haz. Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin), Ankara, 2005.

LEVEND, Agâh Sırrı, **Türk Edebiyatı Tarihi,** TTK Yayınları, Ankara, 1973.

MAC DONALD, Duncan Black, "Allah", **İslam Ansiklopedisi**, MEB Yayınları, Cilt: 1, İstanbul, 1978, ss. 360-374.

MAJER, Hans George, "Uşşâkîzâde", **İslam Ansiklopedisi**, MEB Yayınları, Cilt: 13, İstanbul, 1997, s. 77.

MÜSLİM, Ebu'l Hüseyin Müslim bin Haccac el-Kuşeyrî, **el-Cami'us-Sahih,** Cilt: 1-5, Mısır, 1374/1955.

ORTAYLI, İlber, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000.

ÖNDER, Murat, **Şefkat ve Tezkire-i Şuarâ'sı**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans

Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar, 2006.

ÖNKAL, Ahmet, "Akil b. Ebû Tâlib", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 2, İstanbul, 1989, s. 264.

ÖZ, Şaban, **İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri,** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006.

ÖZCAN, Abdulkadir, "Hadîkatü'l-Vüzerâ", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 15, İstanbul, 1997, ss. 22-23.

ÖZCAN, Nurgül, "Seyyid İbrahim Hanîf'in 'Siyer-i Nebî'si", **Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 23, Isparta, Mayıs, 2011, ss. 171-186.

ÖZKAT, Mustafa, **Müniri'nin Manzûm Siyer-i Nebi'si**, Cilt: 4-5, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2011.

ÖZTOPRAK, Nihat, **Cân u Cânân**, Türk Gençlik Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000.

ÖZTÜRK, Ali, "Türk Edebiyatında Manzûm Siyerler", **Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı Sempozyumu,** İslami İlimler Dergisi Yayınları, (haz. Mahfuz Söylemez), Çorum, Aralık, 2007, s. 213.

PAKALIN, Mehmet Zeki, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, Cilt: 1-3, MEB Yayınları, İstanbul, 1993.

PALA, İskender, **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, L&M Yayınları, İstanbul, 2000.

PARLATIR, İsmail, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (1-2), Atasözleri**, Yargı Yayınevi, Ankara, 2008.

_____, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü,** Yargı Yayınevi, Ankara, 2006.

PEKOLCAY, Necla ve diğerleri, **İslamî Türk Edebiyatında Şekil ve Nev'îlere Giriş,** Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1994.

SABUNCU, Ömer, **Hz. Peygamber'in İlk Hanımı Hz. Hatice'nin Hayatı ve Kişiliği**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Harran Üniversitesi Sosyal

Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa, 2008.

SAMİ, Şemseddin, **Kâmûsü'l-A'lâm,** Cilt: 1-6, Mihran Matbaası, İstanbul, 1311/ 1894.

SARIÇAM, İbrahim, **Hz. Ebû Bekir**, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002.

SEYDİŞEHRÎ, Mahmud Es'ad, **Tarih-i Din-i İslam, İslam Tarihi: Giriş Kısmı ve Mekke Devri**, (çev. Önder Avcı), Cilt: 1-2, Dîvan Yayınları, İstanbul, 1983.

SÜREYYA, Mehmet, **Sicill-i Osmanî Yahud Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniye**, Cilt: I-V, (haz. Ali Aktan, Abdülkadir Yuvalı, Metin Hülâgü), Sebil Yayınevi, İstanbul, 1996.

ŞAKİR, Mahmud, **Dört Halîfe: Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali,** (çev. Ferit Aydın), Kahraman Yayınları, İstanbul, 1994.

ŞEFKAT EFENDİ, Abdulfettah el-Bağdâdî, **Tezkire-i Şefkat-i Bağdâdî,** Beyazîd Devlet Kütüphanesi, Veliyüddin Efendi, No: 3427.

_____,**Tezkire-i Şefkat-i Bağdâdî,** İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, No: 3916, 1933.

_____,**Tezkire-i Şefkat-i Bağdâdî,** Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Tarih, No: 770.

_____,**Verd-i Mutarrâ Zeyli**, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, No:4884, İstanbul, 1271.

_____, **Hadîkatü'l-Vüzerâ Zeyli**, Süleymaniye Kütüphanesi, İzmirli Hakkı, No: 2372, Havadis Matbaası, 1854.

_____,**Zeyl-i Gülşen-i Mülûk Zeyl-i Hadîkatü'l-Mülûki ve'l-Vüzerâ,** Köprülü Kütüphanesi, Mehmed Asım Bey, No: 389, 1266.

_____, **Manzûme-i Siyer-i Nebî ve Fezâ'il-i Evlâd-ı Resûl**, Yapı Kredi Bankası Sermet Çifter Kütüphanesi, No: 870.

ŞENER, Halil İbrahim, **Türk Edebiyatında Manzûm Esmâü'l-Hüsnâlar** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1985.

_____, Alim YILDIZ, **Türk İslâm Edebiyatı**, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2003.

ŞENTÜRK, Atilla, Ahmet KARTAL, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2004.

ŞEŞEN, Ramazan, **İslam Medeniyeti Tarihi**, İsar Vakfı Yayınları, İstanbul, 2012.

ŞİBAY, Halim Sabit, "Cebrâîl", **İslam Ansiklopedisi**, MEB Yayınları, Cilt: 3, İstanbul, 1977, s. 41.

TERGİB, Ayhan, "Siyer Yazıcılığı ve Türklerin Siyer İlmine Katkıları", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Klasik Türk Edebiyatının Kaynakları Özel Sayısı** Cilt: 3, Sayı: 15, 2010, s. 223, Erişim:http://www.sosyalarastirmalar.com/klasikturkedebiyati.htm

TOP, Yılmaz, **Müniri'nin Manzûm Siyer-i Nebi'si**, Cilt: 6-7, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2011.

TOPALOĞLU, Bekir, "Allâh", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt. 2, İstanbul, 1989, ss. 471-498.

_____,"Esma-i Hüsnâ", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 11, İstanbul, 1995, ss. 404-418.

_____, **Allah İnancı,** İsam Yayınları, İstanbul, 2006.

_____, YAVUZ, Yunus Şevki, İlyas ÇELEBİ, **İslâm'da İnanç Esasları**, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998.

TUMAN, Mehmet Nail, **Tuhfe-i Nâilî (Dîvân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri)** Cilt: 1-2, (haz. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı), Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2001.

UZUN, Mustafa, "Muhammediye", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansikopedisi**, Cilt: 30, Ankara, 2005, ss. 586-587.

_____, "Siyer ve Megazî", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 37, İstanbul, 2009, ss. 324-326.

ÜLKER, Muammer, "Abdullah Hamdi Bey", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 1, İstanbul, 1988, ss. 103-104.

WESINCK, Arent Jan, "Necaşi", **İslam Ansiklopedisi,** MEB Yayınları, Cilt: 9,

İstanbul, 1960, s. 153.

YARDIM, Ali, **Peygamberimiz'in Şemâili**, Damla Yayınevi, İstanbul, 1997.

_____, **Şihâbu'l-Ahbar Tercümesi,** Damla Yayınevi, İstanbul, 1999.

YENİTERZİ, Emine, **Türk Edebiyatında Na'tler**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1993.

YILDIZ, Hakkı Dursun, **Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi,** Cilt: 1-14, Çağ Yayınları, İstanbul, 1989.

YÜCER, Hür Mahmut, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl)**, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003.